Käesolev dokument on vaid dokumenteerimisvahend ja institutsioonid ei vastuta selle sisu eest

►**B** **EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 138/2004,**

5. detsember 2003,

põllumajanduse arvepidamise kohta ühenduses

(EMPs kohaldatav tekst)

(ELT L 33, 5.2.2004, lk 1)

Muudetud:

		Euroopa Liidu Teataja		
		nr	lehekülg	kuupäev
►**M1**	Komisjoni määrus (EÜ) nr 306/2005, 24. veebruar 2005	L 52	9	25.2.2005
►**M2**	Komisjoni määrus (EÜ) nr 909/2006, 20. juuni 2006	L 168	14	21.6.2006
►**M3**	Komisjoni määrus (EÜ) nr 212/2008, 7. märts 2008	L 65	5	8.3.2008
►**M4**	Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1137/2008, 22. oktoober 2008	L 311	1	21.11.2008

▼B

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 138/2004,

5. detsember 2003,

põllumajanduse arvepidamise kohta ühenduses

(EMPs kohaldatav tekst)

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Ühenduse asutamislepingut, eriti selle artikli 285 lõiget 1,

võttes arvesse komisjoni ettepanekut

toimides asutamislepingu artiklis 251 sätestatud korras [1]

ning arvestades järgmist:

(1) Ühise põllumajanduspoliitika seireks ja hindamiseks on tarvis võrreldavaid, ajakohaseid ja usaldusväärseid andmeid põllumajanduse majandusliku olukorra, täpsemalt põllumajandusliku tulu kohta.

(2) Põllumajanduse arvepidamine on riigi põllumajanduse olukorra hindamise põhiline vahend, tingimusel et arvepidamine tugineb ühtsetele põhimõtetele. Põllumajanduse arvepidamine moodustab ka rahvamajanduse arvepidamise olulise osa.

(3) Põllumajanduse arvepidamine koostatakse ühenduses kasutatavat Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteemi käsitleva nõukogu 25. juuni 1996. aasta määruse (EÜ) nr 2223/96 [2] põhimõtetest ja mõistetest lähtuvalt.

(4) Käesoleva määruse sätete raamistikuks on nõukogu 17. veebruari 1997. aasta määrus (EÜ) nr 322/97 ühenduse statistika kohta. [3]

---

[1] Euroopa Parlamendi 3. juuli 2003. aasta arvamus (Euroopa Liidu Teatajas seni avaldamata) ja nõukogu 17. novembri 2003. aasta otsus.

[2] EÜT L 310, 30.11.1996, lk 1. Määrust on viimati muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 1267/2003 (ELT L 180, 18.7.2003, lk 1).

[3] EÜT L 52, 22.2.1997, lk 1.

▼B

(5) Kuna kavandatava meetme eesmärki, milleks on ühtlustatud andmete koostamist võimaldavate ühiste statistikastandardite loomine, ei suuda liikmesriigid saavutada ning seetõttu on eesmärk meetme ulatuse tõttu paremini saavutatav ühenduse tasandil, võib ühendus võtta meetmeid kooskõlas asutamislepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Nimetatud artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev määrus kaugemale sellest, mis on vajalik nimetatud eesmärgi saavutamiseks.

(6) Käesoleva määruse rakendamiseks vajalikud meetmed tuleks vastu võtta vastavalt nõukogu 28. juuni 1999. aasta otsusele 1999/468/EÜ, millega kehtestatakse komisjoni rakendusvolituste kasutamise menetlus. ([1])

(7) Alalist põllumajandusstatistika komiteed on teavitatud,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA MÄÄRUSE:

Artikkel 1

Sisu

1. Käesoleva määrusega luuakse ühenduse põllumajanduse arvepidamine (edaspidi „PAP”), nähes ette:

a) PAP metoodika (ühised standardid, määratlused, liigitused ja arvepidamiseeskirjad), mida kasutatakse ühenduses vajalike võrreldavate kontode koostamiseks ning andmete edastamiseks vastavalt artiklile 3;

b) PAP metoodika kohaselt koostatud põllumajanduskontode edastamise tähtajad.

2. Käesolev määrus ei kohusta liikmesriike kasutama PAP metoodikat talle endale vajalike põllumajanduskontode koostamiseks.

Artikkel 2

Metoodika

1. Artikli 1 lõike 1 punktis a viidatud PAP metoodika on sätestatud I lisas.

▼M4

2. PAP metoodikat ajakohastab komisjon. Need meetmed, mille eesmärk on muuta käesoleva määruse vähem olulisi sätteid, võetakse vastu vastavalt artikli 4 lõikes 2 osutatud kontrolliga regulatiivmenetlusele.

([1]) EÜT L 184, 17.7.1999, lk 23.

▼B

Artikkel 3

Komisjonile edastamine

1. Liikmesriigid edastavad komisjonile (Euroopa Ühenduste Statistikaametile) II lisas sätestatud andmed igale tabelile kehtestatud tähtaja jooksul.

2. Esmakordselt edastatakse andmed 2003. aasta novembris.

▼M4

3. II lisas sätestatud muutujate loendit ja andmete edastamise tähtaegu ajakohastab komisjon. Need meetmed, mille eesmärk on muuta käesoleva määruse vähem olulisi sätteid, võetakse vastu vastavalt artikli 4 lõikes 2 osutatud kontrolliga regulatiivmenetlusele.

▼B

Artikkel 4

Komiteemenetlus

1. Komisjoni abistab alaline põllumajandusstatistika komitee.

▼M4

2. Käesolevale lõikele viitamisel kohaldatakse otsuse 1999/468/EÜ artikli 5a lõikeid 1 kuni 4 ja artiklit 7, võttes arvesse selle otsuse artikli 8 sätteid.

_____

▼B

Artikkel 5

Lõppsäte

Käesolev määrus jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

Käesolev määrus on tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides.

▼B

I LISA

PÕLLUMAJANDUSE ARVEPIDAMINE

(PAP)

SISUKORD

Eessõna

I. Arvepidamise põhijooned

A. Sissejuhatus

B. Põhiüksus ja põllumajandustööstus

1. Põhiüksus

2. Põllumajandustööstus

3. Lahutamatud mittepõllumajanduslikud kõrvaltegevused

C. Toodangu mõõtmine

D. Kontode kogum

1. Kontode kogum vastavalt ESA 95 sätetele

2. PAP kontode kogum

E. PAP koostamiseks kasutatavate andmete allikad ja arvutusmetoodika

F. Klassifikaator

1. Üldist

2. Põllumajanduse iseloomulike tegevuste määratlus

3. Põllumajanduse iseloomulike üksuste määratlus

4. Erinevate kirjetega seotud märkused

5. PRA põllumajandustööstuse ning keskse rahvamajanduse arvepidamise põllumajanduse haru lahknevused

II. Tehingud toodetega

A. Üldreeglid

1. Vaatlusperiood

2. Ühikud

3. Kirjendamise aeg

B. Toodang

1. Üldised märkused ESA 95 ja PAP toodangu määratluse kohta

2. Põllumajandustoodang: kogused

3. Lahutamatute mittepõllumajanduslike kõrvaltegevuste toodang

4. Põllumajandustööstuse toodang

5. Toodangu väärtuse hindamine

▼B

C. Vahetarbimine

1. Mõiste

2. Vahetarbimise osad

3. Vahetarbimise väärtuse hindamine

D. Kapitali kogumahutus

1. Kapitali kogumahutus põhivarasse

2. Varude muutus

3. Kariloomade kirjendamine „kapitali kogumahutusena põhivarasse” või „varude muutustena”

III. Jaotustehingud ja muud vood

A. Mõiste

B. Üldreeglid

1. Vaatlusperiood

2. Ühikud

3. Jaotustehingute kirjendamise aeg

4. Üldised märkused lisandväärtuse kohta

C. Töötajate hüvitised

D. Tootmis- ja impordimaksud

1. Tootemaksud

2. Lisandväärtusmaksu käsitlemine

3. Muud tootmismaksud

E. Subsiidiumid

1. Tootesubsiidiumid

2. Muud tootmissubsiidiumid

F Omanditulu

1. Mõiste

2. Intressid

3. Maarendis ja maavararendis

4. Kindlustuspoliiside omanike omanditulu (ei kuulu PAP alla)

G. Investeerimistoetused

1. Investicijske podpore

2. Muud kapitalisiirded

H. Põhikapitali kulum

IV. Põllumajanduse tööjõusisend

V. Põllumajandustulu näitajad

A. Tulu ja tasakaalustavate kirjete mõiste

B. Korporatiivsete üksuste tulu käsitlemine

C. Põllumajandusliku tulu näitajate määratlus

▼B

D. Tulude koondsummad Euroopa Liidu puhul

E. Tulunäitajate deflatsioon

VI. PAP väärtuse hindamine püsivhindades

A. Hindade ja mahtude mõõtmine

B. PAP püsivhindades koostamise põhimõtted ja meetodid

1. Indeksivalemi valik

2. Võrdlusaasta

3. Jadade esitamine seoses võrdlusaastaga

4. Püsivhindades lisandväärtuse arvutamine

5. Maksude ja tootesubsiidiumide jagamine mahu- ja hinnakomponendiks

▼B

EESSÕNA

Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteemi (ESA 1995) läbivaatamine 1995. aastal ([1]) ja vajadus kohanduda põllumajanduse majanduslike ja struktuursete arengutega on tinginud uue PAP metoodika kasutuselevõtu. PAP põhimetoodikas tehtud muudatused pidid vastama kahele sageli vastandlikule tingimusele: ühelt poolt oli vaja säilitada metoodika järjepidevus ESA suhtes, et oleks võimalik ühtlustada PAP nii liikmesriikide vahel kui ka rahvamajanduse arvepidamise kesksüsteemiga; teiselt poolt pidi seadusandja tagama tehtud muudatuste kasulikkuse. Käesolev juhend on koostatud neid kaalutlusi silmas pidades ning seepärast viidatakse selles nii PAP koostamisel kasutatavatele mõistetele, põhimõtetele ja põhireeglitele kui ka kõikidele põllumajanduse valdkonna konkreetsete omaduste muudatustele.

I. ARVEPIDAMISE PÕHIJOONED

A. SISSEJUHATUS

1.01. Arvepidamise süsteem peaks majandustegevuse kohta andma süsteemse, võrreldava ja võimalikult täieliku ülevaate, mis on analüüside, prognooside ja poliitiliste meetmete aluseks. Süsteemiga hõlmatud ülisuur arv erinevaid majandustehinguid ja üksusi on seetõttu vaja liigitada üldiste kriteeriumide alusel ning esitada selgelt ja arusaadavalt ühtses kontode ja tabelite süsteemis.

1.02. Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteem, mis põhineb Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni uuel rahvamajanduse arvepidamise süsteemil (SNA 93 ([2])), loodi Euroopa Liidu konkreetsete vajaduste täitmiseks. Sellega nähakse ette EL liikmesriikides kasutatavad mõisted, määratlused, arvestuseeskirjad ja ühtsed liigitused.

1.03. Riigi majandus on ülisuure arvu paljusid eri liiki tootmis-, finantseerimis-, kindlustus-, turustus- ja tarbimisalaseid tehinguid tegevate üksuste tegevuse summa. Üksused ja üksuste rühmad tuleb rahvamajanduse arvepidamise süsteemi jaoks määratleda uuritavate majandusmudelite alusel. ESA 95-le on iseloomulik kolme liiki üksuste ning riigi majanduse kahte eri liiki jaotuse kasutamine.

1.04. Tulu, kapitali, finantstehingute ja varadega seotud voogude analüüsimiseks on eriti oluline välja valida üksused, mis kajastavad ettevõtjate vahelisi suhteid (institutsioonilised üksused). Tootmisprotsessi analüüsimiseks on tingimata vajalik välja valida üksused, mis peegeldavad tehnilis-majanduslikke suhteid (st kohalikud tegevusalaüksused ja homogeensed tootmisüksused).

1.05. Seega võib majanduse jaotada kahel erineval viisil:

i) institutsioonilisteks sektoriteks või allsektoriteks, mis esindavad institutsiooniliste üksuste rühmi;

([1]) Euroopa Ühenduste Statistikaamet, Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteem ESA 1995, Luxembourg 1996.

([2]) Rahvamajanduse arvepidamise süsteem, 1993. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, Rahvusvahelise Valuutafondi, Euroopa Ühenduste Komisjoni, OECD ja Maailmapanga ühisväljaanne.

▼B

ii) tööstusteks, mis koosnevad kohalikest tegevusalaüksuste (tööstus) või homogeensete tootmisüksuste rühmadest (homogeenne haru).

1.06. PAP põhieesmärgiks on analüüsida tootmisprotsessi ja selle kaudu tekkivat esmast tulu. Seepärast põhineb arvepidamine tööstuse mõistel.

1.07. PAP on satelliitkonto, mis pakub täiendavat teavet ja mõisteid, mis on kohandatud põllumajandustööstuse erilise iseloomuga. Kuigi selle struktuur vastab üsna täpselt rahvamajanduse arvepidamise struktuurile, on selle koostamiseks vaja ette näha asjakohased reeglid ja metoodika.

1.08. Tuleb teha vahet põllumajandustootmise kaudu tekkival tulul ning põllumajanduslike kodumajapidamiste tulul, kuna viimane sisaldab lisaks põllumajanduslikust tegevusest saadavale tulule ka tulu muudest allikatest (vara, sotsiaaltoetused jne), mis võivad põllumajanduslikul kodumajapidamisel olla. Nimetatud kahte liiki tulu (põllumajanduslikust tegevusest saadav tulu ja põllumajanduslike kodumajapidamiste tulu) mõõdetakse kahel eri otstarbel, mis nõuavad kahte erinevat majanduse jaotamise meetodit: esimene, PAPs kasutatav, põhineb tootmisüksustel, mis määratletakse tegevusharude järgi, teine aga põhineb kodumajapidamistel (st institutsioonilistel üksustel), mille peamine tuluallikas ei sõltu põllumajanduslikust tegevusest. ([1])

B. PÕHIÜKSUS JA PÕLLUMAJANDUSTÖÖSTUS

1. **Põhiüksus**

1.09. Tootmisprotsessis ning toodete ja teenuste kasutamisel tekkivate voogude analüüsimiseks on vaja välja valida üksused, mille puhul on eelkõige esindatud tehnilis-majanduslikud suhted. See nõue tähendab, et reeglina tuleb institutsioonilised üksused jaotada toodangu liigi alusel väiksemateks ja homogeensemateks üksusteks. Seda nõuet püütakse täita kohalike tegevusalaüksuste (kohalikud TAÜd) abil, mille puhul on lähtekohaks praktiline ja rakenduslik lähenemisviis (ESA 95, 2.105). ([2])

([1]) Analüütikute erinevaid vajadusi silmas pidades soovitab FAO kasutada toidu ja põllumajanduse arvepidamises baasüksusena kolme liiki üksusi, st institutsionaalseid üksusi (sealhulgas kodumajapidamised), ettevõtteid (mis vastavad ESAs nimetatud kohalikele TAÜdele) ning SNA 1993s soovitatud tooteid (mis vastavad ESAs nimetatud kohalikele TAÜdele) (vt FAO toidu ja põllumajanduse arvepidamise süsteem (1996), Ühinenud Rahvaste Organisatsioon, Rooma).

([2]) Tuleb märkida, et kuigi ESAs seatakse esikohale kohalikud TAÜd, sobib tootmisprotsessi analüüsimiseks kõige paremini homogeenne tootmisüksus (HTÜ). Seda üksust kasutatakse sisendite ja väljundite analüüsimiseks, kuna see on täielikus vastavuses tegevuse liigiga. Institutsioonilised üksused jagatakse seetõttu nii paljudeks HTÜdeks, kui on tegevusi (välja arvatud abitegevusalad). Neid HTÜsid rühmitades on võimalik majandus jagada „puhasteks” (homogeenseteks) harudeks. HTÜ ei ole reeglina otseselt jälgitav. Seepärast ei saa homogeensete majandusharude arvepidamist koostada HTÜde rühmade alusel. ESAs kirjeldatakse nende kontode koostamise meetodit. See hõlmab kõrvaltegevuseks oleva tootmise ja tegevusharude vastavate tegevuskulude jaotamist vastavate homogeensete harude vahel (ESA, 9.53–9.61)

▼B

1.10. Kohalik TAÜ on TAÜ osa, mis vastab kohalikule üksusele. TAÜ abil koondatakse kõik tootjana tegutseva institutsioonilise üksuse tegevuses osalevad osad ►M3 NACE Rev. 2 ◄ (majanduse tegevusalade klassifikaator, vt I.55) klassidesse (neljanumbriline tase) ning need vastavad institutsioonilise üksuse ühele või mitmele toimivale alajaotusele. Institutsioonilise üksuse infosüsteemiga peab olema võimalik esitada või arvutada välja vähemalt iga kohaliku TAÜ toodangu väärtus, vahetarbimine, tööjõukulud, tegevusülejääk, töötajate arv ja kapitali kogumahutus põhivarasse (ESA 95, 2.106).

1.11. Kuigi kohalik TAÜ võib tootjana olla samaväärne institutsioonilise üksuse või selle osaga, ei saa see kunagi kuuluda kahte erinevasse institutsioonilisse üksusse. Kuna praktikas tegelevad enamik tooteid ja teenuseid pakkuvaid institutsioonilisi üksusi samaaegselt mitme erineva tegevusega (põhitegevus ja üks või mitu kõrvaltegevust), võib need jaotada sama suureks arvuks kohalikeks TAÜdeks. Abitegevusaladest (ost, müük, turustus, raamatupidamine, transport, ladustamine, hooldus jne; vt 1.27) siiski kohalikku TAÜd moodustada ei saa.

1.12. Põhimõtteliselt tuleks eristada sama palju kohalikke TAÜsid, kui on kõrvaltegevusi, kuid võib juhtuda, et statistiline (raamatupidamis-) teave ei võimalda eristada kohaliku TAÜ kõrvaltegevusi või nende osi põhitegevustest. Seega võib kohalik TAÜ paralleelselt põhitegevusega tegeleda ühe või mitme kõrvaltegevusega (ESA 95, 2.107).

1.13. Tegevus toimub siis, kui sellised vahendid nagu seadmed, tööjõud, tootmisviis, infovõrgud ja tooted on omavahel ühendatud, mille tulemusel luuakse konkreetseid kaupu või teenuseid. Tegevust iseloomustavad tootmissisend (kaubad või teenused), toomisprotsess ja tootmisväljund (ESA 95, 2.103). Kohaliku TAÜ põhitegevus on tegevus, mille lisandväärtus on kõikidest üksuses toimuvatest tegevustest suurim. Põhitegevuse liigitus määratakse kindlaks ►M3 NACE Rev. 2 ◄ alusel, esmalt kõrgeimal tasemel ning seejärel üksikasjalikumatel tasemetel (ESA 95, 3.10).

2. **Põllumajandustööstus**

1.14. Kõikide sama liiki tegevusega seotud kohalike TAÜd koondamisel ühte rühma saadakse tööstus. See võimaldab majanduse jaotada tööstuste järgi. Kõnealuste tööstuste liigitus oleneb selliselt rühmitatud üksuste põhitegevusalast. Kõige üksikasjalikumal liigitustasemel hõlmab tööstus kõiki samasse ►M3 NACE Rev. 2 ◄ klassi (neljanumbriline tase) kuuluvaid ning seega sama ►M3 NACE Rev. 2 ◄ kohase tegevusega tegelevaid kohalikke TAÜsid.

▼B

1.15. Ehkki põllumajandustööstust määratleti varem homogeensete põllumajanduslike tootmisüksuste rühmitusena, valiti PAP põhiliseks kirjeldusüksuseks kohalik TAÜ, et i) läheneda PAPle põllumajanduse majandusliku olukorra aspektist, elik võtta põllumajanduslike üksuste kogu tootmistegevuse mõõtmisel arvesse teatavate lahutamatute mittepõllumajanduslike kõrvaltegevuste olemasolu ning ii) säilitada järjepidevus rahvamajanduse arvepidamise ülejäänud osa suhtes. Seega minnakse analüütiliselt lähenemisviisilt, mis põhineb homogeense tootmisüksuse ja homogeense haru mõistetel, üle statistilisele lähenemisviisile, mis põhineb kohaliku TAÜ ja tööstuse mõistetel.

1.16. Lahutamatud mittepõllumajanduslikud kõrvaltegevused on tegevused, millega seotud kulusid ei ole võimalik vaadelda põllumajandusliku tegevuse kuludest eraldi. Näideteks on põllumajandusettevõtte toodangu töötlemine samas põllumajandusettevõttes, metsandus, metsaraie, turism. Põllumajandustööstuse toodang tuleneb seega kahte liiki tegevusest:

i) põllumajanduslike üksuste põllumajanduslik tegevus (põhi- või kõrvaltegevus);

ii) põllumajanduslike üksuste mittepõllumajanduslikud kõrvaltegevused.

1.17. Põllumajandusettevõte, mis on praegu üksusena kasutusel põllumajanduse statistikauuringutes (loendused, põllumajandusettevõtete struktuuri uuringud), on põllumajandustööstuse jaoks sobivaim kohalik TAÜ (ehkki selle alla tuleb liigitada ka teatavad muud üksused, näiteks veini- või oliiviõliühistud, allhankeid tegevad üksused jm). Sellele vaatamata tuleb märkida, et põllumajandusettevõtete võimaliku tegevuse hulka kuuluvate põllumajanduslike tegevuste paljusus teeb neist erilised TAÜd. ESA reegli range kohaldamine üksuste ja nende rühma suhtes peaks tegelikult juhtudel, kus sama ettevõte teostab mitut ►**M3** NACE Rev. 2 ◄ neljanumbrilise klassi tegevust, kaasa tooma põllumajandusettevõtte jagamise mitmeks eri TAÜks. Rahvamajanduse arvepidamises ja PAPs põllumajandusettevõtte käsitamine põllumajandustööstuse kohaliku TAÜna tuleneb statistilisest lähenemisviisist.

1.18. Seega on põllumajandustööstuse arvepidamine põhiolemuselt sarnane põllumajandusettevõtete arvepidamisega (tulukontode loomine ja täitmine). Ebaselguse vältimiseks tuleb siiski märkida, et põllumajanduse arvepidamine ei ole nende ettevõtete arvepidamine, mille põhitegevus on põllumajanduslik: esiteks ei hõlma need kõiki nimetatud ettevõtete mittepõllumajanduslikke tegevusi (silmas ei peeta neid, mida on võimalik põllumajanduslikest tegevustest eraldada). Lisaks hõlmavad need selliste ettevõtete põllumajanduslikke tegevusi, mille põhitegevus ei ole põllumajanduslik. Sellest tulenevalt ei mõjuta põllumajandusettevõtte käsitamine PAP põhiüksusena asjaolu, et põllumajanduse arvepidamine on põllumajandustööstuse arvepidamine.

▼B

1.19. Kuna tööstus on samade või sarnaste tegevustega üksuste rühm, sõltub põllumajandustööstuse määratlus PAPs kõnealuse tööstuse iseloomulike tegevuste ja üksuste määratlemisest. Selle tulemusena saadav iseloomulike põllumajanduslike tegevuste kogum võib põhjustada mõningaid PAP põllumajanduse arvepidamise ja rahvamajanduse arvepidamise vahelisi erinevusi.

1.20. Põllumajandustööstust koheldakse kõikide selliste kohalike TAÜde rühmana, mille majandustegevuse liigid on järgmised (põllumajandustööstuse täpset määratlust vt 1.60–1.66):

— põllukultuuride kasvatus; puu- ja köögiviljakasvatus; aiandus (sealhulgas veini ja oliiviõli tootmine sama üksuse poolt kasvatatud viinamarjadest ja oliividest),

— loomakasvatus,

— taimekasvatustoodang seostatuna loomakasvatusega,

— põllumajanduslikud allhanked,

— jahindus, karusnahatööndus ja ulukikasvatus ning neid teenindavad tegevusalad.

1.21. Lisaks põllumajandusettevõtetele hõlmab põllumajandustööstus tootjarühmadest (nt ühistud) koosnevaid üksusi, mis toodavad veini ja oliiviõli, ning spetsialiseeritud üksusi, mis pakuvad masinaid, materjale ja tööjõudu allhanke tegemiseks.

1.22. Spetsialiseeritud üksusi, mis pakuvad masinaid, seadmeid ja töötajaid põllumajandustootmise etapil toimuvateks allhanketöödeks (allhanget tegevad äriettevõtted või allhankijatena teenuseid pakkuvad põllumajandusettevõtted), käsitatakse põllumajandustööstuse osana. Rangema tõlgenduse kohaselt peavad need üksused, mis peavad kuuluma põllumajandustööstuse alla, tegema töid, mis a) moodustavad osa põllumajanduslikust tootmisprotsessist, b) on seotud põllumajandustoodete tootmisega, c) mida tavapäraselt teevad põllumajandusettevõtted ja d) mida teevad täies ulatuses spetsiaalüksused, mis pakuvad masinaid, materjale ja tööjõudu.

▼M3

1.23. Kui allhanget ei teosta siiski täies mahus spetsialiseeritud üksus (nt ettevõte rendib masinad, kuid kasutab tööjõuna oma töötajaid), tuleb see tegevus kanda NACE Rev. 2 osasse 77 (Rentimine ja kasutusrent); sel juhul tuleb summad, mida põllumajandusettevõtted maksavad lepingu alusel töötavatele ettevõtetele, registreerida „muude kaupade ja teenustena” seoses „vahetarbimisega” (vt 2.108).

▼B

1.24. Kuna PAP eesmärk on mõõta, kirjeldada ja analüüsida põllumajanduslikust tegevusest (mis EL liikmesriikides on peaaegu eranditult kaubanduslik tegevus) saadava tulu teket, otsustati välja jätta üksused, kus põllumajanduslik tegevus seondub üksnes vaba aja veetmisega. Seevastu põllumajanduslikud elatusüksused kuuluvad PAP alla. Tuleb märkida, et PAPsse tuleb kirjendada põllumajandusettevõtete toodang, mis on ette nähtud lõpptarbimiseks samas ettevõttes.

▼B

3. **Lahutamatud mittepõllumajanduslikud kõrvaltegevused**

1.25. Kohalike TAÜde kasutamine põllumajandustööstuse põhiüksustena tingib mittepõllumajanduslike kõrvaltegevuste kirjendamise, kui neid ei ole võimalik eraldada põllumajanduslikust põhitegevusest.

1.26. Kohalike põllumajanduslike TAÜde tegevusest lahutamatud mittepõllumajanduslikud kõrvaltegevused on tegevused, mis on tihedalt seotud põllumajandusliku tootmisega ning mille osas andmeid toodangu, vahetarbimise, töötajate hüvitiste, tööjõusisendi ja kapitali kogumahutuse kohta põhivarasse ei ole statistilisel perioodil võimalik lahutada andmetest põllumajandusliku põhitegevuse kohta.

1.27. Nende lahutamatute mittepõllumajanduslike kõrvaltegevuste põhitunnused on järgmised:

— eesmärgiks on müük või vahetus (arvestusperioodil või hiljem, vahepealse ladustamisega), lõpptarbimine tootja enese poolt või kasutamine loonustasuna (sealhulgas töötajatele loonusena makstav tasu),

— tegemist ei tohi olla abitegevusaladega. Viimatinimetatud on täiendavad tegevusalad (nt müük, turustamine, ladustamine, transport oma kulul; vt ESA 95, 3.12 ja 3.13 ning SNA 93, 5.9–5.16), millega ettevõte tegeleb, et luua tingimused oma põhi- või kõrvaltegevusteks. Üldjuhul väljendub abitegevusalade väljund erinevate tootmistegevuste sisendina,

— reeglina ei tohi need hõlmata tegevusi, mis on seotud oma tarbeks tehtavate kapitalimahutustega põhivarasse, milleks ei ole põllumajanduslik toodang (nt ehitised või masinad). Eeldatakse, et oma tarbimiseks tootmine on lahutatav tegevus ning kirjendatakse piiritletava kohaliku TAÜ toodanguna. Töötajatele loonuspalgana pakutavat majutusteenust tuleb käsitada samal viisil (kirjendada loonustasuna tulukontole),

— tegevus on iseloomulik põllumajandusettevõttele, st tegevusel peab olema oluline majanduslik tähtsus märkimisväärse arvu ettevõtete jaoks,

— põllumajanduslik „allhange” ei ole mittepõllumajanduslik tegevus, kuna see on põllumajandustööstusele iseloomulik tegevus (põllumajanduslikud teenused).

1.28. Kirjendada tuleb üksnes konkreetse mittepõllumajandusliku kõrvaltegevuse see osa, mis on lahutamatu. Seepärast käsitatakse konkreetset mittepõllumajanduslikku tegevust põllumajandustööstuse osana, kui seda ei ole võimalik lahutada kohaliku TAÜ põllumajanduslikust põhitegevusest, kuid ei käsitata põllumajandustööstuse osana, kui seda on võimalik põllumajanduslikust põhitegevusest lahutada, millisel juhul muutub kõrvaltegevus mittepõllumajanduslikuks kohalikuks TAÜks. Lahutamatu mittepõllumajandusliku kõrvaltegevuse valikukriteeriumideks ei ole niivõrd toote liik kui pigem tegevuse liik. ([1]) Näiteks talumajapidamise pakutavad põllumajandusturismi teenused tuleb kaasa arvata, kui neid ei ole võimalik selle põllumajanduslikust tegevusest lahutada. Olukord oleks ilmselt teistsugune, kui need tegevused muutuksid oluliseks. Seega võivad põllumajandustööstuses tootmiseks kasutatavad mittepõllumajanduslikud tooted geograafiliselt ja ajas muutuda.

([1]) Tuleb siiski silmas pidada, et mõningad kõrvaltegevusi, nt ehitiste või eluruumide väljarentimine, käsitatakse alati põllumajanduslikust tegevusest lahutatavatena.

▼B

1.29. On võimalik eristada kahte peamist lahutamatu mittepõllumajandusliku kõrvaltegevuse liiki:

— Tegevused, mis on põllumajandusliku tegevuse jätkuks ning milles kasutatakse põllumajandustooteid. Seda liiki tegevusi võib leida enamikus EL liikmesriikides. Sellesse rühma kuuluv tüüpiline tegevus on põllumajandustoodete töötlemine:

Põllumajandustoodete töötlemine

— piima töötlemine võiks, kooreks, juustudeks, jogurtiteks ja muudeks piimatoodeteks,

— puu- ja köögiviljade töötlemine puuviljamahladeks, konservideks, alkohoolseteks jookideks ja muudeks toodeteks,

— viinamarjade, virde ja veini töötlemine alkohoolseteks jookideks (nt vahuveiniks (šampanja) ja kangeteks alkohoolseteks jookideks (konjak),

— taimsete kiudude/tekstiilkiudude/villa ketramine,

— pasteetide, rasvamaksa ja muude töödeldud lihatoodete tootmine,

— muude põllumajandustoodete töötlemine,

Põllumajandustoodete, nt munade ja kartulite liigitamine ja pakendamine.

— Tegevused, mis hõlmavad põllumajandusettevõtet ja selle põllumajandusliku tootmise vahendeid (seadmed, rajatised, ehitised, tööjõud). Need tegevussuunad on üldjuhul järgmised:

— põllumajandusturism: telkimine, toitlustus, hotellid, eri liiki majutus jne,

— talupoed: muude kui talumajapidamisest pärit toodete jaekaubandus. Töötlemata või töödeldud põllumajandustoodete otsemüük kirjendatakse asjaomaste toodete toodanguna,

— sport ja puhkus maal: maa kasutamine nt golfimänguks, ratsutamiseks, jahipidamiseks, kalastamiseks jne,

— kolmandatele isikutele osutatavad teenused: nt põllutöömasinate rentimine ja remont, niisutusprojektid, põllumajanduslikud nõustamisteenused, toodete ladustamine, põllumajandushoonete hooldus, põllumajandustoodetega seotud kaubandusteenused, põllumajandustoodete vedu jne. eed teenused kirjendatakse kõrvaltegevusena üksnes juhul, kui neid osutatakse kolmandale isikule. Kui teenuseid osutatakse oma tarbeks, on need abitegevused, mida raamatupidamises ei kirjendata (vt 1.27),

— aiahooldusteenused: muru niitmine, hekkide pügamine, lumekoristus, haljasalade kavandamine, istutamine ja hooldus jms teenused,

— kalakasvatus,

— muud tegevused, mis hõlmavad põllumajandusmaa ja põllumajanduslike tootmisvahendite kasutamist.

▼B

1.30. Mittepõllumajanduslike kõrvaltegevuste loend (vt 1.29) on siiski näitlik ning seda ei kohaldata kõikides riikides. Iga riik peab koostama oma loendi lahutamatutest mittepõllumajanduslikest kõrvaltegevustest, olenevalt oma põllumajanduse iseloomust. Loend tuleb koostada koostöös riigi arvepidamistalitustega, et tagada PAP ühilduvus põllumajanduse haru kontodega ning nende mittepõllumajanduslike tegevuste kontodega, mida riigi arvepidamiseks koostatakse (tagamaks, et ühtki tegevust ei jäeta välja ega arvestata kahekordselt).

1.31. Mittepõllumajanduslike üksuste põllumajanduslikud kõrvaltegevused on peaaegu olematud ning need kirjendatakse üldjuhul nullmääraga. Mittepõllumajandusliku üksuse põllumajandustootmine loetakse alati andmete arvestamisel lahutatavaks tulenevalt toodete erilisest iseloomust, põllumajanduslikest tootmisvahenditest ja PAP koostamiseks kasutatavate andmete allikatest ning metoodikast (vt I peatüki E jagu ning II peatüki B ja C jagu). Et PAP põhineks tööstuse mõistel, tuleb mõõta kõikide põllumajandustoodete toodangut, välja arvatud tooted, mis saadakse kohalike mittepõllumajanduslike TAÜde kõrvaltegevustest. Kuna viimased kajastatakse üldjuhul nullmääraga, kirjendatakse seega kogu põllumajandustoodang (erandiks on nende üksuste toodang, kus põllumajanduslik tegevus on seotud üksnes vaba aja veetmisega; vt 1.24).

1.32. PAPs ei arvestata mittepõllumajanduslikke tooteid ja teenuseid, mida toodavad põllumajandusettevõtted, välja arvatud juhul kui need luuakse lahutamatute kõrvaltegevuste käigus. Näiteks üksuste puhul, mis hõlmavad mitut vertikaalselt integreeritud tootmisprotsessi (nt ettevõtted, mis tegelevad kanade tapmise, pakendamise ja vaakumpakendamisega, kartulite ja muude köögiviljade pesemise ja eelpakendamisega, seemnete sorteerimise, töötlemise ja müügiga; ühistud, mis pakuvad hoiuruume ning tegelevad toodete müügiga jne), kuulub põllumajandustööstuse hulka üksnes nende tegevuse see osa, mis on seotud punktides 1.62 ja 1.63 määratletud põllumajandustootmisega ning lahutamatute mittepõllumajanduslike kõrvaltegevustega.

C. TOODANGU MÕÕTMINE

1.33. ESA 95 kohaselt on tööstusharu toodanguks kõikide asjaomasesse tööstusharusse kuuluvate üksuste kõik arvestusperioodi tooted, välja arvatud kaubad ja teenused, mille üksus on arvestusperioodil tootnud ja ise ära tarbinud. Põllumajandustoodangu mõõtmise aluseks ([1]) on selle ESA reegli kohandatud variant, milles arvestatakse põllumajandustoodanguks ka põllumajandusüksuste eneste poolt tarbitud toodanguosa (vt 2.032–2.036). Seega on PAPs põllumajandustoodang kõikide tööstusharu üksuste toodangu summa (välja arvatud samas üksuses vahetarbimiseks mõeldud toodang), millele lisandub samas üksuses vahetarbitav toodang, kui see toodang seondub kahe erineva põhitegevusega (nt põllukultuuride viljelemine loomasöödana kasutamiseks) ning vastab teatavatele kriteeriumidele (mis on sätestatud punktis 2.055).

([1]) Toodangu mõõtmise aluseks oli varem „riigi põllumajandusettevõtte" mõiste, mis tähistab kordumatut tinglikku põllumajandusettevõtete, mis teostab riigi majanduses kõiki põllumajandustootmise funktsioone, kusjuures põllumajandustoodang on kõikide riigi põllumajandusettevõttest väljuvate toodete summa. Riigi põllumajandusettevõtte mõistest otsustati loobuda, kuna paranenud on i) põllumajanduse kontode majandusanalüüs (tehnilised koefitsiendid ja lisandväärtuse määrad), ii) tootmiskontode ja tulutekkekontode järjepidevus, iii) tehniliste koefitsientide ja lisandväärtuse määrade võrdlemine allharude ja liikmesriikide vahel ja iv) ESA ning selle põhimõtete järjekindlus.

▼B

1.34. ESA reeglit on kohaldatud põllumajandustööstuse erilise iseloomu tõttu:

— samas üksuses vahetarbitava põllumajandustoodangu maht on põllumajanduses suurem kui teistes majandussektorites,

— põllumajandusüksus hõlmab paljusid erinevaid põllumajanduslikke tegevusi, mis on omavahel tihedalt seotud (üks tegevus on teise tegevuse jätkamise aluseks, nt teravilja ja söödataimede tootmine loomasöödaks; tootmistegurite, nt seadmete ja masinate kasutus on omavahel tihedalt seotud). Põllumajandusettevõtete olemused erinevad suuresti, kuid nende määratlemist kohalike TAÜdena kahtluse alla ei seata, mistõttu teiste majandusharude TAÜdega võrreldes on tegemist väga erilise juhtumiga (vt 1.17). Arvepidamises on majanduse tööstusteks jaotamise üks eesmärke voogude kajastamine tootmisprotsessides: majandusliku väärtuse loomine, ümberkujundamine, vahetamine ja võõrandamine. Põllumajandusettevõtte erinevaid tegevusi ei võetaks täielikult arvesse, kui mõõdetaks üksnes ettevõttest väljuvat toodangut.

1.35. ESA reegli kohandamise tõttu on tarvis erikohtlemist teatavate toodete, näiteks ettevõttes söödana kasutamiseks mõeldud põllumajandustoodete, veinitootmiseks kasutatavate viinamarjade ja oliiviõli tootmiseks kasutatavate oliivide ning lahutamatutes kõrvaltegevustes vahetarbimiseks mõeldud toodete suhtes.

1.36. Põllumajandusettevõtete vahelist elusloomadega kauplemist ja elusloomade importimist tuleb kohelda eriliselt, kuna neid käsitatakse lõpetamata toodanguna (vt II peatükk).

D. KONTODE KOGUM

1. **Kontode kogum vastavalt ESA 95 sätetele**

1.37. PAP aluseks on omavahel seotud kontode kogum. ESA 95 kohaselt hõlmab kontode kogum jooksevkontosid, akumulatsioonikontosid ja bilansse. Neile erinevatele kontodele on võimalik ettenähtud raamistiku piires kirjendada majandustsükli konkreetsete aspektidega (nt tootmine) seotud tehingud ja muud vood. Tehinguteks on erinevad toimingus alates tulu tekkimisest tulu akumulatsioonil varadesse kuni tulu jaotamise ja ümberjaotamiseni. Neist tuletatavaid tasakaalustavaid kirjeid kasutatakse seejärel majandusliku tulemuslikkuse mõõtmiseks.

1.38. Jooksevkontod hõlmavad tulu teket, jaotamist ja ümberjaotamist ning kasutamist lõpptarbimiseks; nende abil on võimalik välja arvutada „säästud", mis moodustuvad akumulatsiooni olulise osa. Akumulatsioonikontodel analüüsitakse üksuste varade ja kohustuste muudatuste erinevaid komponente ning need võimaldavad kirjendada netoväärtuse muutusi (varade ja kohustuste vahet). Bilanssides esitatakse erinevate üksuste kõik varad ja kohustused arvestusperioodi alguses ja lõpus koos nende netoväärtusega. Iga akumulatsioonikontole kirjendatud vara ja kohustusega seotud vood kajastuvad uuesti „bilansimuudatuste" kontol (ESA 95, 8.04).

▼B

1.39. Eespool kirjeldatud kontode kogumit kohaldatakse tervikuna üksnes institutsiooniliste üksuste, sektorite ja allsektorite suhtes. ESA 95s eeldatakse, et kohaliku TAÜ ja tööstusharu puhul ei ole mõtet koostada täielikku kontode kogumit, kuna need üksused suudavad harva kaupu või varasid oma nimel säilitada või tulu saada ja jaotada.

2. **PAP kontode kogum**

1.40. Kuna PAP aluseks on tööstuse mõiste, tuleb ESA 95 kohast kontode kogumit kärpida esimeste jooksevkontodeni:

— tootmiskonto ja

— tulutekkekonto,

mille tasakaalustavad kirjed on vastavalt lisandväärtus ja tegevuse ülejääk (vt allpool toodud tabeleid 1 ja 2).

1.41. Siiski arvatakse, et põllumajanduse erilist iseloomu silmas pidades peaks olema vähemalt osaliselt võimalik koostada muid kontosid, kui neid on tarvis asjaomaste voogude kajastamiseks. Kõnealused kontod (vt allpool toodud tabeleid 3 ja 4) on järgmised:

— ettevõtlustulu konto (kuulub jooksevkontode hulka) ja

— kapitalikonto (kuulub akumulatsioonikontode hulka).

1.42. Arutusel on selle kontode kogumi laiendamine, et kaasata teatavad kirjed (vood) akumulatsioonikontolt „muud vara muutused” (st teatavad „muude varade mahu muutuste” konto ja ümberhindluskonto kirjed) ja bilansist.

1.43. ESA 95 tabelite ja arvestusstruktuuri põhjal on võimalik PAP kontode kogum esitada tabelites 1–4 näidatud viisil.

A. **Jooksevkontod**

Tabel 1. Tootmiskonto

Kasutamine			Vahendid		
P.2	Vahetarbimine	50	P.1	Väljund	100
B.1b	**Kogulisandväärtus**	50			
K.1	Põhikapitali kulum	10			
B.1n	**Netolisandväärtus**	40			

▼B

Tabel 2. Tulutekkekonto

Kasutamine			Vahendid		
D.1	Töötajate hüvitised	10	B.1n	Netolisandväärtus	40
D.29	Muud tootmismaksud	5			
D.39	Muud tootmistoetused	–10			
B.2n/B.3n	**Tegevuse netoülejääk/netosegatulu**	35			

Tabel 3. Ettevõtlustulu konto

Kasutamine			Vahendid		
D.4	Omanditulu	10	B.2n/B.3n	Tegevuse netoülejääk/netosegatulu	35
D.41	Intressid	5			
D.45	Rent	5	D.4	Omanditulu	1
			D.41	Intressid	1
			D.42	*Ettevõtete jaotatud tulu*	
			D.43	*Reinvesteeritud tulu otseselt välisinvesteeringult*	
			D.44	*Kindlustuspoliiside omanike omanditulu*	
			D.45	*Maarendis ja aluspinnaserendis*	
B.4n	**Ettevõtluse netotulu**	26			

B. **Akumulatsioonikontod**

Tabel 4. Kapitalikonto

Vara muutused			Kohustuste ja netoväärtuse muutused		
B.10.1	*Säästmisest ja kapitalisiiretest tingitud netoväärtuse muutused*		B.8n	*Netosääst*	
			D.9	Kapitalisiirded, saadavad	10

▼B

Vara muutused			Kohustuste ja netoväärtuse muutused		
			D.92	Investeerimistoetused	5
			D.99	Muud kapitalisiirded	5
			D.9	*Kapitalisiirded, makstavad*	
			D.91	*Kapitalimaksud*	
			D.99	*Muud kapitalisiirded*	
P.51	Kapitali kogumahutus põhivarasse	100	B.10.1	Säästmisest ja kapitalisiiretest tingitud netoväärtuse muutused	
P.511	Soetatud materiaalne põhivara, miinus realiseerimine	85			
P.511a	Kapitali kogumahutus istandustesse	10			
P.511b	Kapitali kogumahutus karja	15			
P.511c	Kapitali kogumahutus masinatesse ja seadmetesse	20			
P.511d	Kapitali kogumahutus transpordivahenditesse	20			
P.511e	Kapitali kogumahutus põllumajandushoonetesse	20			
P.511f	Kapitalikogumahutus muudesse ehitistustöödesse, v. a maaparandus (muud ehitised, rajatised jne)				
P.512	Soetatud immateriaalne põhivara, miinus realiseerimine (tarkvara jne)	10			
P.513	Mittetoodetud mittefinantsvarale lisatud väärtus	5			
P.513a	Olulised maaparandustööd	4			
P.513b	Maa ja tootmisõiguste võõrandamise kulud	1			
K.1	Põhikapitali kulum	10			
P.52	Varude muutus	5			
P.53	*Väärisesemete soetamine miinus realiseerimine*				

▼B

Vara muutused		Kohustuste ja netoväärtuse muutused
K.2	*Mittetoodetud mittefinantsvara soetamine miinus realiseerimine*	
K.21	*Maa ja muud mittetoodetud materiaalse vara soetamine miinus realiseerimine*	
K.22	*Mittetoodetud mittefinantsvara soetamine miinus realiseerimine (tootmisõigused jne)*	
B.9	*Netolaenuandmine* (+)/ *–võtmine* (–)	

1.44. Tuleks silmas pidada, et tabelites 3 ja 4 kaldkirjas esitatud tehingud ja varud:

— ei ole PAP seisukohalt olulised, kuna kasutatakse tööstuse mõistet ja kontode kogum on mittetäielik. Kõnealused jaotised on tabeli 3 „Vahendite" jaotised D.42 Ettevõtete jaotatud tulu, D.43 Reinvesteeritud tulu otseselt välisinvesteeringult, D.44 Kindlustuspoliiside omanike omanditulu ja D.45 Rent ning tabeli 4 jaotised B.8n Netosääst, B.10.1 Säästmisest ja kapitalisiiretest tingitud netoväärtuse muutused ja B.9 Netolaenuandmine (+)/–võtmine (–), või

— ei kuulu kirjendamisele, kuna puuduvad usaldusväärsed andmed või need ei paku hetkel PAP seisukohalt piisavat huvi. Kõnealused jaotised on tabeli 4 jaotised D.9 Kapitalisiirded, makstavad, D.91 Kapitalimaksud ja D.99 muud kapitalisiirded, P.53 Väärisesemete soetamine miinus realiseerimine, K.2 Mittetoodetud mittefinantsvara soetamine miinus realiseerimine, K.21 Maa ja muud mittetoodetud materiaalse vara soetamine miinus realiseerimine ja K.22 Mittetoodetud mittefinantsvara soetamine miinus realiseerimine (tootmisõigused jne). Neist mõningate kirjendamist (nt D.91, K.2, K.21 ja K.22) võidakse PAPs alustada tulevikus.

1.45. Tootmiskonto kajastab tootmisprotsessiga seotud tehinguid. Selles esitatakse toodang „Vahendite" all ja vahetarbimine „Kasutamise" all. Lisandväärtuse, st tasakaalustava kirje, võib välja arvutada enne või pärast põhikapitali kulumi arvestamist (bruto- või netolisandväärtus). Kuna toodangut hinnatakse baashinna ning vahetarbimist ostuhinna alusel, sisaldab lisandväärtus subsiidiume, millest on lahutatud toodetelt tasutavad maksud.

1.46. Tulutekkekonto seondub tootmisprotsessist saadava tulu tekkega ning selle jaotamisega tootmistegurile „tööjõud" ning valitsussektorile (maksude ja subsiidiumide kaudu). Tegevuse ülejääk, st tasakaalustav kirje, on vastavuses tuluga, mida üksused oma tootmisvahendeid kasutades teenivad. Kodumajapidamiste sektoris tegutsevate üksikettevõtjate puhul sisaldab selle konto tasakaalustav kirje kaudselt tegurit, mis kajastab omaniku või tema pereliikmete tehtud tööd, mida ei ole võimalik tema ettevõtlustulust lahutada. Seda nimetatakse „segatuluks" (ESA 95, 8.19).

▼B

1.47. Ettevõtlustulu konto võimaldab mõõta tulu, mis on sarnane jooksva kasumiga enne jaotamist ja tulumaksu tasumist, mida ettevõtete raamatupidamises harilikult kasutatakse.

1.48. Kapitalikonto võimaldab kindlaks teha mittefinantsvara soetuste, miinus realiseerimine, säästudest ja kapitalisiiretest rahastamise ulatuse. See kajastab laenuandmist ja -võtmist. Põllumajanduse täielikku kapitalikontot ei ole võimalik koostada, sest kuigi teatavad vood on selle tööstusharuga selgelt seostatavad, ei ole võimalik mõningaid kirjeid (nt netosääst, jooksevkontode kogumi bilanss) tööstusharu kohta eraldi välja arvutada. Sellele vaatamata saadakse tööstuse mittefinantsvarade väärtuse (mis tuleneb soetustest, realiseerimisest ja põhikapitali kulumist) ja tööstuseharusse tehtud kapitalisiirete võimalikult ulatusliku kirjendamise kaudu väärtuslikku teavet tööstuse majandusliku ja bilansilise seisundi kohta (millele lisandub teave tootmisprotsessis tekkinud tulu kohta).

E. PAP KOOSTAMISEKS KASUTATAVATE ANDMETE ALLIKAD JA ARVUTUSMETOODIKA

1.49. PAP üks peamisi tunnuseid on valemi „kvantiteet × hind” kasutamine suurema osa toodete toodangu mõõtmiseks. Selle lähenemise põhjuseks on eelkõige asjaolu, et põllumajanduse arvepidamist on raske koostada majandusüksuste arvepidamiste esindusliku valimi põhjal.

1.50. Põllukultuuride toodangu hindamise aluseks võivad üldjuhul olla ressursid, st toodetud (kogutud) koguste hinnang, mille aluseks on põllukultuuride aluste maade ja saagikuse hinnangud, või kasutamine, st põllumajandustooteid kasutavate harude poolsete ostude hinnanguline maht, netoeksport ilma impordita, millele tuleks lisada teatavad põllumajandustööstuses vahetarbitavad kogused, tootjate varude muutused ja oma tarbeks kasutamine (millest suure osa moodustab oma lõpptarbimine). Viimatinimetatud lähenemisviis võib olla väga asjakohane juhul, kui nimetatud põllumajandustoodete ostjad on hõlpsasti tuvastatavad ja kasutuse ülejäänud neli liiki on piiratud ulatusega (nt toodete puhul, mille kasutamiseks tuleb neid töödelda, nagu suhkrupeet, tubakas jne). Sellele vaatamata on andmete järjepidevuse ja usaldusväärsuse kontrollimiseks vaja tegelikku bilanssi.

1.51. Statistilised andmed tapaarvude, elusloomade ekspordi/impordi ja karjade suuruse kohta on loomade toodangu mõõtmisel peamisteks allikateks. Loomsete saaduste (peamiselt piima) toodangut hinnatakse üldjuhul müügi põhjal kasutajarühmadele (piimatööstused, pakendajad), kuna neid kasutatakse konkreetseteks otstarveteks.

1.52. Arvutusmeetodeid on üksikasjalikumalt kirjeldatud II peatükis.

1.53. Enamik vahetooteid on põhimõtteliselt kasutatavad üksnes põllumajanduses (seemned ja istutusmaterjal, väetised, pestitsiidid jne). Sellisel juhul leitakse põllumajandustööstuse poolsed ostud nende tööstusharude müügiandmete põhjal, mis neid vahetooteid tarnivad (olles eelnevalt arvesse võtnud väliskaubandust).

▼B

1.54. Selle reegli kohaldamine ei ole siiski täiesti riskivaba. Tegelikkuses ei ole peamiselt põllumajanduses kasutatavate vahetarbimiseks mõeldud toodete müümine tootjate poolt tingimata vastavuses nende kaupade ostmisega põllumajandussektori poolt, kuna väetisi, pestitsiide jms võib osta ka muudeks otstarveteks (kaubandusüksuste laovarud, kasutamine muudes üksustes, nagu avalikud pargid ja kodumajapidamised jne).

F. KLASSIFIKAATOR

1. **Üldist**

▼M3

1.55. PAP on Euroopa arvepidamissüsteemi (ESA) lahutamatu osa ning seepärast kasutatakse selle koostamiseks Eurostati üldist majanduse tegevusalade klassifikaatorit NACE Rev. 2. NACE Rev. 2 on 2006. aastal koostatud neljatasandiline tegevusalade nomenklatuur. Sisuliselt on tegemist Eurostati esmakordselt 1970. aastal avaldatud Euroopa Ühenduste majandustegevuse üldise tööstusliku liigituse NACE muudetud versiooniga.

▼B

1.56. ►M3 NACE Rev. 2 ◄ on ►M3 ISIC Rev. 4 ◄ ([1]) üksikasjalikum versioon, mis on spetsiaalselt kohandatud Euroopa oludega. ►M3 NACE Rev. 2 ◄ seondub otseselt ka Euroopa Majandusühenduse tegevusaladel põhineva toodete statistilise liigitusega (CPA), mis omakorda rajaneb Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ühtsel tootenomenklatuuril (CPC).

▼M3

1.57. NACE Rev. 2 on rahvamajanduse arvepidamises tööstusharude määratlemiseks kasutatav tegevusalade klassifikaator. See põhineb järgmisel neljatasandilisel koodisüsteemil:

— esimene tasand, mis koosneb tähestikulise koodi alusel eristatavatest rubriikidest (jaod);

— teine tasand, mis koosneb kahekohalise arvkoodi alusel eristatavatest rubriikidest (osad);

— kolmas tasand, mis koosneb kolmekohalise arvkoodi alusel eristatavatest rubriikidest (rühmad); ning

— neljas tasand, mis koosneb neljakohalise arvkoodiga tähistatud rubriikidest (klassid).

▼B

1.58. Majandustegevuste klassifikaatori iga tasandit saab üldjuhul määratleda iseloomulike toodete või teenuste kaudu. Seega kasutatakse põllumajandustööstuse erinevate majandustegevuste üksikasjalikuks kirjeldamiseks CPAd koos täiendava kahenumbrilise tähisega, mis annab rubriikide kohta üksikasjalikumat teavet.

1.59. Tööstus on olemuselt sama või sarnast majandustegevust harrastavate kohalike TAÜde rühm. Kõige üksikasjalikumal liigitustasemel hõlmab tööstus kõiki samasse ►M3 NACE Rev. 2 ◄ klassi (neljanumbriline tase) kuuluvaid ning seega samadel nomenklatuuris (ESA 95, 2.108) sätestatud tegevusaladel tegutsevaid kohalikke TAÜsid. Põllumajandustööstuse kui tegevusala määratlemiseks on seega vaja täpselt esitada:

— selle iseloomulikud tegevused;

([1]) ►M3 ISIC Rev. 4 ◄: Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni rahvusvaheline majanduse tegevusalade klassifikaator.

▼B

— iseloomulikud PAP üksused.

2. **Põllumajanduse iseloomulike tegevuste määratlus**

1.60. Põllumajandustööstus, nagu seda PAPs kirjeldatakse, vastab ►M3 NACE Rev. 2 ◄ osale 01.

1.61. PAP on rahvamajanduse arvepidamise alla kuuluv satelliitkonto, mille põhilised mõisted, põhimõtted ja reeglid tulenevad ESA 95st. Viimatinimetatus on siiski sätestatud üksnes üldine raamistik majanduse kui terviku jaoks ning seda tuleb põllumajanduse erinõuetega kohandada. Erinõuded tulenevad eelkõige PAP eriotstarvetest, andmete kättesaadavusest ja põllumajanduslike üksuste ning nende majandustegevuste erilisest iseloomust. Satelliitkonto erilise iseloomu tõttu on vaja koostada PAP iseloomulike põllumajanduslike tegevuste loend, mille aluseks peab loomulikult olema ►M3 NACE Rev. 2 ◄.

▼M3

1.62. Rahvamajanduse arvepidamise koostamiseks määratletakse põllumajandustööstust kõikide selliste üksuste kogumina, mis iseseisvalt või koos teiseste majandusüksustega tegutsevad NACE Rev. 2 osa 01 (Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad) alla kuuluvatel tegevusaladel. Osa 01 alla kuuluvad: [1]

— Rühm 01.1: Üheaastaste põllukultuuride kasvatus;

— Rühm 01.2: Mitmeaastaste taimede kasvatus;

— Rühm 01.3: Taimede paljundamine;

— Rühm 01.4: Loomakasvatus;

— Rühm 01.5: Segapõllumajandus;

— Rühm 01.6: Põllumajandust abistavad tegevusalad ja saagikoristusjärgsed tegevused;

— Rühm 01.7: Jahindus ja seda teenindavad tegevusalad.

1.63. PAPle iseloomulike põllumajanduslike tegevuste loend hõlmab neid seitset rühma (01.1–01.7), kuid järgmiste erinevustega:

— kaasa arvatakse veini ja oliiviõli tootmine (üksnes samas ettevõttes kasvatatud viinamarjadest ja oliividest), [2]

— välja arvatakse seemnete tootmine paljundamisetapile eelnevatel või järgnevatel tasanditel ning teatavad tegevused, mis NACE Rev. 2-s liigitatakse põllumajanduslikeks teenusteks (nt niisutussüsteemide haldamine – siin võetakse arvesse üksnes põllumajanduslikku allhanget).

---

[1] Vaata samuti „Selgitavate märkuste” peatükki väljaandes: Eurostat: NACE Rev. 2, Statistical classification of economic activities in the European Community (Euroopa Ühenduse majandustegevuste statistiline liigitus), 2. teema, E seeria, Luksemburg, 2007.

[2] Nende tegevusalade kaasaarvamine ei ole kõrvalekalle NACE Rev. 2st: Vaata NACE Rev. 2-e „Sissejuhatavad märkused.”.

▼B

3. **Põllumajanduse iseloomulike üksuste määratlus**

▼M3

1.64. Arvesse tuleb võtta kõiki üksusi, mis tegutsevad PAP kohastel põllumajandustööstusele iseloomulikel tegevusaladel. Kõnealuste üksuste tegevus kuulub järgmistesse NACE Rev. 2 rühmadesse:

— rühm 01.1 ja 01.2: Üheaastaste ja mitmeaastaste põllukultuuride kasvatus,

— seemnete tootmine: üksnes seemnete paljundamisega tegelevad üksused;

— rühm 01.3: Taimede paljundamine;

— rühm 01.4: Loomakasvatus;

— rühm 01.5: Segapõllumajandus;

— rühm 01.6: Põllumajandust abistavad tegevusalad ja saagikoristusjärgsed tegevused

— välja arvatud üksused, mis osutavad põllumajanduslikke teenuseid, kuid mitte allhankena (nt üksused, mis tegelevad niisutussüsteemide haldamise või seemnete töötlemisega paljundamise eesmärgil);

— rühm 01.7: Jahindus ja seda teenindavad tegevusalad.

_____

▼B

1.66. Loendist on näha, et lisaks põllumajandusettevõtetele on põllumajandusele iseloomulikud järgmised üksused: veini ja oliiviõli tootvad tootjate ühingud ning põllumajanduslikku allhanget tegevad spetsialiseeritud üksused (vt 1.20 ja 1.21). Tuleb meeles pidada, et üksused, kus põllumajanduslik tegevus on seotud üksnes vaba aja veetmisega, ei kuulu põllumajandusele iseloomulike üksuste hulka (vt 1.24).

4. **Erinevate kirjetega seotud märkused**

▼M3

(a) Rühmad 01.1 kuni 01.3: Üheaastaste ja mitmeaastaste põllukultuuride kasvatus, taimede paljundamine

1.67. Rühmad 01.1 kuni 01.3 on süsteemne jaotus, mis võimaldab klassifitseerida kõiki EL liikmesriikide põllukultuuride tootmisega seotud tegevusi.

▼B

1.68. Kirjendatav söödakultuuride tootmine peab moodustama osa majandustegevusest.

▼M3

_____

▼B

1.70. PAP nomenklatuuris liigitatakse põllumajanduslikud seemned rubriiki „Seemned”, erandiks on vaid teraviljaseemned (sh riis), õliseemned, valgurikaste taimede seemned ja kartuliseeme, mis kajastatakse vastavalt konkreetsete teraviljade ja õlitaimede, valgurikaste taimede ning kartulite rubriikides. ([1]) Seemnetootmine hõlmab tegelikkuses mitut liiki tootmistegevusi: teadusuuringud (st esimese põlvkonna seemneprototüüpide loomine), paljundamine (mida teevad lepingu alusel põllumajandustootjad) ja sertifitseerimine (st liigitamine ja pakendamine spetsialiseeritud tootmisüksustes). Põllumajandusele iseloomulik tegevus on üksnes seemnete paljundamine, kuna teadusuuringuid ja sertifitseerimist teostavad uurimis- ja tootmisasutused, mis ei kuulu tavapärase põllumajandusliku tegevuse alla (st loodusvarade kasutamine taimede ja loomade tootmiseks). Sellest tulenevalt kuulub seemnetootmisest PAP alla üksnes seemnete paljundamine. Seemnete vahetarbimiseks loetakse i) esimese põlvkonna seemnete ostmist paljundamise eesmärgil ja ii) sertifitseeritud seemnete ostmist põllumajandustootjate poolt põllukultuuride viljelemise eesmärgil.

▼M3

1.71. Vastavalt NACE Rev. 2-le ([2]) vastuvõetud konventsioonile arvatakse töödeldud tooted samuti põllumajanduse hulka, kui isetoodetud põllumajandustooted töödeldakse samas tootmisüksuses. Näiteks viinamarjavirret, veini ja oliiviõli käsitletakse CPAs toiduainetena. NACE Rev. 2s liigitatakse veini- ja oliiviõlitootmine jakku C „Töötlev tööstus” (klass 11.02 „Viinamarjaveini tootmine” ja klass 10.41 „Õli ja rasva tootmine”). Põllumajanduse alla kuulub üksnes veiniviinamarjade ja oliivide tootmine (klassid 01.21 „Viinamarjakasvatus” ja 01.26 „Õlitaimede kasvatus”). Võttes aga arvesse ülalnimetatud konventsiooni, kuuluvad samas tootmisüksuses kasvatatud viinamarjadest ja oliividest toodetud vein ja oliiviõli põllumajanduse alla.

▼B

1.72. Veini tootmist põllumajandusettevõtetega tihedalt seotud üksuste poolt käsitatakse PAPs samuti iseloomuliku põllumajandusliku tegevusena. Põllumajandusettevõtetega tihedalt seotud üksuste hulka kuuluvad tootjarühmad (nt viinamarjakasvatajate ühistud). Nende liigitamine põllumajandustööstuse hulka tuleneb kõnealuste organisatsioonide olemusest, kuna nad on ajalooliselt olnud põllumajandusettevõtete „pikenduseks” (vastastikune seotus tootmisel ja turustamisel) ning üldjuhul kuuluvad neile ettevõtetele. Seevastu veini (oliiviõli) tootmine toiduainetööstuse ettevõtete poolt ei kuulu PAP alla (kuna see on selgelt tööstusliku iseloomuga).

1.73. Viinamarjavirde toomine kuulub koos veinitootmisega iseloomulike põllumajanduslike tegevusalade loendisse, kuna viinamarjavirret on võimalik müüa või eksportida töötlemata kujul või ladustada, enne kui see müüakse järgmisel perioodil tarbimiseks või veinivalmistamiseks.

([1]) Selle üldreeglist tehtud erandi põhjuseks on asjaolu, et nimetatud erijuhtudel saadakse märkimisväärne osa seemnest vastava teravilja, õliseemne, valgurikka kultuuri või kartuli tavapärasest toodangust, muudel juhtudel aga toodetakse see spetsialiseerunud ettevõtetes.

([2]) Vaata NACE Rev. 2-e „Sissejuhatavad märkused”: NACE Rev. 2, Statistical classification of economic activities in the European Community (Euroopa Ühenduse majandustegevuste statistiline liigitus), 2. teema, E seeria, Luksemburg, 2007.

▼B

1.74. Kuna veini, oliiviõli ja viinamarjavirret (viimast üksnes juhul, kui seda arvestusperioodil veiniks ei kääritata) saadakse põllumajandusliku tootmise käigus samas üksuses kasvatatud viinamarjade või oliivide töötlemisel, ei tohiks viinamarjavirde ja veini tootmiseks mõeldud viinamarju ega oliiviõli tootmiseks mõeldud oliive (põhisaadusi) kajastada toodanguna. Neid käsitatakse üksusesisese tarbimisena, mida tööstusharu toodanguna ei kajastata (vt 2.052). Viinamarjavirre, mida arvestusperioodil veiniks ei kääritata, tuleks arvata perioodi toodangu hulka. Kääritamisperioodil tuleks see kirjendada vahetarbimisena (tööstusesisene tarbimine), mis tasakaalustab vastava varude vähenemise. Virde töötlemisel saadud vein tuleb kirjendada toodangu osana.

1.75. Istandused (st viinamarjaistandused ja viljapuuaiad) kuuluvad kapitalikaupade hulka ning nende rajamine tuleb kajastada toodanguna. Istandike rajamine oma kulul kuulub „Oma kulul toodetud kapitalikaupade” hulka. Kui istandusi rajavad spetsialiseeritud üksused lepingute alusel, kirjendatakse vastav väärtus „Läbimüügina”.

▼M3

b) Rühm 01.4: Loomakasvatus

▼B

1.76. Nagu põllukultuuride kasvatamise puhulgi (vt 1.67), sisaldab see rühm kõikide EL liikmesriikides toimuvate elusloomade ja loomsete saaduste süsteemset jaotust.

▼M3

_____

▼B

1.78. PAPs loetakse iseloomulikuks tegevuseks hobusekasvatus, olenemata sellest, milline on loomade lõppotstarve (tõuaretus, lihatootmine või teenuste osutamine). ►M3 Tuleb siiski märkida, et traavlitallide ja ratsutamiskoolide pidamine ei ole iseloomulik põllumajanduslik tegevus (see on osa „sporditegevustest ning lõbustus- ja vaba aja tegevustest”: jagu 93 (vt 2.210). ◄ Seepärast tuleb põllumajandustootjate taolisest tegevusest saadav tulu PAPst välja jätta. Lisaks jäetakse PAPst välja traavlite või ratsahobuste pidamine, mis ei moodusta osa põllumajanduslikust tootmisprotsessist. Sama kehtib härjavõitluste jaoks kasvatatavate härgade suhtes.

1.79. Majandusarvestuses ei kirjendata teatavate põllumajandustoodete tootmisel automaatselt tekkivaid kõrvalsaadusi ([1]) nende toodetega samadesse rubriikidesse. Need esitatakse iga tootmistegevuste rühma lõpus eraldi, jaotatuna liikide kaupa. Põllukultuuride tootmisel on sellisteks saadusteks näiteks õled, peedi- ja kapsalehed, herne- ja oavarred jne; veinitootmisel käärimissete ja viinakivi; oliiviõli tootmisel õlikoogid jms jäätmed; loomakasvatustoodangu puhul nahad, karvad ja tapetud ulukite karusnahad ning vaha, sõnnik ja läga. Põhimõtteliselt ei ole ükski neist saadustest tootmise põhieesmärgiks, mistõttu enamasti ei ole statistilised andmed nende kohta usaldusväärsed. Põllumajanduses kasutatakse neid saadusi peamiselt loomasööda ja mullaparandusainetena. Teatavatel juhtudel müüakse neid kõrvalsaadusi siiski põllumajandusega mitteseotud majandussektoritesse; sellisel juhul tuleb toodangu väärtus kajastada PAPs.

([1]) Kõrvalsaadus on toode, mis on tehniliselt seotud teiste toodete tootmisega. See võib eriline, kui ta seondub muude sama rühma toodetega, mida toodetakse üksnes selles rühmas, või harilik, kui ta seondub muude toodetega, mida toodavad ka teised rühmad.

▼M3

c) Rühm 01.6: Põllumajandust abistavad tegevusalad ja saagikoristusjärgsed tegevused

1.80. Rühma 01.6 tegevused võib jaotada kahte kategooriasse:

— allhanke korras osutatavad põllumajanduslikud teenused toomisfaasis (st põllumajanduslik allhange);

— „muud" põllumajanduslikud teenused (niisutussüsteemide haldamine, seemnete töötlemine paljundamiseks jne).

1.81. Teise kategooriasse kuuluvaid põllumajanduslikke teenuseid ei käsitata PAPle iseloomulike tegevustena (ka mitte juhul, kui rahvamajanduse arvepidamises kirjendatakse need põllumajanduse kontodele), kuna tegemist ei ole tavapäraste ega tüüpiliste põllumajanduslike tegevustega.

▼B

Põllumajanduslikud allhanked

1.82. Majandusliku spetsialiseerumise käigus on põllumajandustootjad ja kodumajapidamised juba ammu lõpetanud teatavate ülesannete täitmise, mida on asunud oma tootmisüksuste kaudu täitma üha suurenev arv erialaspetsialiste. Ülesannete jaotus seondub peamiselt põlumajandustoodete töötlemisega (tapmine ja lihatöötlemine, teravilja jahvatamine, leiva, või ja juustu tootmine ning seemnete töötlemine uute sektorite poolt) ning hilisemal etapil ka teatavate turustusalaste tehingutega. See kehtib eelkõige seoses põllumajandust mõjutavate ulatuslike struktuursete muutustega, suurte masinate kasutuse ning selliste põllumajanduslike tegevuste kasvuga, mis aitavad otseselt kaasa põllukultuuride tootmisele ja karjakasvatusele ning mida ostetakse üha enam sisse spetsialiseeritud üksustelt.

1.83. Neist tegevustest olulisemad on väetamine, lupjamine, kündmine, külvamine, umbrohutõrje, kahjuritõrje, taimekaitse, heinakoristus, rehepeks ja lammaste pügamine.

1.84. Kõiki neid tegevusi iseloomustab asjaolu, et need on üldiselt põllumajandustoodete tootmisprotsessi raames vajalikud ning nende toodete tootmisega seotud.

1.85. Tegevused, mis ei ole põllumajandustoodete tootmisega otseselt seotud, st ei toimu põllumajandusliku tootmise etapil (näideteks mitteseotud tööstusharude alla kuuluvatest mittepõllumajanduslikest tegevustest on toodete vedu kolmandatele isikute arvel ja piimavedu meiereidesse), ei tohiks PAPs kajastuda (välja arvatud juhul, kui need tegevused on põllumajanduslikust põhitegevusest lahutamatud); vt 1.12).

1.86. Tuleks silmas pidada, et see klassifikatsioon kehtib juhul, kui kõnealused tegevused toimuvad üksnes spetsialiseeritud üksuste arvel. ►M3 Kui aga põllumajandustootja rendib masinaid operaatorita või üksnes koos osa vajalike operaatoritega, mille tulemusena ta nende masinate abil jätkab tegevust ise, kuulub see tegevus NACE Rev. 2 osa 77 alla. ◄ Nimetatud olukord tekib enamasti lihtsate masinate puhul, mis vajavad suhteliselt vähe remonti, ning peamiselt tipphooaegadel, mil masinate järgi on suurim nõudlus (vt 1.23).

▼B

1.87. Põllumajandusliku tootmise etapil tehtav allhange hõlmab üldjuhul kallite masinate ja seadmete kasutamist. Taolisi töid võivad teostada:

a) spetsialiseeritud alltöövõtjad, kelle jaoks tegemist on põhitegevusega (tööettevõtjad sõna otseses mõttes);

b) põllumajandusettevõtted.

Põllumajandusettevõtete poolt tehtava allhanke vormid on üldjuhul järgmised:

— põllumajandustootjate täiendava sisetuleku aspektist on kõige paindlikum vorm naabritele osutatav episoodiline abi. Sellesse kategooriasse kuuluvad ka elusloomade majutamine ning, peamiselt sigade ja kodulindude puhul, tasuline loomakasvatus (eelkõige nuumamine). Elusloomade majutust võib pakkuda teisele põllumajandustootjale, ka võivad asjaomased elusloomad kuuluda tööstusettevõttele, enamasti varustajale (nt söödakultuuride tootja/kaubastaja) või ostjale (nt tapamaja),

— suuremal või vähemal määral autonoomsed masinaühisused, mille raames naabrid annavad süstemaatiliselt vastastikku abi. Masinate kõrge maksumus ja vähene rakendamine üksikus tootmisettevõttes sunnib ettevõtteid, kes selliseid masinaid omavad, moodustama masinaühisusi, mis koos vajaliku personaliga on ka teiste ettevõtete teenistuses. Põllumajandustootjad saavad üha suurema osa oma põllumajanduslikust tulust allhangetest isikutele, kelle jaoks põllumajandus on kõrvaltegevuseks või kes mõningatel juhtudel on pelgalt maaomanikud,

— põllumajanduslikud masinaühistud. ([1]) Tegemist on suurte ühistutega, millel on palgalised töötajad; need sarnanevad spetsialiseeritud tööettevõtjatega;

c) järgmisel tootmisetapil tegutsevad ettevõtted, kes koristavad puu- ja köögivilju ning töötlevad neid ise (nt konservitehased, mis valmistavad allhanke korras hernekonserve);

d) eelmisel tootmisetapil tegutsevad ettevõtted. Nendeks on põllutöömasinate müüjad, kes osutavad lepingulisi teenuseid. Ehkki muud juhtumid on PAP seisukohalt üsna ebatõenäolised, võib teoreetiliselt olla võimalik, et pestitsiidide tootja tegeleb ise ka toote pritsimisega. Kui seda tehakse uusimate tehnoloogiate abil, ei ole siiski tingimata tegemist põllumajandustootmise etapi tööettevõtuga ning kindlasti ei ole sellega tegemist, kui põllumajandustootja seda tööd (nt kahjurite pritsimine õhust) ise korrapäraselt ei tee.

([1]) Seadmed ja masinad kuuluvad ühistule, erinevalt masinaseltsidest, kus need on üldjuhul üksikute ettevõtete omandis.

▼B

1.88. Kui tuleb otsustada, kas käsitada tegevust tööettevõtuna (st tööna, mida põllumajandusliku tootmise raames teevad üldjuhul põllumajandusettevõtted ise), tuleb silmas pidada, et oluline on mitte üksnes tegevuse iseloom vaid ka selle konkreetne kontekst elik „põllumajanduslik tootmisprotsess”.

▼M3

1.89. Põllumajandusettevõtetes toimuv tasuline loomakasvatus (maa andmine elusloomade käsutusse) on põllumajanduslik allhange, kuna tegemist on põllumajandusliku tootmisprotsessi osaga. Sellesse rubriiki ei kuulu aga ratsahobuste pidamine ja hooldamine eraettevõtjate poolt, kuna need tegevused ei ole kaupade tootmisprotsessi osa, vaid teenus ESA 95 tähenduses (NACE Rev. 2 R jagu).

▼B

1.90. Tööettevõtuga tegelevatele isikutele makstava tasu liik ei ole oluline. Igal juhul ei pea see tingimata olema fikseeritud töötasu (st ranges mõttes palk); tasuda võib näiteks teatud liiki kasumijagamise või segasüsteemi kaudu (nt vasikaid nuumav põllumajandustootja saab reeglina tasuks fikseeritud summa iga looma kohta pluss osa netokasumist). Tasuks võib olla ka kindlaksmääratud osa toodangust.

1.91. Töö tegijateks peavad siiski alati olema sõltumatud ettevõtted: põllumajandustootja palgaliste töötajate poolne töö sellesse kategooriasse ei kuulu. Põllumajandustootja seisukohalt on tasu sellise töö (nt palgalise karjuse töö) eest palgakulu ning kajastub „töötajate hüvitiste” real. Seevastu sellise ettevõtte töö, kes teostas teistele põllumajandusettevõtetele lepingu alusel lüpsmist, kirjendatakse PAPs nii toodanguna (teenuste müük, tööettevõtja seisukohalt) kui ka vahetarbimisena (teenuste ost, põllumajandusettevõtte seisukohalt).

▼M3

d) Rühm 01.7: Jahindus ja seda teenindavad tegevusalad

1.92. See rühm hõlmab järgmisi tegevusi: i) küttimine ja püünisjaht kaubanduslikul eesmärgil; ii) loomade püüdmine (surnult või elusalt) toiduks, karusnaha või naha saamiseks või teadusuuringuteks, loomaaedade jaoks või lemmikloomadena pidamiseks; iii) küttimise ja püünisjahi teel saadud karusnahad või roomajate või lindude nahad. Tuleb märkida, et toornaha ja naha tootmine tapamajades ning spordi või vaba aja veetmise raames toimuva küttimise tulemusena ei kuulu põllumajandustööstuse iseloomulike tegevuste hulka. Lisaks ei hõlma „küttimise” rühm ulukite kasvatamist põllumajandusettevõtetes, mis tuleks kirjendada klassi 01.49 „Muu loomakasvatus”.

▼B

5. **PAP põllumajandustööstuse ning keskse rahvamajanduse arvepidamise põllumajanduse haru lahknevused**

1.93. PAP põllumajandustööstus, nagu see on määratletud punktides 1.62–1.66, erineb mõneti rahvamajanduse arvepidamises määratletud tööstusharust. Erinevusi on nii iseloomulike tegevuste kui üksuste määratluses. Neid võib kokku võtta järgmiselt:

▼M3

PAP põllumajandustööstus	=	Rahvamajanduse arvepidamise põllumajanduse haru
		– Seemnetootmisega (uurimistöö või sertifitseerimise jaoks) seotud üksused

▼M3

– Nende üksuste toodang, kes osutavad põllumajandusega seonduvaid teenuseid muul viisil, kui põllumajandusliku allhankena (st niisutussüsteemide haldamine).

– Üksused, kus põllumajanduslik tegevus on üksnes vabaajategevus

\+ Nende üksuste põllumajanduslik tegevus, mille põhitegevus ei ole põllumajanduslik (vt 1.18)

▼B

II. **TEHINGUD TOODETEGA**

2.001. Tehingud toodetega annavad ülevaate toodete päritolust ja kasutamisest. Tooted on tootmispiirides loodud kaubad ja teenused. Peamised ESA 95s määratletud tehinguliigid toodetega on: toodang, vahetarbimine, lõpptarbimiskulutused, tegelik lõpptarbimine, kapitali kogumahutus, kaupade ja teenuste eksport ning kaupade ja teenuste eksport.

2.002. Nagu öeldud punktides 1.40 ja 1.41, võetakse PAPs arvesse üksnes vahetarbimist ja kapitali kogumahutust. Toodang kirjendatakse toodangukontole vahenditena ja vahetarbimine kasutamisena. Kapitali kogumahutus kirjeldatakse kapitalikontole kasutamisena (vara muutus).

A. ÜLDREEGLID

1. **Vaatlusperiood**

2.003. PAP vaatlusperiood on kalendriaasta.

2. **Ühikud**

a) Kogused

2.004. Kogused tuleks üldjuhul esitada 1 000 (tuhandetes) tonnides (viinamarjavirde ja veini puhul 10 000 hektoliitrites) ühe kümnendkoha täpsusega. Loomade puhul kasutatakse eluskaalu.

b) Hinnad

2.005. PAPs esitatakse hinnad tonni kohta (veini ja viinamarjavirde puhul 10 hektoliitri kohta).

2.006. PAPs kirjendatakse hinnad kas lähima täisarvu täpsusega või ühe või kahe kümnendkoha täpsusega, olenevalt olemasolevate andmete statistilisest usaldusväärsusest.

c) Väärtused

2.007. Väärtused tuleb esitada riigi vääringu miljonites ühikutes.

3. **Kirjendamise aeg**

2.008. ESA 95s (1.57) kirjendatakse voogusid (eelkõige tehinguid toodetega ja jaotustehinguid) tekkepõhiselt, ehk teiste sõnadega hetkel, mil majanduslik väärtus, võlgnetav summa või nõue tekib, muutub või kaob, mitte aga ajal, mil sooritatakse tegelik makse.

a) Toodang

2.009. Toodang hinnatakse ja kirjendatakse toodangu valmimise hetkel. Seepärast kirjendatakse toodangut tootmise ajal, mitte ajal, kui ostja selle eest tasub.

▼B

2.010. ESA 95s käsitatakse tootmist jätkuva protsessina, mille käigus muundatakse tooted ja teenused teisteks toodeteks ja teenusteks. See protsess võib olenevalt tootest toimuda erinevate ajavahemike jooksul, mis võivad olla arvestusperioodist pikemad. Tootmise selline iseloomustus koostoimes tekkepõhise põhimõttega toob kaasa toodangu kirjendamise lõpetamata toodanguna. Seega tuleb ESA 95 (3.58) kohaselt põllumajandustoodang kirjendada nii, nagu see valmiks jätkuvalt kogu tootmisperioodi käigus (mitte üksnes hetkel, mil põllukultuur koristatakse või loomad tapetakse). Inimtarbimiseks põllukultuuride viljelemist ning kala- ja loomakasvatust tuleks tootmisprotsessi käigus kajastada lõpetamata toodangu varudena ning tootmisprotsesside lõppedes muutuvad need valmistoodangu varudeks.

2.011. Toodangu kirjendamine lõpetamata toodanguna on majandusanalüüsi seisukohalt soovitav ja ka vajalik juhul, kui tootmisprotsess vältab kauem, kui arvestusperiood. See võimaldab kulude ja toodangu kirjendamisel säilitada järjepidevuse, mis tagab usaldusväärsed andmed lisandväärtuse kohta. Kuna PAP põhineb kalendriaastal, kohaldatakse lõpetamata toodangu kirjendamist üksnes toodete puhul, mille tootmisprotsess ei olnud kalendriaasta lõpuks lõppenud (kuid ka juhtudel, kus üldine hinnatase arvestusperioodil väga kiiresti muutub). ([1])

2.012. Seevastu põllumajandustoodete puhul, mille tootmistsükkel on arvestusperioodist lühem, ei ole tarvis toodangut lõpetamata toodanguna kirjendada. Toodangu kirjendamine valmistootena, st koristuse ajal (kui tegemist on põllukultuuride tootmisega), tagab nõuetekohase järjepidevuse tootmiskulude suhtes. See kehtib suurema osa põllumajandusliku toodangu osas, mille tootmistsükkel vältab alla ühe aasta. Lõpetamata toodanguna ei ole vaja kirjendada ka selliste lühikese tootmistsükliga põllukultuuride tootmist, mille tootmisprotsess ulatub järgmisse kalendriaastasse (vt 2.172). Neil juhtudel ei käsitata põllukultuuride kasvatamist lõpetamata toodanguna.

2.013. Tegelikkuses puudutab lõpetamata toodanguna kirjendamise meetod üksnes pika tootmistsükliga tooteid. Sellised tooted on eelkõige kariloomad, põllukultuuridest valmistatavad tooted nagu vein (mille laagerdumine moodustab tootmisprotsessi lahutamatu osa) ning istandused. Euroopa Liidus ei ole hinnasuundumused üldjuhul väga äkilised, mistõttu need ei tohiks põhjustada teatavate toodete kirjendamist lõpetamata toodanguna (ehkki erandjuhtudel võib seda teha, vt 2.172).

2.014. Kui koristatakse (põllukultuuride tootmine) või tapetakse (loomad) pika tootmistsükliga tooteid, mis on kirjendatud lõpetamata toodanguna, jõuab tootmisprotsess lõpule ning lõpetamata toodang muutub valmistoodangu varudeks, mis on valmis müügiks või muul otstarbel kasutamiseks. Tootmisprotsessi käigus saadakse igal aastal kirjendatava lõpetamata toodangu väärtus valmistoote väärtuse jaotamisel võrdeliselt iga perioodi kuludega (SNA 93, 6.96).

([1]) Vt SNA 6.72–6.79 ja 6.94–6 100.

▼B

2.015. Loomad: loomakasvatustoodangu valmimiseks on üldjuhul tarvis aega, mõnikord kulub protsessi lõpuleviimiseks mitu arvestusperioodi. Sünni hetkest alates on võimalik ja asjakohane kirjendada iga tootmisetappi, st igas vanuserühmas loomi (seevastu sünnieelset tootmisprotsessi ei ole võimalik kirjendada, kuna see on emalooma pidamiseks vajalikust tarbimisest lahutamatu).

2.016. Veoloomade tootmisprotsess jõuab formaalselt lõpule nende sünniga; sellest alates kirjendatakse nad põhivarana. Muidugi ei ole loomad kohe otstarbekohaseks kasutamiseks valmis, kuid individuaalsed erinevused on sedavõrd suured, et konkreetse vanuse kindlaksmääramine kõikideks juhtudeks oleks üsna meelevaldne. Sünni hetk on kasutusele võetud praktilistel kaalutlustel, eelkõige seetõttu, et loomade hilisem kasutusotstarve on selleks hetkeks juba kindlaks määratud.

2.017. See ei kehti alati veiste, sigade, lammaste ja muude kariloomade puhul, keda võib kasvatada tõuaretuse eesmärgil või tapmiseks. Kui noorloomi on võimalik nende tulevase kasutusotstarbe alusel eristada, tuleks tootmisvahenditena kasutamiseks mõeldud loomad alates sünni hetkest kirjendada kapitali kogumahutusena põhivarasse (oma tarbeks tehtavad kapitalimahutused põhivarasse, st neid käsitatakse lõpetamata toodanguna ning nende kasv kirjendatakse toodanguna, vt ESA 95, 3.112). Muudel juhtudel kirjendatakse loomad lõpetamata toodanguna, kuni nad saavad täiskasvanuks ning neid hakatakse kasutama tootmisvahenditena (nt piimalehmadena, tõuaretuseks või muudel tootmiseesmärkidel, nagu villatootmine). Sellest alates kirjendatakse nad põhikapitalina. Loomad, kes on enne tapmist põhikarjast eraldatud, tuleks samuti kirjendada varude, mitte põhivarana.

2.018. Tibude tootmist koheldakse eriliselt, kui protsess hõlmab kahte arvestusperioodi. Perioodi lõpul inkubeeritavaid mune käsitatakse tibude toodanguna ning need kajastatakse PAPs linnulihatoodanguna (lõpetamata toodanguna) (vt 2.048).

2.019. Vein: toodang tuleks kirjendada lõpetamata toodanguna, kuna veini laagerdumine moodustab osa tootmisprotsessist ning võib kesta mitu arvestusperioodi. Ka kääritatavat viinamarjavirret, mis ei ole enam virre ega veel vein, käsitatakse arvestusperioodilõpul sarnaselt inkubeeritavate munadega ning kirjendatakse PAPs veini — lõpetamata toodanguna.

2.020. Istandikes kasvatatav vara: oma tarbeks tehtavad kapitalimahutused põhivarasse (v.a kariloomad), näiteks mitmekordselt vilja kandvaid taimi andvad istandused tuleks kirjendada kapitali kogumahutusena põhivarasse asjaomase vara tekkimise hetkel.

b) Vahetarbimine

2.021. Kaubad ja teenused tuleks kirjendada tootmisprotsessi sisenemisel, st ajal, mil need tegelikult tarbitakse, mitte ajal, mil need soetatakse või ladustatakse.

▼B

2.022. Praktikas on toodete tarbimine konkreetsel vaatlusperioodil vastavuses toodete ostmise või soetamisega, millele lisanduvad esialgsed varud ja millest lahutatakse varude lõppseis perioodi lõpul. ([1])

2.023. Teenused kirjendatakse nende ostmise ajal. Kuna teenuseid ei saa ladustada, on ostuhetk ühtlasi ka tarbimise aeg.

2.024. Eranditeks sellest reeglist on järgmised teenused:

— toodete ostmisega seotud teenused, näiteks kaubandus- ja veoteenused, kirjendatakse vahetarbimisena asjaomaste kaupade tarbimise ajal (vt 2.111),

— püsiteenused, näiteks kindlustusteenused. Need kirjendatakse vaatlusperioodi lõpul võrdeliselt asjaomase aasta või aasta osa eest tehtava osaga kogumaksest. Seega ei vasta kirjendatavad summad tingimata asjaomase perioodi kindlustusmaksetele.

c) Kapitali kogumahutus põhivarasse

2.025. Kapitali kogumahutus põhivarasse kirjendatakse asjaomaste varade omandiõiguse üleminekul üksusele, mis kavatseb neid kasutada tootmiseks. Sellest põhimõttest on siiski kaks erandit: esiteks kirjendatakse kapitalirendiga soetatavad varad selliselt, nagu oleks kasutajast saanud omanik hetkel, mil kaubad muutusid talle kasutamiseks kättesaadavaks (vt 2.122). Teiseks kirjendatakse oma tarbeks tehtav kapitali kogumahutus põhivarasse asjaomaste varaobjektide tootmise ajal (v.a veiste, sigade, lammaste ja muude kariloomade puhul, mille tulevane kasutusotstarve ei ole selgelt määratletav, kuna need loomad kantakse varudesse lõpetamata toodanguna, vt 2.017).

2.026. Sellest tulenevalt kirjendatakse viljapuuaedade või viinamarjaaedade rajamisel (oma tarbeks toodetavad kapitalikaubad), kui arvestusperioodi lõpuks ei ole kõik vajalikud tööd lõpule viidud, vaatlusaasta jooksul tarbitud materjalide ja teenuste väärtus kapitali kogumahutusena põhivarasse perioodi lõpul.

2.027. Maa ost ja müük ning seonduvad kulud kirjendatakse omandiõiguse ülemineku seisuga. Maa netosoetus ei ole siiski kapitali kogumahutus põhivarasse, kuna maa on mittetoodetud vara. Maa (ja muu mittetoodetud materiaalse vara) netosoetus kirjendatakse kapitalikontole (mittefinantsvarade soetamise konto).

d) Varude muutus

2.028. Varude muutus on vastavuses vaatlusperioodil varudesse lisandunud ja varudest ära võetud kaupade vahega.

([1]) Varude kirjendamise aja kohta vt 2.029–2.031.

▼B

2.029. Varudesse lisanduvad kaubad on hiljem tootmisprotsessis tarbimiseks ettenähtud kaubad (sisendivarud), mis kirjendatakse omandiõiguse ülemineku hetkel, või tööstusharu enese kaubad, mis on ette nähtud hilisemaks kasutamiseks, nt müügiks või kandmiseks üksuse põhikapitali (väljundivarud), mis kirjendatakse varudena nende tootmisprotsessi lõppedes.

2.030. Tööstuse lõpetamata toodete puhul (mis kirjendatakse lõpetamata toodanguna) kirjendatakse vaatlusperioodil tarbitud materjalide ja osutatud teenuste väärtus selle perioodi lõpul samuti varudena (v.a lühikese tootmistsükliga koristamata põllukultuuride puhul, vt 2.012; selle tulemusena on osa vaatlusperioodil tarbitud materjalidest ja osutatud teenustest ära tarbitud ilma, et varude väärtus oleks selle võrra suurenenud).

2.031. Varudest äravõetud kaubad on, välja arvatud sisendivarude puhul, kaubad, mis sisenevad tootmisprotsessi või, kui tegemist on väljundivarudega, kaubad, mis väljastatakse tööstusest müügiks või muul otstarbel. Esimesel juhul lahutatakse need kaubad tööstuse varudest ajal, mil tootmisprotsessi raames toimus nende tegelik vahetarbimine; teisel juhul lahutatakse need varudest müügi või muul otstarbel kasutamise ajal.

B. TOODANG

(vt ESA 95, 3.07–3.58)

1. **Üldised märkused ESA 95 ja PAP toodangu määratluse kohta**

2.032. ESA 95s tähistab mõiste „tootmine” protsessi ja mõiste „toodang” selle tulemusena loodavaid kaupu ja teenuseid; oluline on seda vahet hoolikalt silmas pidada. ESA 95 (3.14) kohaselt on toodanguks kõik arvestusperioodil toodetud tooted.

2.033. ESA 95 kohaselt toodang väljund ka i) tooteid ja teenuseid, mida üks kohalik TAÜ tarnib teisele samasse institutsioonilisse üksusse kuuluvale kohalikule TAÜle, ii) ühe kohaliku TAÜ toodetud kaupu, mis on laos selle arvestusperioodi lõpul, mil need toodeti, olenemata nende tulevasest kasutusotstarbest. Seevastu sama arvestusperioodi jooksul sama kohaliku TAÜ toodetud ja tarbitud kaupu ja teenuseid eraldi ei kirjendata. Seega ei kirjendata neid toodanguna ega ka üksuse vahetarbimisena.

2.034. PAPs kasutatav toodangu mõiste, mis seondub „kogutoodangu” mõistega, põhineb ESA 95 kohandamisel, kuna mõningaid sama arvestusperioodi jooksul samas põllumajandusüksuses toodetud ja tarbitud kaupu ja teenuseid kirjendatakse üldise põllumajandusliku tegevuse toodanguna. Kriteeriumid nende kaupade ja teenuste määratlemiseks, mida tuleb arvestada põllumajandustööstuse toodanguna, on sätestatud punktis 2.055. ESA 95 ja PAPs kasutatava meetodi erinevus seisneb nendes üksusesisese tarbimise osades, mille väärtus kajastub nii toodangus kui ka vahetarbimises. Seega jääb lisandväärtus samaks, kasutatavast meetodist olenemata.

▼B

2.035. Nagu punktis 1.34 märgitakse, on ESA reegli kohandamise põhjuseks põllumajandusliku tegevuse ja põllumajandusettevõtte (kui kohaliku TAÜ) eriline iseloom. Lisaks võimaldab see:

— parandada põllumajanduskontode majandusanalüüsi, eriti tehniliste koefitsientide ja lisandväärtuse määrade määratlust (toodangu ja vahetarbimise vaheline suhe),

— parandada tehniliste koefitsientide ja lisandväärtuse määrade võrdlust majandustegevuse allharude vahel ning riikide vahel. Tegelikkuses piirneb üksuse sees tarbitav toodang enamasti üksikute konkreetsete toodetega (nagu teravili, valgu- ja õlirikkad tooted, söödakultuurid ja piim kariloomade söötmiseks) ning üksusesisese tarbimise määrad erinevad majandusharude kaupa ja riigiti märgatavalt,

— tugevdada tootmis-, tulutekke- ja ettevõtlustulu kontode järjepidevust: toodetega tehtavate tehingute (toodang, vahetarbimine jne) ja jaotustehingute (töötajate hüvitised, subsiidiumid, maksud, rent, intressid jne) vahelist järjepidevust on tugevdatud alates 1992. aasta ühise põllumajanduspoliitika reformist, mille tulemusena subsiidiumid (millest osa on seotud tööstusharu sisetarbimiseks mõeldud toodetega) moodustavad hetkel olulise osa põllumajandusliku tulu tekkest ja arengust.

2.036. Kuigi ESA 95s seda ette ei nähta, lähtub PAP põllumajanduse erilise iseloomu tõttu SNAs sätestatud reeglist (vt SNA 93, I lisa, 15) ning FAO metoodikajuhendist. ([1]) Lisaks võimaldab see märkimisväärselt vähendada põhiüksuse valikust (kohalik TAÜ või homogeenne tootmisüksus) tulenevast erinevusest toodangu mõõtmisel.

2. **Põllumajandustoodang: kogused**

2.037. PAP koostamisel jaotatakse toodang järk-järgult väiksemateks kogusteks.

Põllumajandustoodete varude ja kasutuse skeem

<table>
<tr><td colspan="7">Brutotoodang (1q)</td><td></td></tr>
<tr><td>Kaod (2q)</td><td colspan="6">Kasutamiskõlblik toodang (3q)</td><td>Algvarud (AV) (4q)</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="7">Kättesaadavad koguvahendid (5q)</td></tr>
<tr><td></td><td>Üksusesisene tarbimine (6q)</td><td>Tootja poolne töötlemine (7q)</td><td>Oma lõpptarbimine (8q)</td><td>Kogumüük (9q)</td><td>S (*) (10q)</td><td colspan="2">Lõppvarud (LV) (11q)</td></tr>
<tr><td colspan="5"></td><td colspan="2">LV-AV (**) (12q)</td></tr>
</table>

(*) S = oma tarbeks toodetud kapitalikaubad.
(**) LV-AV = varude muutus. Tabelis eeldatakse, et lõppvarud on algvarudest suuremad.

([1]) FAO toidu ja põllumajanduse arvepidamise süsteem (1996), Ühinenud Rahvaste Organisatsioon, Rooma.

▼B

2.038. Järk-järgulise arvutuse lähtepunktiks on kas:

— brutotoodang (1q) või

— kasutamiskõlblik toodang (3q),

olenevalt sellest, kas kasutatavad saagiandmed hõlmavad põllul, saagikoristusel ja ettevõttes tekkinud kadusid või mitte.

a) Brutotoodang

Brutotoodang: (1q)

2.039. See on lähtepunktiks riikidele, kelle riiklik saagikoristusstatistika hõlmab kadusid. Tööstuse mõistest lähtuvalt tuleb mõõta kõikide tööstusesse (nagu see on sätestatud punktides 1.62 ja 1.63) kuuluvate põllumajanduslike üksuste põllumajanduslike tegevuste tulemusena loodud tooteid. Vastavalt punktiga 1.31 ette nähtud käsitlusviisile (mittepõllumajanduslike üksuste põllumajanduslikest kõrvaltegevustest saadud toodangut ei arvestata, kuna kõiki põllumajanduslikke tegevusi käsitatakse eraldiseisvatena, mistõttu need moodustavad omaette kohaliku põllumajandusliku TAÜ) tuleb kirjendada kogu põllumajanduslik toodang, välja arvatud nende üksuste toodang, kus põllumajanduslik tegevus seondub üksnes vaba aja veetmisega (vt 1.24).

b) Kaod

Kaod: (2q)

2.040. See kirje hõlmab kaupade korduvaid kadusid varudest (vt 2.041). Nende hulka kuuluvad kaod põllul, saagikoristusel ja ettevõtetes (mis tulenevad toodete riknevusest, ilmastikumõjudest, nagu hall ja põud, jne). Erinevatel turustusetappidel tekkivaid kadusid, st põllumajandusettevõttest väljaveol, kauplejate juures ladustamisel ning töötlemisel või töötlevas tööstuses käsitlemisel tekkivaid kadusid ei tohi siinkohal arvesse võtta. Seevastu tootjate poolt müügiks pakutavad tooted, mis jäävad müümata ja seetõttu riknevad (eelkõige puu- ja köögiviljad), tuleks arvesse võtta.

Kadude liigid

2.041. ESA 95 kohaselt võib tootjatel tekkida kolme liiki kadusid: korduvad kaod varudest (ESA 95, 3.117 ja 3.118), erakorralised kaod varudest (ESA 95, 6.25.e) ja õnnetustest tingitud kaod (ESA 95, 6.22 ja 6.23.b).

Kolme liiki kadude kirjendamine

2.042. Kirjendamaks kaupade kadusid varudest, tuleb teha vahet ühelt poolt korduvatel kadudel ning teiselt poolt erakorralistel ja õnnetustest tingitud kadudel. Kadude kirjendamine oleneb aga ka toodangu arvutamise meetodist ning iga riigi statistiliste põhiandmete liigist.

▼B

2.043. Kui toodangut arvutatakse algvarude ja lõppvarude, müügi ja vajadusel muude kasutuste (nt oma tarbeks toodetud kapitalikaubad) alusel, on korduvad kaod varude muutustest juba maha arvatud ning nende veelkord „varude” alla kirjendamine tooks kaasa topeltarvestamise. Seevastu juhul, kui toodangu arvutamise aluseks ei ole andmed varude kohta, vaid näiteks tegelike sünniarvude hästi põhjendatud arvutused, tuleks kirjendada nii vaatlusperioodil tootmise käigus tekkinud korduvad kaod kui ka kaod pidamiseks või nuumamiseks imporditud või varasematel perioodidel sündinud loomade osas.

2.044. Erakorralised või õnnetustest tingitud kaupade kaod varudest tuleb kirjendada akumulatsioonikontodele, täpsemalt kontole „muud varade mahu muutused”. Seega sisaldab toodang kõikide nende kadude täisväärtust.

2.045. Põhivara (näiteks piimalehmade, aretuskarja jms) kaod (korduvad, erakorralised või õnnetustest tingitud) tuleks kirjendada kontole „muud varade mahu muutused”. Need ei mõjuta toodangu väärtust. Tuleb rõhutada, et juba toodangut andvate istandike osas tekkivad kaod tuleb kadude liigist olenevalt kirjendada kas „põhikapitali kulumina” või „muude varade mahu muutustena”.

c) Kasutuskõlblik toodang

Kasutuskõlblik toodang: (3q) = (1q) miinus (2q) = brutotoodang miinus kaod tootmisetapil

2.046. See on esimene kirje, mille peavad tegema riigid, kelle võrdlev saagikoristusstatistika ei hõlma kadusid. See hõlmab vaatlusperioodi kasutuskõlblikku toodangut, mida turustatakse või kasutatakse tootmisvahenditena, mida tootja ise töötleb, kodumajapidamises tarbib, ladustab või kasutab oma tarbeks kapitalikaupade tootmiseks.

d) Algvarud

Algvarud: (4q)

2.047. Algvarude hulka kuuluvad põllumajandusettevõtete oma toodangust tekkinud pooltoodete varud (st tootjate valduses olevad varud) vaatlusaasta alguses. Erinevates turustusetappides olevaid varusid ja sekkumisvarusid seepärast siinkohal ei kirjendata (karja käsitlemise kohta vt 2.201 jj).

2.048. „Linnuliha” algvarud peaksid hõlmama ka inkubeeritavaid mune vaatlusperioodi alguse seisuga, kuna neid käsitatakse linnuliha pooltoodetena (vt 2.018).

e) Kättesaadavad koguvahendid

Kättesaadavad koguvahendid: (5q) = kasutamiskõlblik toodang pluss algvarud (3q pluss 4q)

f) Üksusesisene tarbimine

Üksusesisene tarbimine: (6q)

2.049. Üksusesisese tarbimise alla kirjendatakse põllumajanduslikus üksuses (kohalik TAÜ) toodetud ning samal vaatlusperioodil tootmisprotsessis sisendina kasutatud tooted.

▼B

2.050. Kõik põllumajandustooted (välja arvatud kariloomad; vt 2.067 ja 2.208), mida põllumajanduslik üksus müüb teistele tootmisega tegelevatele põllumajanduslikele üksustele, kirjendatakse müügina ning seejärel vahetarbimisena. Nende hulka kuuluvad käsitletavad ja töödeldavad kaubad ja nende kõrvalsaadused (nt lõssi-, klii-, õlikoogijäägid, suhkrupeedi pressimisjäägid ja lehtedeta juurekaelad, töödeldud seemnete jäägid).Üksusesisese tarbimise klassifikatsioon

2.051. Üksusesisese tarbimise võib jaotada asjaomaste toodete kasutusotstarbe alusel:

2.052. Tööstusharus sama põllumajandusliku tegevuse käigus tarbitavad tooted (st samasse klassi (►**M3** NACE Rev. 2 ◄ neljanumbriline tase) kuuluva tegevuse käigus):

— seemned (teravilja-, köögivilja-, lilleseemned jne): taaskasutatakse sama põllukultuuri viljelemiseks;

— veiniviinamarjad ja viinamarjavirre: kasutatakse veinitootmiseks;

— oliivid: kasutatakse oliiviõli tootmiseks;

— piim: kasutatakse loomatoidus.

2.053. Tööstusharus muu põllumajandusliku tegevuse käigus tarbitavad tooted (st mõnda teise klassi (►**M3** NACE Rev. 2 ◄ neljanumbriline tase) kuuluva tegevuse käigus):

Peamiselt loomatoidus kasutatavad taimekasvatussaadused, kuid ka loomsed kõrvalsaadused, mida kasutatakse mõne teise tegevusega seotud tootmisprotsessis (läga ja sõnnik väetistena põllukultuuride viljelemisel). Loomatoidus kasutatavad taimekasvatussaadused võib liigitada vastavalt nende tavapärasele turustamiskõlblikkusele (üldine hinnang):

— tavapäraselt turustamiskõlblikud loomatoiduks kasutatavad tooted: teravili (nisu, rukis, oder, kaer, mais, sorgo, riis jm teraviljad); valgurikkad kultuurid; kartulid; õliseemned (rapsiseeme, päevalilleseeme, sojauba ja muud õliseemned),

— tavapäraselt turustamiskõlbmatud loomatoiduks kasutatavad tooted:

  — üheaastased söödataimed: juurviljad (suhkrupeet, söödapeet, kaalikas, söödanaeris, söödaporgand, söödakapsas/lehtkapsas jm juurviljad); söödamais jm haljassööt (värske, kuivatatud või konserveeritud),

  — mitmeaastased söödataimed: majandustegevuse käigus püsivalt või ajutiselt tekkivad söödatooted (värsked, kuivatatud või konserveeritud),

  — sööda kõrvalsaadused (õled, aganad, lehed ja varred ning muud sööda kõrvalsaadused).

▼B

Tööstuse toodanguna kajastatava üksusesisese tarbimise määratlus

2.054. Üksusesiseselt tarbitavaid põllumajandustooteid arvestatakse tööstus toodangu mõõtmisel üksnes juhul, kui need vastavad teatavatele kriteeriumidele. Üksusesisese toodangu kirjendamise piiravate kriteeriumide kehtestamisega täidetakse kaks tingimust: esiteks metoodiline, kuna ESA reegli sõnastusest kõrvale kaldudes tekib vajadus järgida selle vaimu (arvestades kahte eraldi tegevust); teiseks praktiline, kuna kehtestatavad kriteeriumid peavad moodustama täpse ja võrreldava raamistiku, et määratleda üksusesisese tarbimise kirjendatav osa ning muuta see toodangu mõõtmise meetod kasutuskõlblikuks.

2.055. Nimetatud kriteeriumid on järgmised:

▼M3

1. Kaks asjaomast tegevust peavad kuuluma erinevatesse NACE Rev. 2 klassidesse (Osa 01: Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad). Selle kriteeriumi kohaldamine eeldab näiteks sama ettevõtte poolt toodetavate ning põllukultuuride viljelemiseks kasutatavate seemnete hindamist (samal arvestusperioodil).

▼B

2. Põllumajandustootel peab olema oluline majanduslik väärtus märkimisväärse arvu põllumajandustootjate jaoks.

3. Andmed hindade ja koguste kohta peavad olema hõlpsasti kättesaadavad. Teatavate turustuskõlbmatute toodete puhul on seda kriteeriumi raske täita.

2.056. Vastavalt toodangu mõõtmisel arvesse võetava üksusesisese tarbimise eristamise kriteeriumile (vt 2.055) kirjendatakse tööstuse toodanguna üksnes loomatoidus kasutatavad taimekasvatussaadused (turustuskõlblikud või mitte).

2.057. Kui need tooted kirjendatakse tööstuse toodanguna, tuleb need kirjendada ka vahetarbimisena, järgides vaatlusaastal toodetud ja erinevates tootmistegevustes kasutatud kogumahtude arvessevõtmise põhimõtet (vt 2.055). Kui muutumine toodangust vahetarbimiseks vältab kauem, kui asjaomane vaatlusaasta, kirjendatakse vastavad toodangukogused vaatlus aasta lõpul asjaomase toote „lõppvarudena”.

2.058. Üksusesisese tarbimise hulka ei arvata loomseid kõrvalsaadusi, kuna praktikas on raske saada andmeid nende koguste ja eelkõige hindade kohta.

g) Tootjatepoolne töötlemine

Tootjatepoolne töötlemine: (7q)

2.059. Tootjatepoolse töötlemise alla kirjendatakse need kogused, mida põllumajandustootjad toodavad töötlemiseks (nt piim, mis tööddakse võiks või juustuks, õunad, mis töödeldakse õunamahlaks või siidriks), kuid üksnes selliste töötlemistegevuste raames, mis on lahutatavad põllumajanduslikust põhitegevusest (raamatupidamisdokumentide alusel, vt 1.26). Kirjendatakse üksnes töötlemata tooted (nt toorpiim, õunad), mitte aga neist valmistatud tooted (nt või, õunamahl ja siider). Niisiis ei võeta käesoleva kirje puhul arvesse põllumajandustoodete töötlemisega seotud tööd. Tootjapoolse töötlemise tulemusena saadud tooted kirjendatakse rahvamajanduse arvepidamises loomulikult „põllumajanduse” allsektori toodanguna (vt 1.04 ja 1.05).

▼B

2.060. Kui tootmistegevusi ei ole võimalik mittepõllumajanduslikest tegevustest lahutada, kajastatakse töötlemise tulemusena saadud toode põllumajandustööstuse toodangu väärtuses (vt 1.25). Kõnealuse töötlemise käigus vahetarbitavaid põhisaadusi ei kirjendata toodangu ega ka vahetarbimisena. See reegel tuleneb asjaolust, et kaks tegevust (põllumajandustoodete tootmine ja nende töötlemine) ei ole raamatupidamisdokumentide alusel teineteisest eristatavad. Seega arvestatakse nende kahe tegevuse kulusid koos ning toodangut hinnatakse töödeldud toodete toodanguna.

h) Oma lõpptarbimine

Oma lõpptarbimine: (8q)

2.061. See hõlmab järgmist:

i) tooted, mis tarbitakse need tootnud põllumajandustootjate kodumajapidamistes;

ii) põllumajandusliku üksuse (ettevõtte) tooted, mida kasutatakse loonustasuna ettevõtjate töötajate tasustamiseks või vahetatakse teiste kaupade vastu.

2.062. ►**M3** Põllumajanduslikus üksuses töödeldud tooted, mille tootmist on võimalik põhitegevusest lahutada (st moodustub kohalik mittepõllumajanduslik TAÜ) ja mis tarbitakse põllumajandustootjate kodumajapidamistes, kirjendatakse „Töötleva tööstuse” (NACE Rev. 2 C jagu) toodangu alla oma lõpptarbimisena. ◄ Seevastu lahutamatul viisil (st toodangut ei ole võimalik lahutada mittepõllumajanduslikest töötlemistegevustest) töödeldud põllumajandustoodete tarbimine põllumajanduslikes kodumajapidamistes kirjendatakse nende tegevuste alla oma lõpptarbimisena (vt 2.080) ning loetakse põllumajandustööstuse toodanguks.

▼M3

2.063. Omaniku poolt kasutatavate hoonete kaudset rendiväärtust siinkohal ei kirjendata, vaid see kirjendatakse „Enda või renditud kinnisvara üürileandmise ja käituse” alla (NACE Rev. 2 klass 68.20). Eluruumide rentimine on mittepõllumajanduslik tegevus, mis loetakse alati põllumajanduslikust tegevusest lahutatuks.

▼B

i) Müük

Müük: (9q)

2.064. Käesolev rubriik hõlmab põllumajandustoodete müüki põllumajanduslike üksuste poolt teistele üksustele (põllumajanduslikud või muude tööstusharude üksused), sealhulgas müüki ladudele ja sekkumiskeskustele, välja arvatud põhivara realiseerimine. See jaotatakse siseriiklikuks müügiks väljapoole tööstusharu piire, siseriiklikuks müügiks teistele põllumajanduslikele üksustele ja välismaale müügiks.

▼B

2.065. Sellest tulenevalt on konkreetse üksuse müük vastavuses tema toodangu turustamisel tekkinud käibega. Tuleb märkida, et tootmiskarjast eraldatavate põhivarana arvel olevate loomade müüki (ekspordiks või tapmiseks) ei kirjendata. Tootmiskarjast eraldatavate põhivarana arvel olevad loomad kantakse enne müüki varudesse, kuid nende loomade müük (tapmiseks või ekspordiks) kajastub arvepidamises laost väljaviimisena ning üksnes kapitalikontol. Vastav toodang kirjendati kaudselt juba varem oma tarbeks toodetud kapitalikaupadena ([1]) ning kirjendati tootmiskontole.

2.066. Varudena käsitatav kari: varudena käsitatava karja realiseerimine teisele ettevõttele on müük punkti 2.064 tähenduses. Selle müügi võib tasaarvestada varudest väljaviimisega, kui asjaomased kariloomad kirjendati vaatlusperioodi alguses varudena (muul juhul kirjendatakse üksnes müük).

2.067. Kariloomade soetamist käsitatakse varude lisandumisena, kui tooteid vaatlusperioodi kestel edasi ei müüda. Soetatud kariloomi ei saa siiski käsitada vahetarbimisena, kuna määratlusest tulenevalt vahetarbitavad tooted tootmisprotsessi käigus kaovad (või teevad läbi põhjaliku muutuse). Nimetatud loomi käsitatakse lõpetamata toodanguna, kuna karjakasvatuse protsess ei ole veel lõppenud (tootmisprotsess lõpeb tapmisega). Seepärast kirjendatakse soetused lõpetamata toodangu (toodete) lisandumisena ning need loetakse „negatiivseks” müügiks, mitte aga vahetarbimiseks. Residentidest ettevõtjate vahelise kauplemise korral tasaarvestatakse müük vastavate ostudega (välja arvatud omandi üleminekuga seotud kulutused). ([2]) Kõnealust põllumajanduslike üksuste vahelise elusloomakaubanduse erirežiimi tõttu puudub „kariloomade ja loomsete saaduste” puhul vahetarbimine. ([3])

2.068. Põhivarana arvel olevad kariloomad: põhivaraks olevate kariloomadega kauplemist põllumajanduslike üksuste vahel ei kirjendata müügina, nagu see on määratletud eespool, vaid varadega kauplemisena (kirjendatakse kapitalikontole kapitali kogumahutusena põhivarasse põllumajanduses). Residentidest ettevõtjate vahelise kauplemise korral tasaarvestatakse müük vastavate ostudega (välja arvatud omandi üleminekuga seotud kulutused).

2.069. Elusloomade (v.a koheseks tapmiseks ettenähtud loomad) impordi kirjendamine: nagu residentidest ettevõtjate vahelise kauplemise korralgi kirjendatakse vaatlusperioodil põllumajanduslike üksuste poolt imporditud varudena käsitatavad kariloomad (v.a koheseks tapmiseks ettenähtud loomad) lõpetamata toodangu lisandumisena ning lahutatakse seetõttu müügist. Seevastu põhivarana arvele võetavaid kariloomi (nt aretusloomad), kes sellistena ka imporditakse, müügist maha ei arvata.

([1]) Nende loomade toodangu arvutamiseks liidetakse oma tarbeks toodetud kapitalikaubad (= vara lisandumine, millest on maha arvatud realiseerimine) ja müük (= realiseerimine).

([2]) Kaubanduse väärtuse hindamisel arvatakse soetusmaksumuse hulka omandi üleminekuga seotud kulud (kaubandusmarginaalid ja veokulud). Residentidest ettevõtjate vahelise kaubanduse korral tasaarvestatakse müük ostudega (välja arvatud omandi üleminekuga seotud kulutused, mida toodangu arvutamisel käsitatakse „negatiivse müügina”).

([3]) Samamoodi koheldakse muid põllumajandustooteid, mida võib käsitada varudena.

▼B

2.070. Kuna praktikas on siiski sageli raske erinevatesse kategooriatesse kuuluvaid loomi kättesaadavatest EL allikatest pärit andmete alusel eristada (teha vahet põhivarana ja varudena arvele võetud loomadel), loetakse, et kõik imporditavad loomad suunatakse varudesse, ning kõikide imporditavate loomade väärtus (v.a koheseks tapmiseks ettenähtud loomad) lahutatakse müügi väärtusest. See kirjendamismeetod tagab elusloomade väliskaubanduse käsitlemise sarnaselt loomakasvatusstatistikas omamaise kogutoodangu arvutamiseks kasutatava meetodiga.

j) Oma tarbeks toodetud kapitalikaubad

Oma tarbeks toodetud kapitalikaubad: (10q)

2.071. Need hõlmavad üksnes:

— põllumajanduslike üksuste poolt tehtavat tööd (nt tööjõu, masinate ja muude tootmisvahendite, sealhulgas istutusmaterjali kasutamine) oma tarbeks istandike, näiteks viljapuuaedade, viinapuuaedade, marjaistandike ja humalapõldude rajamisel. Üldiselt hõlmab oma tarbeks tehtav töö köögiviljaaedade ja viinapuuaedade jms rajamisel arvukalt üksikuid toiminguid, mida ei ole võimalik konkreetsetes kogustes väljendada,

— põllumajanduslikes üksustes kasvatatud ja nende põhikapitali kantud loomi (vt 2.161). Neid loomi kasvatatakse korrapärase toodangu saamiseks (eelkõige aretusloomad, piimaloomad, veoloomad, lambad ja muud villaloomad; vt 2.202).

k) Lõppvarud

Lõppvarud: (11q)

2.072. Lõppvarude hulka kuuluvad põllumajandustööstuse ettevõtete valmistoodang ja poolilolev töö (st tootjate valduses olevad varud) vaatlusaasta lõpus. Erinevas turustusetapis olevaid varusid (eelkõige turustajate ja töötlejate varud) ning sekkumisvarusid ei tohiks siinkohal arvestada.

2.073. Tooted, mis on varudesse kantud üksnes ajutiselt ning tarbitakse tööstuses hiljem (nt söödateravili, seemned ja istutusmaterjal jne) tuleks samuti käesolevasse rubriiki kirjendada, kuna toote lõplik kasutusotstarve on nende varudesse kandmise hetkel teadmata.

l) Kasutus kokku

Kasutus kokku: 12(q) (v.a üksusesisene tarbimine) = (7q) + (8q) + (9q) + (10q) + (11q) = tootjate poolne töötlemine pluss oma lõpptarbimine pluss müük pluss oma tarbeks toodetud kapitalikaubad pluss lõppvarud.

▼B

2.074. Käesolev kirje on veergude 7q–11q summa.

m) Varude muutus

Varude muutus: (12q) = (11q) miinus (4q) = lisandunud varud (L) miinus likvideeritud varud (V)

2.075. Tööstuse varude muutust (v.a erinevates turustusetappides olevad varud) vaatlusaastal mõõdetakse lisandunud ja likvideeritud varude vahe või alg- ja lõppvarude vahe abil. Viimasel juhul tuleb väärtuste arvutamisel maha arvata muud mahtude muutused ja kapitalikasum (pärast kapitalikahjumi mahaarvamist) (vt 2.179 jj).

n) Põllumajandustoodang

Põllumajandustoodang = (6q, loomatoit) + (7q) + (8q) + (9q) + (10q) + (12q)

2.076. Vastavalt toodangu mõistele ning üksusesisese tarbimise (vt 2.049 jj), põllumajandustoodete töötlemise (vt 2.059 ja 2.060) ja oma lõpptarbimise (vt 2.061, 2.062, 2.063) kirjendamise reeglitele võib põllumajandustoodangu esitada järgmiselt:

Vahendid	Kasutamine	Põllumajandustööstuse põllumajandustoodang
Brutotoodang	Müük (kokku, v.a põllumajandusettevõtete vaheline loomakaubandus)	X
	Varude muutus (tootjatel)	X
– Kaod	Oma tarbeks toodetud kapitalikaubad (korduvalt saaki andvad istandikud, tulundusloomad)	X
	Oma lõpptarbimine (põllumajandustooted)	X
= Kasutuskõlblik toodang	Tootjate poolne töötlemine (põllumajandustooted, lahutatavad tegevused)	X
	Üksusesisene tarbimine: — sama tegevuse raames: (seemned, piim kariloomade toiduks, veiniviinamarjad, oliivid oliiviõli jaoks, inkubeeritavad munad)	

▼B

Vahendid	Kasutamine	Põllumajandustööstuse põllumajandustoodang
	— muu tegevuse raames:taimekasvatussaadused loomatoiduks (teraviljad, õliseemned, turustuskõlblikud või -kõlbmatud söödakultuurid jne)	X
	taimekasvatuses kasutatavad loomsed kõrvalsaadused (läga, sõnnik)	

2.077. Võrreldes varasema „lõpptoodangu” mõistega, millel PAP põhines, hõlmab uus põllumajandustoodangu mõõtmise kord põllumajanduslike üksuste vahelist põllumajanduslike kaupade ja teenustega kauplemist ning söödatoodete (turustuskõlblike või -kõlbmatute) üksusesisest tarbimist.

3. **Lahutamatute mittepõllumajanduslike kõrvaltegevuste toodang**

2.078. Eristatakse kahte liiki „lahutamatud mittepõllumajanduslikke kõrvaltegevusi” (vt 1.29):

— „põllumajandustoodete töötlemine”: see rühm hõlmab tegevusi, mis on muu põllumajandusliku tegevuse jätkuks ning milles kasutatakse põllumajandustooteid. Sellesse rühma kuuluv tüüpiline tegevus on põllumajandustoodete töötlemine,

— „muud lahutamatud mittepõllumajanduslikud kõrvaltegevused”: see rühm hõlmab tegevusi, milles kasutatakse põllumajandusettevõtet ja selle põllumajanduslikke tootmisvahendeid. Võrreldes esimese rühmaga on see vähem ühtne.

2.079. Üldjuhul hõlmavad need tegevused mitmesuguseid tooteid (kaupu ja teenuseid), mille koguseid ei ole võimalik kokku arvutada.

2.080. Nende tegevuste toodang on mõeldud müügiks, bartertehinguteks, loonustasuks, oma lõpptarbimiseks (vt 2.062) või varudesse suunamiseks.

4. **Põllumajandustööstuse toodang**

2.081. Vastavalt põllumajandustööstuse toodangu määratlusele (vt 1.16) on põllumajandustööstuse toodang põllumajandustoodangu (vt 2.076–2.077) ja lahutamatute mittepõllumajanduslike kõrvaltegevuste toodangu (vt 2.078–2.080) summa.

5. **Toodangu väärtuse hindamine**

2.082. Toodangu väärtus määratakse baashinna alusel. Baashind on hind, mille ostjad maksavad tootjatele toodanguna väljastatud kauba või teenuse ühiku eest, millest arvatakse maha kõik kõnealuse ühiku tootmise või müügiga seotud maksud (st toodetelt makstavad maksud), ja millele lisatakse kõik kõnealuse ühiku tootmise või müügiga seotud toetused (st toodetele makstavad toetused). Baashind ei sisalda tootja poolt eraldi sissenõutavaid transpordikulusid. Siiski sisaldab see tootja poolt samal arvel esitatavaid transpordimarginaale, isegi juhul kui need esitatakse arvel eraldi kirjena (vt ESA 95, 3.48).

▼B

2.083. Toodangu osade, näiteks müügi, loonustasu, varude juurdekasve ja üksuse sees tarbitud toodete väärtus määratakse baashinna alusel. Ka oma lõpptarbimiseks mõeldud toodangu (st oma tarbeks toodetud kapitalikaubad ja oma lõpptarbimine) väärtus tuleb määrata turul müüdavate sarnaste toodete baashinna alusel. Lõpetamata toodangu ja selle juurdekasvu väärtust hinnatakse võrdeliselt lõpptoodangu parajasti kehtiva baashinnaga. Kui seda on vaja eelhinnata, võetakse arvutuse aluseks tegelikud kulutused pluss oodatavale tegevuse ülejäägile või segatulule vastav summa.

2.084. „Netokirjendamissüsteemi" (vt 3.033 ja 3.035) abil PAPd koostades ei võeta baashinna kindlaksmääramisel arvesse tootja poolt sissenõutavat käibemaksu.

2.085. Tootja poolt selliselt arvutatud hind on SNA 93s määratletud käibemaksuvaba tootjahind (st hind põllumajandusettevõttest tarnimisel). Baashinna võib arvutada tootjahinna alusel, lisades toodetega seotud subsiidiumid ja lahutades maksud (v.a käibemaks). Kui toodetega seotud maksu või subsiidiumi ei ole võimalik konkreetsele tootele üheselt omistada ning seetõttu on baashinda raske arvutada, võib toodangu välja arvutada otse baashinna alusel. Sel juhul saadakse tulemus otse tootjahinnast (v.a sissenõutud käibemaks), millest lahutatakse toodetega seotud maksud (v.a käibemaks) ja liidetakse seejärel toodetega seotud subsiidiumid.

2.086. Et määrata toodangu väärtust baashinna alusel, on vaja teha vahet ühelt poolt toodetega seotud maksudel (v.a käibemaks) ja subsiidiumidel (vt 3.027 ja 3.053) ning teiselt poolt muudel tootmisega seotud maksudel ja subsiidiumidel (vt 3.044 ja 3.058). Toodetega seotud makse ja subsiidiume ei kirjendata tööstusharu tulutekkekontole (sellele kontole kantakse üksnes muud tootmisega seotud maksud ja subsiidiumid, vt 3.055).

2.087. Tootjate poolt toodetud konkreetse ühiku hind ei ole alati sama; muu hulgas võib see erineda kättetoimetamise viisist tulenevalt. Näiteks tootja poolt otse eksporditavate kaupade struktuur võib kvaliteedi osas erineda nende struktuurist omamaiseks tarbimiseks müümisel või riigisisesel müümisel või riigisisesel teistele põllumajanduslikele üksustele müümisel. Sellest tulenevalt oleks neil kaupadel erinev hind. Tuleb märkida, et kui tootmisüksus oma toodangu otse ekspordib, tuleb PAPs arvesse võtta ekspordi puhul saadavaid või makstavaid kursikompensatsioone.

2.088. Neid väärtuse hindamise üldpõhimõtteid tuleb teatavate toodete, näiteks hooajatoodete ja veini puhul, kohaldada teatavate erisustega. Neid erisusi selgitatakse varude muutuse hindamist käsitlevas osas (vt 2.185–2.200).

▼B

C. VAHETARBIMINE

(vt ESA 95, 3.69–3.73)

1. **Mõiste**

2.089. Vahetarbimine kajastab kõikide tootmisprotsessis sisendina kasutatud kaupade ja teenuste väärtus, välja arvatud põhivara, mille tarbimine kirjendatakse põhikapitali kulumina. Asjaomased tooted ja teenused tootmisprotsessis kas muundatakse või kasutatakse ära (vt ESA 95, 3.69). Erinevate sisendiliikide klassifikatsioonis kajastab vahetarbimine põllumajanduse sisenditest tulenevaid vastastikuseid seoseid teiste majandusharudega. Vahetarbimist kasutatakse ka tootmistegurite intensiivsuse (st kahe tootmisteguri, näiteks vahetarbimise ja tööjõusisendi suhte) arvutamiseks.

2.090. Vahetarbimise alla ei kuulu uus või olemasolev omandatud põhivara, mis on rahvamajanduses toodetud või imporditud; see kirjendatakse kapitali kogumahutusena põhivarasse (vt 2.109 c–f). See hõlmab mittepõllumajandusliku põhivara objekte, näiteks ehitisi või muid rajatisi, masinaid ja seadmeid ning põllumajanduslikku põhivara, näiteks istandikke ja tulundusloomi. Mittetoodetud vara, näiteks maa soetamine ei kuulu samuti vahetarbimise alla. Tööriistad ja muud kestvuskaubad (saed, vasarad, kruvikeerajad jne) kirjendatakse vahetarbimisena, kui nende ostuväärtus ei ületa 500 eurot (1995. aasta hindades) ühiku kohta (või kogu ostu kohta, kui tegemist on suurte kogustega). Seda künnist ületavad kestvuskaupade ostud kirjendatakse kapitali kogumahutusena põhivarasse (vt ESA 95, 3.70).

2.091. Vahetarbimine hõlmab abitegevuste (nt ostu-müügi haldamine, turustamine, raamatupidamine, transport, ladustamine, hooldus jne) raames tarbitud kaupu ja teenuseid. Nende kaupade ja teenuste tarbimist ei tohiks eristada kohaliku TAÜ põhitegevuse (või kõrvaltegevuse) käigus tarbitud kaupadest ja teenustest.

2.092. Vahetarbimine hõlmab ka kulutusi kaupadele ja teenustele, millest saavad kasu ka töövõtjad, kuid mis peamiselt toovad kasu siiski tööandjale ([1]) (nt töötajate reisikulude, tööülesannete täitmisel tekkinud lahutus-, kolimis- ja esinduskulude hüvitamine; kulutused dekoratiivtaimede soetamiseks töökohta).

2.093. Tööstuse ja kohaliku TAÜ kui PAP baasüksuse mõiste kasutuselevõttu silmas pidades hõlmab vahetarbimine kaupu ja teenuseid, mida üks kohalik TAÜ tarnib (tootmisega seoses) teisele kohalikule TAÜle, isegi juhul, kui need üksused kuuluvad samasse institutsioonilisse üksusesse.

2.094. Põllumajanduslike üksuste vahelist kauplemist elusloomadega, mis on sarnased lõpetamata toodangu varudega (nt põrsad, inkubeerimiseks ette nähtud munad, vt 1.77) ja elusloomade importi ei kirjendata vahetarbimisena (ega toodanguna) (vt 2.066–2.070).

([1]) See kehtib üldiselt vaid juhul, kui tootmine edeneb või on üldse võimalik vaid juhul, kui omanik selle kulutuse teeb.

▼B

2.095. Sama põllumajandusliku üksuse piires toodetud ja tarbitud (st samal vaatlusperioodil toodetud ja põllumajandustootmise eesmärgil tarbitud) kaupu ja teenuseid ei kirjendata vahetarbimisena, kui need ei kajastu ka tööstusharu toodangus (nt loomatoiduks kasutatavad taimekasvatustooted, vt 2.049–2.057; 2.060).

▼M2

_____

▼B

2. **Vahetarbimise osad**

a) Seemned ja istutusmaterjal

2.097. Käesolev rubriik hõlmab sisseostetud kodumaiste ja imporditud seemnete ja istutusmaterjali kogutarbimist jooksvaks tootmiseks ja viinapuuaedade, viljapuuaedade ja jõulupuuistandike säilitamiseks. Eelkõige hõlmab see seemnete ja istutusmaterjali otseoste teistelt põllumajandustootjatelt. Seevastu sama üksuse piires samal vaatlusperioodil toodetavad ja tarbitavad seemned käesolevasse rubriiki ei kuulu.

2.098. Tuleb märkida, et põllukultuuride ja köögiviljakultuuride seemne vahetarbimise moodustavad peamiselt i) esimese põlvkonna seeme, mida tootjad ostavad paljundamiseks, ja ii) sertifitseeritud seeme, mida põllumajandustootjad ostavad kultuuride viljelemiseks.

b) Energia; määrdeained

2.099. Käesolevasse rubriiki kuuluvad elekter, gaas ja muud tahke- ja vedelkütused ning mootorikütused. Tuleb märkida, et kirjendamisele kuulub üksnes põllumajandusettevõtete energiatarbimine, mitte aga tarbimine põllumajandustootjate kodumajapidamistes.

c) Väetised ja mullaparandusained

2.100. Mullaparandusained on näiteks lubi, turvas, rasked jäägid, liiv ja tehisvahtmaterjalid.

d) Taimekaitsetooted ja pestitsiidid

2.101. Siia alla kuuluvad herbitsiidid, fungitsiidid, pestitsiidid jms anorgaanilised ja orgaanilised ained (nt mürgitatud sööt).

e) Veterinaarkulud

2.102. Siia tuleb kirjendada ravimid, mille eest esitatakse arve veterinaararsti tasust eraldi (veterinaararsti poolt otse manustatud ravimid kajastuvad tema tasus), ning veterinaarkulud.

f) Loomatoit

2.103. Käesolev rubriik hõlmab kõiki sisseostetavaid kodumaiseid ja imporditud töödeldud ja töötlemata söötasid, sealhulgas otse teistelt põllumajandustootjatelt ostetavaid söötasid. Kirjendatakse ka samas põllumajandusettevõttes samal vaatlusperioodil toodetud ja kasutatud taimekasvatussaadused, mis kasutatakse loomatoiduks, ning need kantakse vahetarbimisena rubriiki „sööt” (vt 2.057). Need kirjendatakse ka toodanguna.

2.104. Sööda valmistamiseks ja säilitamiseks tehtud kulutused (nt kulutused energiale, keemilistele konservantidele jms) tuleb jaotada kulutuse liigi järgi ning neid ei tohi kirjendada koos söödaga.

▼B

g) Tootmisvahendite hooldus

2.105. Käesolev rubriik hõlmab:

— kaupade ja teenuste hooldust (st üksikute rikkis või purunenud osade korrapärane vahetamine) ja remonti, mis on vajalik kapitalikaupade kasutuskõlblikkuse säilitamiseks (vt 2.127–2.129),

— taimekaitsevarustuse ost (kaasa arvatud taimekaitse ja kahjuritõrje ettevalmistused, vt 2.101), näiteks detonaatorite, rahekaitse, öökülmavastase suitsu jms ost.

h) Ehitiste hooldus

2.106. Käesolev rubriik hõlmab kulutusi ehitusmaterjalidele (tsement, tellised jms) ja tööjõule ning üldkulutusi, mida põllumajandustootjad teevad põllumajandushoonete ja muude rajatiste (v.a elamute) hooldamiseks (vt 2.127–2.129).

i) Põllumajandusteenused

2.107. Need põllumajandusteenused (mille hulka kuuluvad masinate ja seadmete rentimine koos vajaliku tööjõuga) moodustavad põllumajanduse lahutamatu osa (vt 1.82–1.91) ning kirjendatakse vahetarbimisena ja kajastatakse ka „toodangu” all.

▼M2

j) Kaudselt mõõdetavad finantsvahendusteenused (FISIM)

2.107.1. Vastavalt ESA 95-le tuleks põllumajandustööstuses kasutatavate kaudselt mõõdetavate finantsvahendusteenuste väärtus võtta arvele põllumajandustööstuse vahetarbimisena (vt ESA 95, I lisa).

k) Muud kaubad ja teenused

▼B

2.108. Kõnealused muud kaubad ja teenused on järgmised:

a) mitteelamute ja muu (materiaalse või immateriaalse) põhivara, näiteks masinate ja seadmete ilma operaatorita rentimise (vt 1.23) või tarkvara kasutamise eest otseselt või rendilepingu alusel makstav renditasu. Kui kohalik TAÜ aga ei erista mitteelamute ja maa rentimist, kirjendatakse kõik eespool nimetatu ettevõtte tulukontole maa rentimisena (vt 3.082);

b) töötajate terviseuuringute eest makstavad tasud;

c) põllumajanduskonsultantidele, inspektoritele, raamatuoidajatele, maksukonsultantidele, juristidele jt makstavad tasud;

d) kulutused teadusuuringuteks, turu-uuringute ja reklaamiga seotud teenustele, personali koolitusele jms teenustele;

e) kulutused veoteenustele: see hõlmab töötajate tööülesannete täitmisel tekkivate reisi-, lahutus- ja kolimiskulude hüvitamist, mis toovad kasu peamiselt tööandjale, ning tööandja poolt töötajate vedu korraldavatele sõltumatutele ettevõtetele makstavad summad (v.a vedu kodust töökohta ja tagasi; vt 2.092, 2.109 alapunkt b ja 3.016) ja tasu kaupade veo eest messidele ja näitustele. Kui aga vedu korraldavad töötajad tööandja transpordivahenditega, tuleb kulud kirjendada vastavatesse rubriikidesse.

▼B

Kuna ostetud kaupu hinnatakse ostuhinna alusel ja müüki baashinna alusel (vt 2.110 ja 2.111, 2.082), ei esitata kaupade veokulusid üldjuhul eraldi. Loetakse, et müügiga seotud veokulud nõutakse sisse eraldi. Kui tootja palkab kaupade ostjale transportimiseks kolmanda isiku, ei esitata veokulusid PAPs vahetarbimise ega toodanguna. Kui tootja veab kaupu ise, käsitatakse seda mittepõllumajandusliku tegevusena, millega seotud kultused tuleb eraldi kirjendada, kui tegevus on põhitegevusest lahutamatu. Lisaks hõlmab käesolev rubriik mittepõllumajanduslike kõrvaltegevustega seotud veo-, kaubandus- ja ladustamiskulusid, mis makstakse kolmandatele isikutele;

f) posti- ja telekommunikatsioonikulud;

g) tasu teenuste eest, mis sisalduvad kindlustusmaksete kogusummas, mille ettevõte tasub kariloomade kadude, rahe-, öökülma-, tuleõnnetuste kahjudega ja tormikahjudega jms seotud riskide kindlustamiseks. Ülejäänu, st netokindlustusmaksed, on kogumaksete see osa, mida kindlustusseltsid kasutavad nõuete rahuldamiseks.

Kogumakseid on võimalik täpselt nimetatud kaheks osaks jaotada üksnes kogu rahvamajanduse puhul, nagu rahvamajanduse arvepidamises ka tehakse. Teenuste osa jaotamiseks tootmisharude vahel kasutatakse üldjuhul nõuetekohaseid jaotuskoefitsiente, mis tulenevad koostatud sisendite ja väljundite tabelitest. Seepärast tuleb PAP käesoleva kirje puhul lähtuda rahvamajanduse arvepidamisest (kindlustusteenustega seotud subsiidiumide kohta vt 3.063, allmärkus 48);

h) paaritamistasud;

▼M2

i) Kõik makstud pangakulud (kuid mitte pangalaenude intressid)

▼B

j) kutseühingute, näiteks põllumajanduskodade, kaubanduskodade ja põllumajanduse ametiühingute liitumistasud ja liikmemaksud;

k) põllumajandusühistute liikmemaksud;

l) piimaanalüüside, näituste ja põlvnemisregistrite tasud;

m) kulutused kunstlikuks seemendamiseks ja kastreerimiseks;

n) tasud mittetoodetud immateriaalse vara, nt patenditud vara, kaubamärkide, autoriõiguste, piimakvootide ja muude tootmisõiguste jms kasutamise eest. Seevastu taolise mittetoodetud immateriaalse vara ost kirjendatakse kapitalikontole;

o) riigiasutustele makstavad tasud kaubandus- või kutsetegevuseks vajalike litsentside või lubade saamiseks, kui kõnealuste lubade saamiseks on ette nähtud põhjalik kontroll (v.a juhul, kui tasud on võrreldes pakutava teenusega ebaproportsionaalselt suured, vt 3.048 alapunkt e ja ESA 95, 4.80 alapunkt d);

p) väiketööriistade, tööriietuse, varuosade ja püsiseadmete ost, mis on väikese väärtusega (alla 500 euro 1995. aasta hindades) või vähem kui üheaastase kasutuseaga (vt 2.125);

▼B

q) töötajate poolne tööriistade, seadmete ja tööriietuse ost selleks ettenähtud erihüvitise või nende palgast ja töötasust lepingu alusel kinni peetavate summade eest.

k) Objektid, mis ei kuulu vahetarbimise alla

2.109. Vahetarbimise alla ei kuulu:

a) kaubad ja turuteenused, mida tootmisüksused pakuvad oma töötajatele tasuta või vähendatud tasu eest, kui need kulutused toovad selgelt ja peamiselt kasu töötajatele. Nende kaupade ja teenuste väärtus moodustab osa töötajate hüvitistest (vt 3.018);

b) tööandja poolt töövõtjatele rahas makstavad sõidurahad; neid käsitatakse töötajate hüvitiste osana (töötaja kasutab saadud raha kodu ja töökoha vahelisele transpordile) (vt 3.018 alapunkt c). Ka tasu, mida tööandja maksab otse veoettevõttele töötajate kollektiivse veo eest (kodu ja töökoha vahel), käsitatakse töötajate hüvitistena. Kõnealused teenused, näiteks vedu kodust tööle või parkimisvõimaluse pakkumine, on mõneti vahetarbimise iseloomuga. Sellele vaatamata loetakse, et tööandjad vajavad seda liiki teenust töötajate ligimeelitamiseks ja hoidmiseks (kuna tavajuhul peaksid nad niikuinii ise enda eest maksma), mitte aga tootmisprotsessi huvides (vt SNA 93, 7.41);

c) põllumajandushoonete ja vallasvara ost (st kapitalikaubad, mille tavapärane kasutusaeg on üle ühe aasta); need soetused loetakse kapitali kogumahutusteks põhivarasse (vt 2.162);

d) kapitalirendi makseid põllumajandusliku põhivara eest ei käsitata teenuste ostuna, vaid tehingutena, mis hõlmavad osaliselt intressi (ettevõtluskontol) ja osaliselt põhiosa tagasimakseid (finantskonto) (vt 2.122);

e) kulutused kapitalikaupade taastamiseks (põllumajandushoonete katuste, räästarennide, elektri- ja kütteseadmete taastamine; hooldamise kohta vt 2.105 ja 2.106) ning kapitalikaupade parendamiseks ja remontimiseks tehtavad kulutused, mille eesmärk on suurendada nende kasutusiga või tootlikkust; neid kulutusi käsitatakse kapitali kogumahutusena põhivarasse, kuna need lähevad palju kaugemale, kui on vajalik põhivara töökorras hoidmiseks (2.127–2.129);

f) maa, ehitiste või muude olemasolevate kapitalikaupade omandiõiguse omandamisega seotud teenuste ost, näiteks vahendajate, notarite, inspektorite, inseneride jne tasud ning kinnistusraamatusse kandmise tasud (vt ESA 95, 3.111). Neid käsitatakse kapitali kogumahutusena põhivarasse (vt 2.132 ja 2.133);

g) samas üksuses samal vaatlusperioodil toodetud ja tarbitud kaubad ja teenused (v.a teatavad kaubad — vt 2.056, 2.103, 2.107). Kõnealuseid kaupu ei kirjendata ka toodanguna;

h) „rendi” all nimetatud maa kasutamise eest tasutav rent (3.080);

▼B

i) elamute kasutamisega seotud kulutused; need kuuluvad lõpptarbimise alla (kodumajapidamiste kontod) ja PAPs neid ei kajastata;

j) kapitalikaupade kulum, mis kuulub põhikapitali kulumi alla (vt 3.099);

k) netokindlustusmaksed (vt 2.108 alapunkt g);

l) isikukahjuga seotud kindlustusmaksed ja maksed ravikindlustusning tööõnnetuskindlustussüsteemidesse; need jagunevad jaotustehinguteks ja lõpptarbimiseks (kodumajapidamiste kontod);

m) veekasutustasud, mis olemuselt on pelgalt maksud ning ei seondu tarbitud vee hulgaga;

n) teatavate teenuste ostmine avalikelt asutustelt (vt 3.048 alapunkt e).

3. **Vahetarbimise väärtuse hindamine**

2.110. Vahetarbimiseks kasutatavad tooted tuleb hinnata sarnaste kaupade ja teenuste ostuhinna alusel nende tootmisprotsessi sisestamise ajal.

2.111. Ostuhind see hind, mida ostja toodete eest ostmise ajal tegelikult maksab. See sisaldab makse ja sellest lahutatakse toodetele makstavad subsiidiumid (v.a mahaarvamisele kuuluvad maksud, näiteks käibemaks). Ostuhind hõlmab ka transpordikulusid, mille ostja tasub eraldi vajalikul ajal vajalikku kohta tarnimise eest; maha on arvatud hulgi- või vähese tarbimise perioodide ostude standardhindade või -tasude hinnaalandused; välja on arvatud krediidikorraldusega lisatud intressi- või teenustasud; välja on arvatud kõik lisatasud, mis tekivad ostude tegemise ajal näidatud tähtaja jooksul maksmata jätmise tõttu (ESA 95, 3.06).

2.112. Erinevalt teistest majandusharudest on põllumajanduses olulised vahetarbimisega seotud subsiidiumid. Nende eesmärk on vähendada vahetarbimise kulusid. Kui need subsiidiumid liigitatakse (mittepõllumajanduslike) toodete subsiidiumideks. vähendavad need ostuhinnas kajastuva vahetarbimise väärtust (olenemata sellest, kas neid makstakse vahetarbitava kauba tarnijatele või põllumajandustootjatele).

2.113. Kui tootmisüksused impordivad kaupu või teenuseid, peaks ostuhind sisaldama kõiki impordimakse, mahaarvamisele mittekuuluvat käibemaksu ja rahalise kompensatsiooni summasid (maksed või laekumised).

2.114. Vahetarbimise väärtuse hindamisel ei võeta arvesse mahaarvamisele kuuluvat käibemaksu. Mahaarvamisele kuuluvat käibemaksu arvutatakse põllumajanduslike üksuste kõikide ostude puhul, olenemata sellest, kas kohaldatakse tavapärast või kindlasummalise käibemaksu süsteemi. Mahaarvamisele kuuluva käibemaksu, mille põllumajanduslikud üksused oleksid kindlasummalise süsteemi puhul saanud maha arvata, kui neile oleks kohaldatud tavapärast käibemaksuskeemi, ja kindlasummalise hüvitise vahe kajastub käibemaksu üle- või alahüvitamisena. See kirjendatakse vastavalt muude tootmissubsiidiumide või tootmismaksude alla (vt 3.041 ja 3.042).

▼B

D. KAPITALI KOGUMAHUTUS

(vt ESA 95, 3.100–3.116)

2.115. Kapitali kogumahutuse alla kuulub:

— kapitali kogumahutus põhivarasse,

— varude muutus,

— väärisesemete soetamine miinus realiseerimine.

2.116. Kuna PAP kontosid koostatakse üksuste poolt tootmistegevuse raames tekitatud voogude kajastamiseks, käsitletakse allpool üksnes kapitali kogumahutust põhivarasse ja varude muutust.

2.117. Kapitali kogumahutus hõlmab põhikapitali kogukulumit. Kapitali netomahutus saadakse põhikapitali kulumi lahutamisel kapitali kogumahutusest. Põhikapitali kulum on kapitalikaupade amortisatsioon tootmisprotsessi käigus tekkiva tavapärase kulumi tulemusena (vt 3.099).

1. **Kapitali kogumahutus põhivarasse**

a) Mõiste

2.118. Kapitali kogumahutus põhivarasse hõlmab residentidest tootjate põhivara soetusi, miinus realiseerimine, konkreetsel perioodil, millele lisanduvad teatav mittetoodetud varade väärtuse suurenemine tulenevalt tootja või institutsiooniliste üksuste tootmistegevusest. Põhivara on tootmisprotsesside tulemusena tekkiv materiaalne või immateriaalne vara, mida kasutatakse korduvalt või jätkuvalt teistes tootmisprotsessides enam kui ühe aasta jooksul (vt ESA 95, 3.102).

b) Rahvamajanduse kui tervikuga seotud käsitlused

2.119. Rahvamajanduse kapitali kogumahutus põhivarasse on vaatlusaasta sisemajanduse kogutoodangu (SKT) osa, mis on ette nähtud enam kui ühe aasta jooksul tootmisprotsessis tootmisvahendina kasutamiseks (erinevalt kodumajapidamiste või avalike institutsioonide lõpptarbimisest, ekspordist ja varude muutustest). Seega ei hõlma rahvamajanduse kapitali kogumahutus põhivarasse kaupu, mis on küll toodetud minevikus ja kuuluvad seega sisemajanduse kogutoodangu alla, kuid mida vaatlusperioodil kasutatakse muuks otstarbeks. Kasutuse või omandilise kuuluvuse muutus ei too kaasa nende kaupade veelkordset kajastamist sisemajanduse kogutoodangus ning ei mõjuta rahvamajanduse kui terviku raames olemasoleva põhikapitali kogumahtu. Kõnealuste tehingute arvestamine on siiski oluline homogeensete majandusharude, tööstuste või sektorite kaupa tehtavates analüüsides.

▼B

2.120. Kui omandilise kuuluvuse muutus toob kaasa kasutuse muutuse (st enam ei ole tegemist põhivaraga), väheneb rahvamajanduse põhivara. Sellise juhtumi levinumaks näiteks on mootorsõidukid, mida kodumajapidamised ostavad tootjatelt kasutatuina, kasutatuina teistesse riikidesse müüdavad laevad ning kapitalikaubad, mis on osadeks jaotatud ja vahetoodetena kasutusse võetud. Kuna neil juhtudel moodustab uus kasutus osa rahvamajanduse kogutoodangust (lõpptarbimine, eksport või mis tahes muu kasutus, olenevalt jäätmetest valmistatud kauba liigist), tuleb kapitali kogumahutust põhivarasse vähendada. Seepärast kasutatakse ESA 95s kapitali kogumahutuse arvutamiseks olemasolevate toodetud kaupade netosoetuse mõistet: see võimaldab arvesse võtta kapitali realiseerimist, st põhikapitali vähendamist.

2.121. Olemasolevate kaupade netosoetus võib olla positiivne, mis tähendab, et see võib kajastada põhivara suurenemist majanduses kui tervikus. Selline olukord tekib näiteks juhul, kui kasutatud sõidukeid, mis on sisemajanduse kogutoodangus juba lõpptarbimisena arvesse võetud, ostetakse põhikapitali kandmise eesmärgil. Kuna olemasolevate kapitalikaupade müük ületab ostu, on rahvamajanduse kui terviku puhul netosoetus negatiivne. Kui aga kapitali kogumahutus põhivarasse jaotada kasutajarühmade vahel, võib netosoetus mõningate rühmade osas olla positiivne.

c) Omandiõiguse ülemineku kriteerium

2.122. Majanduse mõningate sektorite või harude puhul arvestatakse kapitali kogumahutust põhivarasse omandiõiguse ülemineku (soetamine, realiseerimine) kriteeriumi alusel, mitte aga kaupade kasutuse põhjal. Tuleb märkida, et kapitalirendiga soetatud põhivara (mis ei ole lihtsalt renditud) käsitatakse liisinguvõtja (kui ta on tootja), mitte aga liisinguandja varana, kellele jääb tinglikule nõudele vastav finantsvara (kestvuskaupade erinevate rentimisviiside eristamise kohta vt 2.109 alapunkt d ja ESA 95 II lisa). ([1])

2.123. Omandiõiguse ülemineku kriteeriumi kohaldamine oleneb statistikasüsteemist, mille alusel kapitali kogumahutust põhivarasse arvutatakse. Kui andmed saadakse ostjatelt, teoorias probleeme ei teki (kuigi praktikas on raske registreerida kõiki investoreid). Sageli on arvutuste aluseks siiski (eriti põllumajanduse puhul) kapitalikaupade tootjatelt saadud andmed nende toodangu või müügi kohta. Lisaks juhtudele, kus ei ole selge, kas toode kuulub kapitalikaupade alla või mitte, on raske ka tegelikku ostjat kindlaks teha, kuna kapitalikaupade iseloomu järgi võib üksnes eeldada, kes on kasutaja. Seepärast on põllumajanduses oht, et kirjendatakse ka kapitalikaubad, mille soetajateks ei ole põllumajandusettevõtted, vaid äriettevõtted, kes kasutavad neid ilma operaatorita väljarentimiseks.

([1]) Liising erineb rentimisest märkimisväärselt ning riskid ja omandist saadav kasu lähevad *de facto*, kuigi mitte *de jure*, üle liisinguandjalt liisinguvõtjale (vara kasutajale). Liisingu majandusliku iseloomu arvessevõtmiseks PAPs loetakse selle kirjendamisel, et liisinguandja annab liisinguvõtjale laenu, mis võimaldab viimasel osta kestvuskauba ning saada selle *de facto* omanikuks. Liisingut käsitatakse seega investeeringute rahastamise eriliigina.

▼B

d) Soetamine

2.124. Põhivara soetamine hõlmab uut või olemasolevat põhivara, mis on soetatud (ostetud, omandatud bartertehingute kaudu, mitterahalise kapitalisiirdena või kapitalirendiga), toodetud ja tootja oma kasutusse jäetud põhivara, põhivara ja mittetoodetud materiaalse vara olulisi parendusi, põllumajandusliku vara loomulikku juurdekasvu (kari ja istandikud) ning kulutusi, mis on seotud mittetoodetud vara üleminekuga (vt ESA 95, 3.103 alapunkt a).

2.125. Seepärast tuleb silmas pidada, et kapitali kogumahutus põhivarasse hõlmab üksnes soetatud kestvuskaupu, mille ühiku väärtus (või koguväärtus, suurtes kogustes soetamise puhul) on üle 500 euro 1995. aasta hindades (vt 2.090).

2.126. Sama kehtib esmaseks paigaldamiseks vajalike kestvuskaupade oma tarbeks ostmise või tootmise puhul. Näiteks õlletehase või veinitootmisettevõtte pudelivaru (välja arvatud tagastamatud pudelid) on varana kirjendatav kaubakogum, ehkki iga üksiku pudeli väärtus on tühine. Sama kehtib restorani toolide ja laudade, nõude ja söögiriistade ning ettevõtte tööriistade suhtes. Nende kaupade esmane paigaldamine on mahutus põhikapitali: põhikapitali kulumit neil juhtudel siiski ei arvutata, kuna eeldatakse, et pärast kõnealust paigaldamist jääb selle väärtus püsivalt samaks, kuna pidevalt ostetakse asendusesemeid kadunud või kasutuskõlbmatuks muutunute asjale. Jooksvad asendusostud kirjendatakse vahetarbimisena. Seda reeglit, mis teoorias on selgelt arusaadav, on mõningatel juhtudel raske praktikas rakendada, kuna statistilised andmed tootmise või müügi kohta ei anna selget ettekujutust, kas kõnealused kaubad on ostetud esmaseks paigaldamiseks või olemasolevate asjade asendamiseks.

2.127. Parendamise, ülesehitamise või ümberehitamise eesmärgil olemasolevate kapitalikaupadega ühendatavad kaubad ja teenused, mis pikendavad nende tööiga või suurendavad nende tootlikkust, kirjendatakse nende kapitalikaupadena, millega nad ühendatakse. Seda tööd käsitatakse uue põhivara soetamisena. Põhimõtteliselt hõlmab käesolev rubriik kõiki kaupu ja teenuseid, mis ühendatakse kapitalikaupadega ning lähevad kaugemale, kui on vajalik jooksvaks hoolduseks ja remondiks. Jooksvaks hooldeks loetakse kõik teenused, mis on kapitalikaupade normaalse elueaga võrreldes lühikeste ajavahemike järel korduvalt vajalikud, et säilitada nende kaupade kasutuskõlblikkus. Siia alla kuulub näiteks kapitalikaupade kiirestikuluvate osade asendamine, välis- ja sisepindade värvimine jms.

▼B

2.128. Ühelgi juhul ei ole hooldeks kulutatud summade suurus kriteeriumiks, mille põhjal määratakse kindlaks, kas teenusega luuakse vara või on tegemist jooksva hooldega, kuna suure väärtusega kapitaliobjektide puhul võivad ka jooksva hooldega seotud teenused olla väga kulukad (vt 2.109 alapunkt e). Rangelt võttes tuleks olemasolevate kapitalikaupade suhtes teostatavate teenuste jaotamisel „jooksva hoolde" või „kapitali kogumahutuse" alla lähtuda ajavahemikust, mis kulub ajani, kui teenust taas kord tarvis on: tavajuhul vähem kui ühe aastaga ära kuluvate osade, näiteks veoki rehvide asendamine loetakse jooksvaks hooldeks, mootori asendamine aga kapitalimahutuseks põhivarasse, kusjuures mitte seetõttu, et mootori väärtus on suurem, vaid seetõttu, et mootorit ei ole üldjuhul tarvis välja vahetada igal aastal, vaid mitme aasta järel. Seda liiki teenuse kirjendamine varade alla (st käsitamine kapitalimahutusena põhivarasse, mitte jooksva hooldena) võimaldab põhikapitali kulumi kaudu jaotada selle väärtuse ühtlaselt kogu kasutusajale.

2.129. SNA 93s sätestatakse, et põhivara parendused tuleb kindlaks määrata kas põhivara omaduste muutumise ulatuse järgi (st suuruse, kuju, jõudluse, mahu või oodatava tööea oluline muutus) või selle järgi, et parendused ei ole sellist tüüpi muudatused, mis muude sama liiki varade puhul on hariliku hoolde- ja remondiprogrammide raames tavapärased (vt SNA 93, 10.49).

e) Realiseerimine

2.130. Põhivara realiseerimine hõlmab põhivara müüki, lammutamist, vanametalliks lammutamist või hävitamist omaniku poolt või nende loovutamist bartertehingute käigus või loonustasuna (vt ESA 95, 3.103 alapunkt b ja 3.104). Realiseerimine peab üldjuhul kaasa tooma omandiõiguse muutumise ning sellel peab olema otsene majanduslik eesmärk (seepärast ei arvata kõnealuse realiseerimise hulka põhivara lammutamist, vanametalliks lammutamist või hävitamist omaniku poolt juhul, kui taoline kasutusest kõrvaldamine ei hõlma edasist majanduslikku kasutamist) (vt SNA 93, 10.35 ja 10.39). Teatavat liiki realiseerimine võib siiski jääda sama institutsioonilise üksuse piiresse, näiteks põllumajandustootja poolt loomade tapmine ja äratarbimine tema perekonna poolt.

f) Põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse väärtuse hindamine

2.131. Kapitali kogumahutust põhivarasse hinnatakse ostuhinna alusel (sisaldab omandiõiguse ülemineku kulusid, paigaldamiskulusid ja muid tehingukulusid) või, enda tarbeks tootmise puhul, sarnase põhivara baashinna alusel (baashind saadakse tehtud kulutuste summa järgi). Realiseerimine tuleb kirjendada müügihinna alusel, mis peab olema vastavuses ostuhinnaga, miinus vara omandi üleminekuga seotud kulud, paigalduskulud ja tehingukulud (vt 2.130).

g) Omandi üleminekuga seotud kulud

2.132. Vara omandi üleminekuga seotud kulud on soetaja poolne kapitali kogumahutus põhivarasse, ka juhul, kui osa kuludest kannab müüja. Need hõlmavad vara valduse ülevõtmiseks tehtud kulutusi (paigaldus- ja veokulud jne), vahendustasusid ja komisjonitasusid (notarid, eksperdid jne) ning makse, mis tuleb tasuda vara omandi õleminekul kasutatud vahendusteenustelt.

▼B

2.133. Soetaja kapitali kogumahutus põhivarasse hõlmab soetatud kaupade väärtust (välja arvatud tehingukulud) ning soetamisega seotud tehingukulude kogusummat. Seevastu müüja kapitali kogumahutus põhivarasse hõlmab üksnes müüdud kaupade väärtust (välja arvatud tehingukulud). ([1]) Mittetoodetud vara puhul (näiteks maa või patenditud vara puhul, nagu tootmisõigused), mis kapitali kogumahutuse alla ei kuulu, tuleb need kulud vara soetamisest/realiseerimisest lahutada ning kirjendada eraldi rubriiki soetaja poolse kapitali kogumahutusena põhivarasse.

h) Kapitali kogumahutus põhivarasse ja vara väärtus

2.134. Bilanss, kus esitatakse ükshaaval olemasolevate varade väärtused ja võetud kohustused, sisaldab teavet vara väärtuse muutuse erinevate tegurite kohta. Vara väärtuse muutus määratletakse (vt ESA 95, 7.08) arvestusperioodi lõpus ja alguses hinnatud väärtuse vahena ning seda võib väljendada järgmiselt:

Vara väärtus arvestusperioodi lõpul

– Vara väärtus arvestusperioodi alguses = Kapitali kogumahutus põhivarasse

– Põhikapitali kulum

+ Muud mahumuutused

+ Nominaalne kapitalikasum (kahjum maha arvatud)

2.135. Nominaalne kapitalikasum (kahjum maha arvatud) on vaatlusperioodi jooksul tekkinud kapitalikasum (kahjum maha arvatud), mis tuleneb sellise vara hinna muutumisest, mille majanduslikud ja füüsilised (kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed) omadused jäävad vaatlusperioodil muutumatuks. Kõnealused muutused kirjendatakse ümberhindluskontole.

2.136. Muud varade mahu muutused on vood, mis võimaldavad kirjendada loodusvarade avastamist, halvenemist või ammendumist ning erakorraliste sündmuste tagajärgi, mis võivad muuta varadest saadavat kasu. Põllumajandustööstuse varade puhul võib mahu muutused jagada kolme peamisse kategooriasse:

— erakorralised kaod või õnnetustest (maavärinad, sõjad, põud, epideemiad jne) põhjustatud kaod,

— varade oodatava amortisatsiooni (mida mõõdetakse põhikapitali kulumi abil) ning tegeliku amortisatsiooni (mis tuleneb oodatust kõrgemat amortisatsiooni põhjustavast ettenägematust vananemisest, kahjustumisest, halvenemisest ja õnnetusjuhtumitest) vahe,

([1]) Otseselt sellest meetodist tulenevalt tuleb põhivarana käsitatavate kariloomade üksustevahelise kaubandusega seotud kulud kirjendada soetaja kapitali kogumahutusena põhivarasse.

▼B

— põhivara klassifikatsiooni või struktuuri muutused: nt põllumajandusmaa majandusliku otstarbe muutumine, lihatoodanguks suunatav piimakari (vt 2.149, allmärkus 1) või põllumajandushoonete kasutuselevõtt eraotstarbel või muul majanduslikul eesmärgil.

2.137. Seepärast ei ole kapitali kogumahutus põhivarasse ja põhikapitali kulum (vt 3.089–3.106) ainsad tegurid, mida tuleb varade väärtuse muutuse analüüsimisel arvesse võtta.

i) Põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse tegurid

2.138. ESA 95s eristatakse nelja liiki tegureid, mis tuleb kirjendada kapitali kogumahutusena põhivarasse (vt ESA 95, 3.105):

— uue või olemasoleva materiaalse põhivara soetamine, millest on maha arvatud realiseerimine (elamud, muud hooned ja rajatised, masinad ja seadmed, istandikes kasvatatud vara),

— uue või olemasoleva immateriaalse põhivara soetamine, millest on maha arvatud realiseerimine (maavarade uuringud, arvutitarkvara, kunsti- ja muud teosed),

— materiaalse mittetoodetud vara, sealhulgas maa olulised parendused,

— mittetoodetud vara, näiteks maa ja patenditud vara omandi üleminekuga seotud kulud.

2.139. PAP koostamisel eristatakse kapitali kogumahutusel põhivarasse viit liiki tegureid:

— korduvalt toodangut andvad istandikud,

— kari,

— materiaalne ja immateriaalne põhivara:

  — masinad ja muud kapitalikaubad,

  — transpordivahendid,

  — põllumajandushooned (mitteeluruumid),

  — muud rajatised, v.a maaparandus (muud hooned ja rajatised jms),

  — muud (arvutitarkvara jms),

— maaparandus,

— mittetoodetud vara, näiteks maa ja tootmisõiguste omandi üleminekuga seotud kulud.

2.140. Kapitali kogumahutus põhivarasse hõlmab põllumajanduslike varade puhul kahte liiki varasid (istandikud ja loomad), mida kasutatakse korduvalt ja jätkuvalt toodete (puuviljad, kautšuk, piim jms) tootmiseks: viljapuud, viinapuud, humalapõllud, marjaistandikud ja sparglipeenrad. Jõulupuuistandikud (mis annavad valmistoodangut vaid ühe korra) ei ole põhivara, nagu ka mitte teravili ega köögiviljad. Põhivarana käsitatavad loomad on näiteks aretuskari, piimakari, villalambad ja veoloomad (tapaloomad, sealhulgas tapalinnud, ei ole põhivara).

▼B

j) Istandikud

2.141. Vastavalt ESA 95le (3.103) on istandikesse tehtud kapitali kogumahutuse väärtus vastavuses korduvalt toodangut andvate täisikka jõudnud loodusvarade (näiteks viljapuud) soetamisega arvestusperioodil, millest arvatakse maha realiseerimine, pluss nimetatud loodusvarad, mis ei ole veel täisikka jõudnud (st ei kanna vilja).

2.142. See põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse mõiste hõlmab:

— arvestusperioodil tehtud kulutusi uute istandike rajamiseks (uued või uuendatud), sealhulgas arvestusperioodil nooristandike (esimesed kolm aastat) hooldamiseks kulutatud summasid,

— istandike olemusliku väärtuse kasv kuni täisikka jõudmiseni,

— täisikka jõudnud istandike omandi üleminekuga seotud kulutused põllumajanduslike üksuste vahelistes tehingutes.

2.143. Kapitali kogumahutuses istandikesse kajastavad kaks esimest tegurit oma põllumajandustoodangut, mis mahutatakse põhivarasse.

2.144. Istandike realiseerimine (kirjendatakse negatiivse kapitali kogumahutusena põhivarasse) võib toimuda kahel viisil: kasvavaid istandikke võib müüa teistele (põllumajanduslikele) üksustele, millisel juhul kantakse PAPsse üksnes omandi üleminekuga seotud kulud. Teiseks võimaluseks on istandike langetamine enne nende tavapärase kasvuperioodi lõppu. Sellisel juhul peab aga langetatud istandikel vastavalt realiseerimise üldisele määratlusele olema otsene majanduslik kasutusotstarve; teiste sõnadega, tarvis on kaupade ja teenustena väljenduvat tasakaalustavat kirjet (näiteks müük puidu müügiga tegelevale ettevõttele). ([1]) Viimasel juhul peaks istandike realiseerimisväärtus, mis kirjendatakse negatiivse kapitali kogumahutusena põhivarasse, jääma mõõdukuse piiresse.

2.145. Sellest tulenevalt ei tohi enamikul juhtudest (st välja arvatud punktis 2.144 sätestatud juhul) väljajuurimiste väärtust maha arvata istandikesse tehtavate investeeringute väärtusest. Olemasolevate istandike uuendamiseks mõeldud investeeringuid tuleb käsitada investeeringute, mitte jooksvate hooldekuludena.

2.146. Istandike väljajuurimist tuleb analüüsida seostatuna põhikapitali kulumi arvutamisega. Vastavalt ESA 95le ei teki istandike puhul põhikapitali kulumit, mis oleks vastavuses istandike amortisatsiooniga pärast täisikka jõudmist. Istandike väljajuurimisi ([2]) tuleks seepärast tõlgendada järgmiselt:

([1]) Sel juhul kuulub istandiku langetamine ja puidu müük metsamajanduse alla.

([2]) Tuleb märkida, et väljajuurimisteenuse maksumus, mille väljajuurimisettevõte võib sisse nõuda, on teenuse vahetarbimine.

▼B

— enne istandike tavapärase kasvuperioodi lõppu teostatud väljajuurimisi käsitatakse varadest välja langenud istandikena. Väljajuurimisi arvestatakse põhikapitali kulumis istandike kogu tootliku ea vältel,

— „erakorralised” väljajuurimised on enne istandike tavapärase kasvuperioodi lõppu erinevatel (majanduslikel, strateegilistel jms) põhjustel toimuvad väljajuurimised. Neid tuleks tõlgendada tegeliku (toimunud) amortisatsiooni ja põhikapitali kulumi abil mõõdetava tavapärase amortisatsiooni vahena. Kulumi ülejääk tuleks kirjendada „muude varade mahu muutuste” kontole (akumulatsioonikonto), mis PAPs ei sisaldu.

2.147. Istandike väärtuse muutus arvestusperioodil hõlmab seepärast järgmist nelja komponenti (vt 2.134):

— kapitali kogumahutus põhivarasse, mis vastab vaatlusperioodi soetuste ja realiseerimiste väärtuse vahele, nagu on määratletud punktides 2.141–2.145,

— põhikapitali kulum, millega mõõdetakse istandike amortisatsiooni, nagu see on määratletud punktis 2.146,

— muud „mahu” muutused, mille osas võetakse arvesse istandikke mõjutavate ettenägematute sündmuste mõju (nt erakorralised väljajuurimised) ning mis kirjendatakse „muude varade mahu muutuste” kontole (vt punktide 2.136 ja 2.146 määratlust),

— kapitalikasum (kahjum maha arvatud), millega mõõdetakse arvestusperioodi hinnamuutustest tulenevat väärtuse muutust ning mis kirjendatakse ESA 95 akumulatsioonikontode ümberhindluskontole (vt punkti 2.135 määratlust).

2.148. Investeeringud kasvatatavatesse taimekasvatustoodanguvaradesse kirjendatakse müügina, kui tegu on seda liiki põllumajanduslikule allhankele spetsialiseerunud ettevõtetega (mullaharimine, masinate, taimede, tööjõu jms pakkumine), või oma tarbeks toodetud kapitalikaupade toodanguna (vt 1.75).

Istandikest saadava oma tarbeks mõeldud toodangu puhul tuleb kirjendada järgmised andmed:

a) toodangu väärtuse arvutamiseks: istandike alla kuuluvate oma tarbeks toodetud kapitalikaupade puhul kas sarnaste istandike väärtus, mis hinnatakse baashinna ja perioodi jooksul tehtud kulutuste võrdelise jaotuse alusel, või perioodi jooksul tarbitud toodete (sh puukoolitaimed) ja teenuste väärtus;

b) vahetarbimise arvutamisel erinevate vahetarbitud kaupade (sealhulgas puukoolitaimed) väärtused;

c) kapitali kogumahutuse osas põhivarasse: rubriiki „istandikud” väärtus, mis saadakse istandikes oma tarbeks toodetud kapitalikaupade väärtuse (st alapunktis a nimetatud kirje) ja kõnealust liiki allhankele spetsialiseerunud üksuste istandike toodang.

▼B

k) Kari põhivarana

2.149. Kariloomade puhul hõlmab kapitali kogumahutus põhivarasse järgmisi koostisosi:

— karja iga-aastane kasv (kuni täisikka jõudmiseni);

— kariloomade soetamine (import), millest arvatakse maha realiseerimine (tapmine [1]) ja eksport);

— põllumajanduslike üksuste vahelises kaubanduses omandi üleminekuga seoses tehtud kulutused. [2]

2.150. Vastavalt ESA 95le on kariloomade puhul kapitali kogumahutuse põhivarasse aasta jooksul toimunud kariloomade soetuste (loomulik kasv ja import), sealhulgas oma tarbeks tootmise, ning kariloomade realiseerimise (tapmine, [3] eksport või muu lõppkasutus) vahe, millele lisatakse omandi üleminekuga seotud kulud. [4] Kapitali kogumahutus põhivarasse jaguneb kariloomade puhul looma kogu elueale. Alguses hõlmab kapitali kogumahutus põhivarasse peamiselt looma loomulikku kasvu. Looma täisikka jõudmisel mõõdetakse kapitali kogumahutust põhivarasse peamiselt realiseerimiste kaudu (müük tapmiseks või ekspordiks). Import, eksport ja omandi üleminekuga seotud kulud tekivad kariloomade puhul kapitali kogumahutusel põhivarasse looma kogu kasuliku eluea jooksul. Kariloomade loomulik kasv (mitte kapitali kogumahutus põhivarasse tervikuna) on loomade kui kapitalikaupade põllumajanduslik tootmine oma tarbeks.

2.151. Nagu punktis 2.134 märgitakse, on kariloomade puhul kapitali kogumahutus põhivarasse vaid üks varade väärtuse muutuse element. Tegelikult on kariloomade puhul kapitali kogumahutust põhivarasse võimalik mõõta üksnes kalendriaasta keskmise hinna alusel hinnatavate loomade arvu muutusena igas kariloomade kategoorias (kvantitatiivne meetod), kui täidetud on kolm tingimust:

— ei esine nominaalset kapitalikasumit ega -kahjumit (st kariloomade hinna ja arvu muutused on tavapärased),

— ei esine muid mahu muutusi (st loodusõnnetustest tingitud kadusid, muutusi klassifikatsioonis jms),

— puudub põhikapitali kulum (st ei oodata kariloomade väärtuse vähenemist).

([1]) Kariloomade tapmiseks müügi (st tapamajade või põllumajandusettevõtete poolt, sealhulgas müük mittepõllumajanduslikele üksustele muuks otstarbeks kui tapmine) käsitamine põhivara realiseerimisena on muutunud majandusliku kasutusotstarbega põhivara kirjendamise protseduur lihtsustatud kujul. Põhivara hulka kuuluvad kariloomad kantakse tegelikult üle varudesse, kirjendades selle „muu mahu muutusena" (vt 2.136), mis kantakse „muude varade mahu muutuste" kontole. Loomad müüakse üksnes varudena, kusjuures müük on sel juhul varude, mitte vara realiseerimine.

([2]) Kui müük ja ost toimusid samal arvestusperioodil. Muul juhul kirjendatakse realiseerimine (perioodil, mil toimus müük) ja soetamine (perioodil, mil toimus ost).

([3]) Sealhulgas tapmine oma lõpptarbimiseks või loonuspalk.

([4]) Põllumajandustootjate vahelist aretusloomadega kauplemist ei kirjendata. See kehtib ka juhul, kui kaubeldakse agentide vahendusel (kui ost ja müük toimusid samal perioodil). Omandi ülemineku kulud (agenditeenused, kaubandusmarginaalid, veokulud jms) tuleb aga kirjendada kapitali kogumahutusena kariloomadesse kui põhivarasse.

▼B

Teine arvutusmeetod (otsene meetod) hõlmab iga kariloomade kategooria sissetulekuid ja väljaminekuid vastavates hindades: lisaks soetustele ja realiseerimistele tuleb selle meetodi puhul võtta arvesse sissetulekuid (eelkõige sünnid) ja väljaminekuid põllumajandusettevõtetes.

2.152. Seepärast ei saa kariloomade puhul kapitali kogumahutust põhivarasse üldjuhul mõõta arvestusperioodi alguse ja lõpu vahelise erinevusena kariloomade väärtuses. Reegel, mida kasutatakse arvutamaks kapitali kogumahutust kariloomadesse kui põhivarasse, oleneb otseselt kariloomade väärtuse (mitte kapitali kogumahutuse väärtuse) muutuse kirjendamise ja mõõtmise meetodist, eelkõige asjaomasest põhikapitali kulumist.

2.153. Teoorias tuleks kariloomade puhul arvestada põhikapitali kulumit. ([1]) Tegelikult aga on põhikapitali kulum kariloomade puhul tootmiseks kasutatavate loomade oodatav produktiivsuse vähenemine, mis omakorda kajastub kõnealustest loomadest saadava tulevase tulu muutumises. Põhikapitali kulumi hindamisega seotud praktilisi probleeme silmas pidades (arvutusparameetrite määratlemine on väga raske, vt 3.105 ja 3.106) ei tohiks siiski produktiivloomade puhul põhikapitali kulumit arvestada.

2.154. Kariloomade puhul võib kapitali kogumahutust põhivarasse mõõta erinevate meetoditega. Jooksva inventuuri meetodi puhul on võimalik kõikide punktis 2.149 sätestatud kapitali kogumahutuse elementide (kariloomade loomulik kasv, import, müük tapmiseks ja ekspordiks, omandi üleminekuga seotud kulutused) väärtust väga täpselt hinnata. Selle meetodi kasutamiseks on aga tarvis suurel hulgal andmeid (näiteks produktiivloomade hinnad kogu nende kasuliku tööea jooksul). Sama kehtib meetodite puhul, mis põhinevad loomakasvatuse tootmistsüklil. Seepärast on tarvis kasutusele võtta lihtsam meetod, isegi kui see ei ole sama täpne.

2.155. Soovitatava meetodi puhul kasutatakse kaudset arvutamist. ([2]) Arvutamise aluseks on kariloomade arvu muutus ning järgmised kaks eeldust:

— kariloomade hinnad on püsivad ja mõistlikult prognoositavad, mistõttu koguste väärtuse hindamiseks on võimalik kasutada aasta keskmist hinda, arvates maha kapitalikasumi/kahjumi,

— erakorralised kaod on prognoositavad (nii koguse kui hindade osas).

2.156. Kapitali kogumahutust põhivarasse mõõdetakse järgmiste elementide summana:

Kapitali kogumahutus põhivarasse =	Kariloomade arvu muutus arvestusperioodi alguse ja lõpu vahelisel ajal, hinnatuna aasta keskmise hinna P alusel
	+ Tapaallahindlus
	+ Muud produktiivloomade kaod
	+ Omandi üleminekuga seotud kulud

([1]) Erinevalt ESA 95st (6.03) sätestatakse SNA 93s (6 185), et kariloomade osas tuleb arvestada põhikapitali kulumit.

([2]) Kasutada võib muid meetodeid, mis annavad samaväärse tulemuse.

▼B

2.157. „Tapaallahindlus” on produktiivloomadena hinnatud kariloomade väärtuse (niiöelda „kapitalihinna”) ja samade loomade tapahinna (st müügihind tapamajas) vahe produktiivloomade väljaminekul varudest.

2.158. Mõiste „muud produktiivloomade kaod” hõlmab kahte liiki kadusid:

— täisikka jõudnud produktiivloomade erakorralised kaod,

— elu lõpuni (loomuliku surmani) tootmisprotsessis kasutatavate kariloomade väärtus.

2.159. Kadude väärtus, mida kapitali kogumahutuse arvutamisel arvesse võetakse, on kariloomade perioodi alguses hinnatud väärtuse ning likvideerimisväärtuse vahe. Likvideerimisväärtus on tapetavate loomade müügihind (st müügi või oma lõpptarbimise korral) või null, kui loomadel enam majanduslikku otstarvet ei ole (loomad hävitatakse vms).

2.160. Mõisted „muud produktiivloomade kaod” ja „tapaallahindlus” tähistavad vooge, mis kirjendatakse bilansis „muude varade mahu muutuste” kontole. Need on ühenduslüliks varade väärtuse muutuse erinevate tegurite ning põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse vahel ning tagavad järjepidevuse ESA 95 suhtes. Nende tähelepanuta jätmine tooks kaasa kariloomadesse kui põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse alahindamise.

2.161. Kariloomade kui põhikapitali oma tarbeks tootmise (loomade loomulik kasv) hinnang põhineb punktis 2.149 sätestatud kariloomadesse kui põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse mõistel ning seda kohaldatakse täisikka mittejõudnud loomade suhtes:

Oma tarbeks tootmine = kapitali kogumahutus põhivarasse + realiseerimine (tapmine ja eksport) – soetamine (import) ([1]) – (omandi üleminekuga seotud kulud).

l) Materiaalne ja immateriaalne põhivara (v.a põllumajanduslik vara)

2.162. Materiaalne ja immateriaalne põhivara, välja arvatud põllumajanduslik vara (istandikud ja kariloomad), hõlmab järgmisi elemente:

— masinad ja muud kapitalikaubad,

— transpordivahendid,

— põllumajandushooned (mitteeluruumid),

— muud (arvutitarkvara jms).

([1]) See mahaarvamine toimub teoreetilisel juhul, kui produktiivloomade import kirjendatakse kapitali kogumahutusena põhivarasse. praktikas käsitatakse põllumajandustööstuse poolset loomade importi varude muutusena (vt 2.205).

▼B

2.163. Kapitali kogumahutus põhivarasse on nende varade soetamine (arvestusperioodil toodetud või imporditud uued varaobjektid või olemasolevad varad), millest arvatakse maha siirded teistesse (põllumajanduse või muude tööstusharude) üksustesse. Tuleb silmas pidada, et kui ühel arvestusperioodil toimub kõnealune tehing kahe põllumajandustööstuse üksuse vahel, tasaarvestatakse need vood omavahel ning asjaomasesse põhivara rubriiki kantakse üksnes omandi üleminekuga seotud kulutused.

2.164. Ehitiste või (müügiks ette nähtud) kapitalikaupade puhul, mille tootmine ulatub mitmesse perioodi, kirjendatakse tootmisperioodil tehtud töö väärtus tootja varude muutusena (lõpetamata toodanguna). Neid kaupu (materiaalsed või immateriaalsed) ei kirjendata kapitali kogumahutusena põhivarasse, kuni omand ei ole üle läinud. Seevastu oma tarbeks tootmisel kirjendatakse tehtud töö kapitali kogumahutusena põhivarasse kogu tootmisperioodil (vt 2.025).

2.165. Varasid, mille majanduslik kasutus muutub, kuid omand mitte (nt kui põllumajandushoone võetakse kasutusele põllumajandustootmisega mitteseotud otstarbel), ei kirjendata realiseerimisena. Muutused kirjendatakse „muude varade mahu muutuste” kontole.

(m) Maaparandus

2.166. Mittetoodetud materiaalse põhivara olulised parendused on enamasti seotud maaparandusega (maa parem kvaliteet ja kõrgem saagikus tänu niisutus-, kuivendus- ja tulvaennetusmeetmetele jms) ning neid tuleks käsitada sarnaselt muude kapitali kogumahutustega põhivarasse. Kuna maa soetamist ja võõrandamist ei kirjendata kapitali kogumahutusena põhivarasse (tegemist on mittetoodetud varaga), loetletakse maaparandusse tehtud investeeringud eraldi kapitali kogumahutuse erirubriigis.

2.167. Kõnealused investeeringud on kulutused maa parendamiseks ja muuks produktiivkasutuseks ettevalmistamiseks, välja arvatud tavapärased hooldekulutused (vt 2.127–2.129). Kulutuste tegijaks peavad olema põllumajandusettevõtjad või nende kulutuste tulemusena loodu peab saama nende omandiks. See kehtib eelkõige infrastruktuurikulutuste puhul, näiteks kändudest puhastamine, tasandamine, kuivendamine, niisutamine ja eraldiasetsevate maatükkide ühendamine (vt ESA 95, 3.106 ja SNA 93, 10.51–10.54).

n) Mittetoodetud vara omandi üleminekuga seotud kulud

2.168. Mittetoodetud vara omandi üleminekuga seotud kulud tekivad maa ja mittetoodetud immateriaalse vara (patenditud vara, tootmisõigused jms) soetamisel põllumajanduslike üksuste poolt. Neid soetusi ei kirjendata kapitali kogumahutusena põhivarasse (vaid teise kapitalikonto rubriiki, kuna tegemist on mittetoodetud varaga) ning kapitali kogumahutusena põhivarasse kirjendatakse üksnes omandi üleminekuga seotud kulud (kirjendab soetaja, mitte aga müüja).

▼B

o) Kaubad ja teenused, mida ei käsitata kapitali kogumahutusena põhivarasse

2.169. Kapitali kogumahutusena põhivarasse ei käsitata järgmisi kaupu ja teenuseid:

a) väikese väärtusega väiketööriistad, tööriietus, varuosad ja püsiseadmed ost (väärtus alla 500 euro 1995. aasta hindades), isegi juhul kui nende kasutusiga on pikem kui üks aasta (vt siiski ka 2.125 ja 2.126); kuna neid uuendatakse korrapäraselt, ning raamatupidamistava järgmiseks, käsitatakse kõnealuste kaupade ostu vahetarbimisena (vt 2.105 ja 2.106);

b) jooksev hoole ja remont (vt 2.127–2.129), kirjendatakse vahetarbimisena;

c) teadusuuringud, reklaam, turu-uuringud jms teenused. Nende teenuste ost kuulub vahetarbimise alla (vt 2.108 alapunkt d);

d) kestvuskaubad, mida kodumajapidamised soetavad oma kodusteks vajadusteks; kuna neid kaupu ei kasutata tootmiseks, käsitatakse neid lõpptarbimisena;

e) varudena käsitatavad loomad: tapmiseks ette nähtud nuumloomad, sealhulgas kodulinnud;

f) põhivara kapitalikasum ja –kahjum (kirjendatakse ümberhindluskontole, vt 2.135);

g) õnnetusjuhtumitest (loomataudid jms) või vääramatust jõust (tulvad, tormid jms) põhjustatud põhivara kaod (vt 2.045 ja 2.136).

2.170. Samaaegselt kutsealaseks tegevuseks ja eraotstarbel kasutatavad kapitalikaubad (näiteks mootorsõidukid) kirjendatakse lähtuvalt nende kahest kasutusviisist: osaliselt kapitali kogumahutusena põhivarasse ning osaliselt lõpptarbimisena.

2. **Varude muutus**

a) Varude ja varude muutuse määratlus

2.171. Varud on kõik kaubad, mis ei kuulu põhikapitali hulka ning on konkreetsel ajahetkel tootjaüksuste omandis. Eristatakse kahte liiki varusid: sisendivaru ja väljundivaru:

— Sisendivaru moodustavad toorained ja tarned, mida kasutatakse hiljem tootmisprotsessides sisendina. Üldjuhul kasutatakse nende toodete tarbimise arvutamiseks vastupidiste ostude (või muud liiki soetuste) tasaarvestamist varude muutustega vaatlusperioodil (vt 2.021).

— Väljundivarude alla kuuluvad valmistoodangu varud ja tootja lõpetamata toodang. Neid võetakse arvesse toodangu arvutamisel. Väljundivarude hulka kuuluvad:

— tööstuse valmistoodang: kaubad, mida tootja ei kavatse enne muuks majanduslikuks kasutamiseks saatmist enam töödelda. Põllumajanduse puhul on sellised tooted taimekasvatussaadused, oliiviõli, viinamarjavirre, loomakasvatustooted ja lahutamatute kõrvaltegevuste raames toodetud kaubad,

▼B

— lõpetamata toodang: toodang, mis ei ole täielikult lõpetatud. PAP puhul kuuluvad siia alla vein, tapmiseks ette nähtud loomad, kõik tibud ja muud kodulinnud (sh aretuslinnud) ning muud loomad, välja arvatud põhikapitalina käsitatavad loomad. Tuleb märkida, et kasvavaid põllukultuure (vt 2.012) ei käsitata raamatupidamise aastaaruandes lõpetamata toodanguna.

2.172. Kasvavate põllukultuuride lõpetamata toodanguna kirjendamatajätmist õigustab Euroopa põllumajanduses asjaolu, et valdava enamuse põllukultuuride tootmistsükkel on lühem, kui arvestusperiood. Ka on leitud, et nende kirjendamine saagikoristuse ajal tagab tegevusest saadava tulu analüüsimisel piisava järjepidevuse tootmiskulude suhtes (vt 2.012). Kui saagikoristus, mullaharimine ja külvamine toimuvad eri arvestusperioodidel, kirjendatakse perioodil, mil kulud tekkisid, arvestuslik kahjum, ja saagikoristusperioodil arvestuslik kasum. See arvestusmeetod on siiski vastuvõetav, kuna juhul, kui tingimused jäävad aastast aastasse samaks, katab kõnealuse kulu samal perioodil eelmise saagi müügist saadud tulu ning tagatud on ligikaudne tasakaal. Kõnealust kompensatsiooni ei toimu üksnes tootmise olulise muutuse või väga viletsa saagi korral. Sellisel juhul võib siiski teatavaks teha, et toodang kirjendatakse lõpetamata toodanguna (vt ka 2.013).

2.173. Tuleb märkida, et varudesse ei kanta teenuseid, välja arvatud teenused, mis sisalduvad varudesse kantavate kaupade ostuhinnas.

2.174. ESA 95 kohaselt lahutatakse varude muutuse mõõtmiseks sissetulekute väärtusest väljaminekute väärtused ning korduvad kaod varudest, kui neid on.

b) Varude muutuste kirjendamise ja hindamise aeg

2.175. Varudesse lisandunud vara väärtus hinnatakse varudesse lisandumise kuupäeva seisuga ja varudest välja läinud vara väärtus väljaminekul kehtivate hindade alusel. Varudesse lisandunud ja varudest väljaläinud vara kirjendamise (ja hindamise) aeg peab olema vastavuses toodetega tehtavate teiste tehingute (toodangu valmimine ja vahetarbimine) ajaga.

2.176. Varude muutuste (valmistoodangu või lõpetamata toodangu lisandumine, väljaminek ja korduvad kaod) väärtuse hindamiseks kasutatakse baashinda. Lõpetamata toodangu lisandumisel tuleks hinna määramiseks kohaldada perioodi lõpuks kogunenud tootmiskulude osa sarnase valmistoote baashinna suhtes. Lisandunud lõpetamata toodangu väärtust võib hinnata ka tootmiskulude väärtuse alusel, millele lisatakse oodatav tegevuse ülejääk või (prognoositav) segatulu (vt ESA 95, 3.51 ja 3.52).

▼B

2.177. ESA 95s soovitatakse varude lisandumise ja väljamineku kirjendamiseks jooksva inventuuri meetodit. See lahendus ei ole siiski üldkohaldatav, kuna teavet lisandumiste ja väljaminekute kohta on raske saada. Et siiski jooksva inventuuri meetodit kohaldada, soovitab ESA 95 „kvantitatiivset" meetodit, kus varude muutusi mõõdetakse arvestusperioodi varude algseisu ja lõppseisu võrdlemise teel, hinnates varude väärtust asjaomase perioodi keskmiste hindade alusel. See meetod on siiski kohaldatav üksnes juhul, kui hinnad püsivad vaatlusperioodil stabiilsetena või kui hinnad va varud suurenevad või vähenevad arvestusperioodil püsivas tempos.

2.178. Nimetatud „kvantitatiivset meetodit" ei saa kohaldada taimekasvatustoodangu suhtes, kuna selle hinnad ja kogused kõiguvad tootmisprotsessist ja pakkumise ning nõudluse struktuurist tulenevalt. Seda põllumajandusele iseloomulikku probleemi tunnistatakse ka ESA 95s (vt 3.124 alapunkt c).

2.179. Ka tuleb silmas pidada, et varude muutus, nagu see on määratletud punktis 2.174, moodustab vaid ühe osa varude väärtuse muutusest arvestusperioodi alguse ja lõpu vahelisel ajal. Olemas on raamatupidamises kasutatav põhivõrrand, mis seostab alg- ja lõppvarude seisu:

Lõppvarude väärtus arvestusperioodi lõpu hindades	
– Algvarude väärtus arvestusperioodi alguse hindades =	Varude muutus (lisandumised – väljaminekud – korduvad kaod)
	+ nominaalne kapitalikasum (kahjum maha arvatud)
	+ muud mahumuutused

2.180. Nominaalset kapitalikasumit ja -kahjumit ning muid mahumuutusi ([1]) ei tohi arvestada toodangu mõõtmisel, vaid need kirjendatakse muude varude muutuste kontole (vastavalt ümberhindluskontole ja muude varude mahu muutuste kontole).

2.181. PAP puhul on varude muutuse väärtuse hindamisel peamiseks probleemiks taimekasvatustoodang. Tegemist on hooajaliste toodetega, mis lisanduvad varudesse üksnes pärast saagikoristust ning mille väljaminekud jaotuvad mitmele saagikoristusele järgnevale kuule ja jätkuvad sageli järgmisel arvestusaastal. Ka võib nende hind periooditi või ka sama perioodi piires oluliselt kõikuda.

([1]) Muud mahu muutused kajastavad üldjuhul kaubavarusid, mis on hävinud erakorraliste sündmuste (näiteks loodusõnnetuste) tõttu. Jooksvad kaod loetakse varudest väljavõtmiseks.

▼B

c) Kariloomade ja loomasete saaduste varude muutused

2.182. Kariloomade varude muutuste väärtuse hindamisel ei ole eriti oluline, kas loomi kasvatati asjaomases riigis alates sünnist või imporditi need noorloomadena ja seejärel peeti ning nuumati neid asjaomases riigis. Kui imporditud loomad omandab ettevõte, kes jätkab nende pidamist riigi territooriumil, omandavad loomad „kodakondsuse" ning sulanduvad seetõttu omamaise toodangu hulka.

2.183. Et hinnata karja muutusi vaatlusperioodi lõpul, tuleb teha vahet „varudesse" ja „põhivara" alla kuuluval karjal (vt 2.140 ja 2.202). Esimesse kategooriasse kuuluva looma väärtus baashindades peaks olema erinevatesse kategooriatesse kuuluvate keskmiste loomade eluaegsete ülalpidamiskulude summa kuni vaatlusaastani (kaasa arvatud), millele lisandub oodatav tegevuse ülejääk või prognoositav segatulu (vt 2.176). Kui loom algselt imporditi riigi territooriumile, võib selleks kuupäevaks kogunenud tootmiskulude summana käsitada importimisel tasutud ostuhinda.

2.184. Kuna loomade hinnad muutuvad üldjuhul korrapäraselt, on võimalik kariloomade varude muutust hinnata lihtsa lähendusmeetodi abil, mis ei hõlma kapitalikasumit (kapitalikahjum maha arvatud). Iga loomakategooria osas korrutatakse arvestusaasta alguse ja lõpu vaheline populatsioonimuutus arvestusperioodil registreeritud keskmise hinnaga.

d) Hooajaliste toodete varude muutus

2.185. Hooajalised tooted (vt 2.178 ja 2.181) on tooted, mille puhul kvantitatiivne meetod ei anna head ligikaudset jooksva inventuuri kokkuvõtet, kuna hinnad ja kogused muutuvad korrapäratult. Kvantitatiivse meetodi kohaldamine võiks kaasa tuua nominaalse kapitalikasumi või -kahjumi arvessevõtmise varude muutuse mõõtmisel. Üheks lahenduseks võiks olla varude muutuse mõõtmine arvestusperioodist lühematel ajavahemikel (näiteks igas kvartalis), mille käigus hinna- ja kogusesuundumused vähem kõiguvad. Sellist meetodit on aga sageli raske kohaldada põhiandmete puudumise tõttu.

2.186. Hooajaliste toodete varude hindamiseks võib kasutada ka laos olevate kaupade hinnasuundumuste jälgimise meetodit. Kauba hind võib laosoleku ajal muutuda vähemalt kolmel põhjusel (SNA 93, 6 105):

— selle füüsilised omadused võivad aja jooksul paraneda või halveneda,

— hooajalised tegurid võivad mõjutada selle pakkumist ja nõudlust, põhjustades prognoositavaid muutusi aasta keskmistes hindades, kuigi füüsilised omadused muus osas ei muutu,

— hinnamuutuse võivad põhjustada üldine inflatsioon või muud üldised tegurid, kuigi kauba füüsilised ega majanduslikud omadused aja jooksul ei muutu.

▼B

2.187. Varudesse lisandumise ning varudest väljamineku aja hindade erinevus peaks esimesel kahel juhul peegeldama ladustamisajal tekkinud täiendavat väärtust (SNA 93, 6 106), kuna mitu kuud pärast saagikoristust laost väljavõetud tooted erinevad majanduslikult nendest toodetest, mis ladustati. Sellist toodete väärtuse suurenemist ei tohiks käsitada nominaalse kapitalikasumina (SNA 93, 12.70).

2.188. Lähtudes varude väärtuse muutuse erinevatest koostisosadest ja laos hoitavate toodete hinnamuutust mõjutavatest teguritest ning pidades silmas, et hooajalise toodangu väärtuse hindamisel on raske täielikult hoiduda kapitalikasumi või -kahjumi kirjendamisest, soovitatakse kahte meetodit. Need erinevad ladustamistegevuse tõlgendamise ning laos hoidmisest tuleneva kauba väärtuse muutuse kirjendamise aja poolest. Esimene meetod on standardmeetod, mida kohaldatakse toodangu ja varude muutuste suhtes hooajalise põllumajandustootmise puhul. Teist meetodit võib kasutada spetsiifilisematel juhtudel (peamiselt toodete puhul, mille hinda on raske prognoosida).

2.189. Standardmeetodi puhul määratletakse varude muutus aasta toodangu väärtuse ning sama aasta müügi (ja muude kasutuste) väärtuse vahena. ([1]) See põhineb eeldusel, et turustusaasta lõpuks (järgmise kalendriaasta esimese poolaasta lõpp) on varud ammendunud. Selle kohaldamisel hinnatakse aasta n jooksul kogutud saagi väärtust turustusaasta (n/n+1) kaalutud keskmise hinna alusel ning lahutatakse sellest väärtusest kogu müügi (ja muude kasutuste) väärtus kalendriaastal n (saagikoristuse aasta ([2])), müügi (või muude kasutuste) ajal kehtinud hindades.

2.190. Standardmeetodi puhul käsitatakse ladustamistegevust kaupade väärtust ladustamisajal suurendava tegurina. Seega tehakse vahet ladustamistegevusel ja selle mõjul toodete hindadele. Laos seismisest tulenev väärtuse suurenemine „kasutatakse ette ära”, kuna see lisatakse aasta n toodangule (st saagikoristuse aasta, kuigi müük jaguneb kahe kalendriaasta vahel), ning hinnasuundumusi on võimalik üsna kindalt prognoosida, kuna need sõltuvad korrapärastest ja prognoositavatest muutustest (vt 2.186).

2.191. Selle meetodi kohaldamine võimaldab minimeerida kapitalikasumi või -kahjumi arvestamist toodangu mõõtmisel. See tagab toodangu väärtuse ja koguse arvutuste järjekindluse väldib toodangu kirjendamist lõpetamatu toodangust lähtuvalt (mis nõuab andmeid varude seisu kohta kalendriaasta alguses ja lõpus, koos vastavate hindadega). See hõlbustab ka kontode arvestamist püsivhindadesse.

([1]) Toodang jagatakse müügiks (ja muudeks kasutusteks) ning varude muutusteks.

([2]) Sarnase tulemuse saab, kui kirjendada müük poolaastate kaupa ning arvutada võrdlusaasta n toodang aasta n teise poolaasta ja aasta n+1 esimese poolaasta müügi kokkuliitmise teel.

▼B

2.192. Teist meetodit soovitatakse konkreetselt selliste toodete puhul, mille hind on raskesti prognoositav (puuviljad, köögiviljad, kartulid ja oliiviõli) ning mille laovarud põllumajandusettevõtetes võivad olla majanduslikult märkimisväärse suurusega. See meetod ei ole toodangu mõõtmisel kapitalikasumi ja -kahjumi kõrvalejätmise seisukohalt sama tõhus, kui standardmeetod; ladustamistegevus loetakse selle meetodi puhul tootmisprotsessi ajaliseks jätkuks. Laod hoitud kaupade hinnatõusu arvestatakse viivitusega ning see jaotatakse aastale, mil ladustamine toimus.

2.193. Kõnealuse teise meetodi puhul arvutatakse hooajaline toodang otse, müügi, muude kasutuste ja varude muutuste summana. Varude muutuste hindamiseks hinnatakse varude väärtust jooksevhindade alusel arvestusperioodi alguse ja lõpu seisuga.

2.194. Tuleb märkida, et need kaks meetodit erinevad varude muutuse mõõtmise viisi osas, kuid mitte müügi väärtuse hindamise osas (müüki hinnatakse varudest väljamineku aja baashindade alusel).

e) Varude muutus veini puhul (mis on valmistatud samas ettevõttes toodetud viinamarjadest)

2.195. Veini ladustatakse üldjuhul mitu aastat, et see laagerduks ja küpseks. Kõnealuse ladustamisaja jooksul muutub veini kvaliteet. Ettevõttes toimuvat ladustamistegevust võib käsitada veini tootmisprotsessi pikendusena, kuna laost väljaminev vein erineb lattu hoiule pandud veinist. Ladustatavat veini tuleks seepärast käsitada lõpetamata toodanguna ning hiljem mõõdetavat väärtuse kasvu tuleks käsitada toodangu kasvuna, mida mõõdetakse ajas jooksvalt.

2.196. Veini väärtuse muutumist võivad põhjustada kolm asjaolu: veini kvaliteedi muutus, pakkumise ja nõudluse struktuuri muutus (st noorte ja küpsenud veinide hinna suhe) ning üldine hinnatõus. Kuigi veini väärtuse muutust tulenevalt kahest esimesest tegurist tuleks toodangu mõõtmisel arvesse võtta, ei tohiks toodangu väärtuses kajastuda veinihindade üldisest tõusust tingitud hinnatõus, mida tuleks käsitada kapitalikasumina (kirjendada ümberhindluskontole).

2.197. Veini väärtuse suurenemist tuleks toodangu väärtuses kirjendada jooksvalt kogu laagerdumisprotsessi käigus. Selle tulemusena tekiks aga suurel hulgal andmeid veinivarude struktuuri kohta tootmisaastate, kvaliteedi ja tootmise koha ning vastavate hindade arengu lõikes. Kuna neid andmeid liikmesriikidel tavaliselt ei ole, on välja töötatud kaks praktilist meetodit, mis võimaldavad PAP jaoks ligikaudselt arvutada veini väärtuse suurenemist seoses laagerdumisega. Ehkki need ei ole käsitlusviisi poolest väga ranged, näivad kõnealused kaks meetodit siiski praegust andmete kättesaadavust silmas pidades olevat vastuvõetavad. Iga liikmesriik valib neist ühe, võttes arvesse oma veinitööstuse struktuuri ja statistikasüsteemi.

▼B

2.198. Veini laagerdumisest tuleneva väärtuse kasvu ennetav arvessevõtt: esimese meetodi puhul hinnatakse tootja poolt laagerdatavaid varudesse lisanduvaid veine, kasutades juba laagerdatud veinide teisel poolaastal registreeritud müügihindu. Oodatav väärtuse kasv kajastatakse saagikoristusaasta toodangus. Kasv on üksnes osaline, kuna neid veine ei hinnata tegeliku müügihinna, vaid muude sama liiki, kuid vanemate veinide hindade alusel. Tegeliku müügihinna ja lisandunud varude väärtuse hindamiseks kasutatava hinna vahet toodangu väärtuses ei arvestata, kuna seda käsitatakse kapitalikasumina (NB: see vahe hõlmab ka inflatsiooni mõju). Kuna varudesse lisatud või müüdud veinidel saagikoristusaasta järgi vahet ei tehta, eeldatakse, et kvaliteetveinide turg on püsivas sõltuvuses veini vanusest.

2.199. Veini laagerdumise arvessevõtt viivitusega: teise meetodi puhul hinnatakse varudesse lisandunud „laagerdamata" veine saagikoristuse ajal ning ei kirjendata lõpetamata veinitoodangu väärtuse suurenemist (st laagerdumisest tingitud hinnatõusu, olenemata veinihinna üldisest muutusest) seni, kui laagerdatud vein müüakse. Kuna müüki hinnatakse aasta keskmise hinna alusel, kajastatakse võimalikku saagikoristusaasta ja müügiaasta vahelisel ajal toimunud väärtuse suurenemist müügiaasta toodangus (seda ei jaotata kogu laagerdumisajale). Selle meetodi puhul on tarvis rohkem andmeid veinivarude struktuuri kohta, kuna eeldatakse, et teada on varude jaotus (ja väljaminekud varudest) saagikoristusaastate lõikes. Sellele vaatamata on käesolev meetod anda täpsema ettekujutuse erinevate aastakäikude müügist ja varudest.

2.200. Ükski neist kahest praktilisest meetodist ei võimalda veini laagerdumisest tulenevat väärtuse kasvu pikemale ajavahemikule jaotada: ühe puhul kirjendatakse kasv ette- ja teise puhul tagasiulatuvalt. See puudus on mõlemal juhul ebaoluline, kui eeldada, et laagerdatud veini tootmise vallas valitseb läbi aja teatav stabiilsus. Esimene meetod on nähtavasti parem juhul, kui keskmine laagerdumisaeg on lühike.

3. **Kariloomade kirjendamine „kapitali kogumahutusena põhivarasse" või „varude muutustena"**

2.201. Nagu punktides 2.140 ja 2.151 märgitud, kajastatakse kariloomade arvu muutus (põllumajandusstatistika koostamisel) kas kapitali kogumahutusena põhivarasse või varude muutusena, olenevalt loomade liigist.

a) Mõiste

2.202. Kapitali kogumahutus põhivarasse hõlmab loomi, st põhivara, keda kasutatakse korduvalt ja jätkuvalt tootmisprotsessis. Neid loomi kasvatatakse korrapärase toodangu saamiseks ning nende hulka kuuluvad näiteks aretusloomad, piimaloomad, veoloomad, lambad ja muud villaloomad. Seevastu varudena käsitatavad loomad on jooksval või eelmisel arvestusperioodil toodetud loomad, keda peetakse hilisema müügi eesmärgil või muul tootmisega seotud eesmärgil. Nende hulka kuuluvad lihaloomad, näiteks tapmiseks ette nähtud loomad ja kodulinnud.

▼B

b) Loomade impordi kirjendamine

1. Põhivarana määratletavad loomad:

2.203. Kui impordi ajal on loomi võimalik selgelt määratleda põhivarana, kirjendatakse need soetamisel alati kapitali kogumahutusena põhivarasse (vt 2.149 ja 2.150). Kapitali kogumahutusena põhivarasse kirjendatakse muidugi üksnes põllumajandustööstusse ostetud loomad, mitte aga näiteks erakasutuseks mõeldud ratsahobused või muuks otstarbeks soetatud loomad.

2. Varudena määratletavad loomad:

2.204. Kui aga impordi ajal on võimalik loomad selgelt määratleda varudena (nt tapaloomad), tuleb nende importi käsitada lõpetamata toodangu varude lisandumisena ning nad toodangu arvutamisel müügist maha arvata (negatiivne müük) (vt 2.069).

3. Kasutatav lähenemisviis:

2.205. Olemasolevate andmete põhjal on sageli raske nimetatud kahte kategooriasse kuuluvaid loomi selgelt eristada. Seepärast tuleks toodangu arvutamisel müügist maha arvata kõikide imporditud loomade väärtus (põhivara või varudena käsitatavad loomad, välja arvatud viivitamatuks tapmiseks imporditud loomad). Kui loomad suunatakse hiljem produktiivkarja (st põhivara) hulka, tuleb need kirjendada sellel vaatlusperioodil, mil üleminek toimus, oma tarbeks toodetud kapitalikaupadena (nagu ka loomade puhul, kes on toodetud ja üles kasvatatud samas riigis ning suunatakse seejärel produktiivkarja hulka) (vt 2.069 ja 2.070).

2.206. Tuleb märkida, et viivitamatuks tapmiseks imporditud loomad kirjendatakse riigi tapamajade impordina ning need ei sisaldu PAPs, mis on ette nähtud riigi põllumajanduse toodangu kajastamiseks.

c) Põllumajanduslike üksuste vahelise loomakaubanduse kirjendamine

2.207. Põhivaraks liigitatud loomad: nende loomadega kauplemine kirjendatakse põhivara soetuste ja realiseerimistena põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse kontol (kirjendatav ostuhind sisaldab omandi üleminekuga seotud teenuseid). Kui müük ja ost toimuvad samal arvestusperioodil, tasaarvestatakse need vood omavahel ning kapitali kogumahutusena põhivarasse kirjendatakse üksnes omandi üleminekuga seotud teenused (vt 2.068).

2.208. Varudeks liigitatud loomad: nende ost ja müük kirjendatakse üksnes juhul, kui tehingud toimuvad eri arvestusperioodidel. Kõnealuse kaubandusega seotud teenused, mis lisatakse ostuhinnale, tuleks toodangust maha arvata, kui kauplemine leiab aset samal arvestusperioodil (vt 2.067).

2.209. Tulenevalt põllumajanduslike üksuste vahelise loomakaubanduse ja loomade impordi erikohtlemisest puudub „Kariloomade ja loomsete toodete” puhul vahetarbimine.

▼B

d) Loomad, keda ei kasutata põllumajanduses

2.210. Traavlite, ratsahobuste, koerte, kasside, puurilindude, loomaaia- ja tsirkuseloomade ning härjavõitlushärgade pidamine kuulub põllumajandusele iseloomulike tegevuste hulka, olenemata sellest, kas neid peetakse aretuse, lihatootmise, vaba aja veetmise või spordi eesmärgil (vt 1.78). Nende loomade kasutamine teenuste osutamiseks kuulub põllumajandustööstuse alla üksnes juhul, kui teenust pakuvad põllumajanduslikud üksused ning tegemist on nende lahutamatu kõrvaltegevusega. Põllumajanduses mittekasutatavate loomade pidamine üksustes, kus põllumajanduslik tegevus seondub üksnes vaba aja veetmisega, ei kuulu PAP alla (vt 1.24).

2.211. Kõnealuseid loomi võib müüa:

— kodumajapidamistele: sel juhul ei ole nende loomadega seotud hilisemad toimingud PAP seisukohalt olulised,

— muudele majandusharudele: näiteks valvekoer, tsirkuseloom või traavel; neid käsitatakse looma ostnud tööstusharus kapitali kogumahutusena põhivarasse.

III. JAOTUSTEHINGUD JA MUUD VOOD

A. MÕISTE

3.001. Jaotustehingud on tehingud:

— millega jaotatakse tootmistegevuse käigus loodud lisandväärtus tööjõu, kapitali ja valitsussektori vahel,

— mis hõlmavad tulude ja rikkuse ümberjaotamist.

3.002. ESA 95s tehakse vahet jooksvatel tehingutel ja kapitalitehingutel, kusjuures viimased hõlmavad pigem säästude või rikkuse kui tulude ümberjaotamist.

3.003. Kuna PAP on ühe tööstusharu majandusarvestus, kirjeldatakse käesolevas peatükis vaid mõningaid jaotustehinguid. Neist olulisemad on esmaste tulude jaotamise kontodele, eelkõige tulutekkekontole aj ettevõtlustulu kontole kirjendatavad tehingud (vt PAP kontode kogum, 1.38–1.48). Tulutekkekonto puhul on kõnealused jaotustehingud seotud muude tootmismaksude, tootmissubsiidiumide ja töötajate hüvitistega. Ettevõtlustulu kontol seonduvad need teatavat liiki omandituluga (peamiselt maarendis, intress ja kindlustusvõtjate omanditulu). Kontole kirjendatakse ka investeeringutoetuse ja muude kapitalikontol toimuvate kapitalisiiretega seotud jaotustehingud.

▼B

3.004. Nende hulka ei kuulu mõningad jaotustehingud, mis seonduvad teatavat liiki omandituluga (eelkõige dividendid ja muu ettevõtete jaotatav tulu), jooksvate tulu- ja omandimaksudega jms. Nende tehingute kirjendamine on statistiliselt kasulik ja mõttekas üksnes juhul, kui arvesse võetakse institutsiooniliste üksuste rühmi, st sektoreid ja allsektoreid (vt 1.06).

B. ÜLDREEGLID

1. **Vaatlusperiood**

3.005. PAP vaatlusperiood on kalendriaasta.

2. **Ühikud**

3.006. Väärtused tuleb esitada riigi vääringu miljonites ühikutes.

3. **Jaotustehingute kirjendamise aeg**

3.007. Nagu punktis 2.008 selgitatakse, kirjendatakse ESA 95s jaotustehinguid tekkepõhiselt, ehk teiste sõnadega hetkel, mil majanduslik väärtus, võlgnetav summa või nõue tekib, muutub või kaob, mitte aga ajal, mil sooritatakse tegelik makse. Seda kirjendamispõhimõtet (mille aluseks on õigused ja kohustused) kohaldatakse kõikide voogude suhtes, olenemata sellest, kas tegemist on rahavoogudega või kas need tekivad üksuste vahel või ühe üksuse piires. praktilistel põhjustel võib siiski tarvis olla teatavaid erandeid.

3.008. Erinevat liiki jaotustehingute kirjendamise ajad on järgmised:

a) Töötajate hüvitised

3.009. Brutopalgad ja sotsiaalmaksed (tööandjate poolt tasutavad) kirjendatakse perioodil, mil töö tehti, samas kui preemiad ja muud erakorralised maksed kirjendatakse nende tasumise ajal (vt ESA 95, 4.12).

b) Tootmismaksud ja -subsiidiumid

3.010. Tootmismaksud kirjendatakse ajal, mil toimuvad maksukohustuse tekkimise aluseks olevad tegevused, tehingud või muud sündmused (vt ESA 95, 4.26). Ka tootmissubsiidiumid kirjendatakse ajal, mil toimub nende aluseks olev tehing või muu sündmus (tootmine, müük, import jms) (vt ESA 95, 4.39).

c) Omanditulu

3.011. Intress kirjendatakse perioodil, mil see maksmisele kuulub, olenemata sellest, kas seda ka tegelikult maksti (vt ESA 95, 4.50 jj). Kirjendatakse selliselt, nagu koguneks asjaomasele kapitalisummale intressi püsivalt. Ka renditasud kirjendatakse perioodil, mil need maksmisele kuuluvad (vt ESA 95, 4.75).

d) Kapitalisiirded

3.012. Kapitalisiirded (investeeringutoetused või muud siirded) kirjendatakse maksekohustuse tekkimise ajal (või, kui tegemist on mitterahalise maksega, vara omandi ülemineku või võla kustutamise ajal) (vt ESA 95, 4162 ja 4166).

▼B

4. **Üldised märkused lisandväärtuse kohta**

3.013. Lisandväärtus on tootmiskonto tasakaalustav kirje. See on toodangu ja vahetarbimise väärtuse vahe (olenemata kasutatavast toodangu mõistest, kuna vahetarbimine vastavalt muutub). See on võtmetähtsusega kirje majanduse või tööstuse tootlikkuse mõõtmisel. Seda võib arvestada brutosummas (kogulisandväärtus) või netosummas (netolisandväärtus), st enne või pärast põhikapitali kulumi mahaarvamist. Netolisandväärtus on tulutekkekonto ainus vahend. Tulenevalt toodangu mõõtmise meetodist (baashinna alusel) ja vahetarbimise mõõtmise meetodist (ostuhindade alusel) mõõdetakse netolisandväärtust baashindades.

3.014. Lahutades baashindades lisandväärtusest muud tootmismaksud ja lisades tootmissubsiidiumid, saadakse lisandväärtus tegurikuludes. Netolisandväärtus tegurikuludes moodustab tootmistegurite tulu.

C. TÖÖTAJATE HÜVITISED

(vt ESA 95, 4.02–4.13)

3.015. Töötajate hüvitised on kõik tasud, mis tööandja maksab töötajale sularahas või loonustasuna töötaja poolt arvestusperioodil tehtud töö eest (vt ESA 95, 4.02). Siia kuuluvad:

— brutopalk (sularaha/loonustasu),

— tööandjate sotsiaalmaksed (tegelikud ja kaudsed).

3.016. Sularahas makstavad brutopalgad hõlmavad järgmist:

a) korrapäraselt otse töötajatele makstavad põhipalgad;

b) lisatasud ületunnitöö, öösel ja nädalavahetusel tehtava töö, eriti raske töö jms eest;

c) elukalliduse- ja korterihüvitised;

d) palgalisad, näiteks jõulu-, aastalõpu-, puhkuse- või tootlikkusepreemiad ja hüvitised kõrgema hariduse eest;

e) toetused sõiduks kodust tööle ja tagasi; ([1])

f) hüvitised tegelikult mittetöötatud päevade eest, palgaline puhkus;

g) komisjonitasud, jootraha, osavõtutasud;

h) kasumi jagamise skeemidest tulenevad muud hüvitised või ebakorrapärased maksed seoses ettevõtte üldiste majandustulemustega;

i) tööandjate maksed töövõtjate varakogumite toetuseks;

j) ühekordsed maksed ettevõttes lahkuvatele töötajatele, kui need ei tulene kollektiivlepingust;

k) tööandjate poolt töövõtjatele sularahas makstavad eluasemetoetused.

([1]) See kategooria ei hõlma makseid, mis tehakse eelkõige tööandja huvides. Need maksed on osa vahetarbimisest (vt 2.108 alapunkt e).

▼B

3.017. Tuleb rõhutada, et arvesse võetakse brutopalku, sealhulgas palgamakse ja kõrgendatud määraga palgamakse ning tööandjate sotsiaalkindlustusmakseid. Seega, kui tööandjad maksavad töövõtjatele netopalka, tuleks neid nimetatud tegurite võrra suurendada.

3.018. Loonustasuna makstavad brutopalgad hõlmavad tööandjate poolt töövõtjatele tasuta või vähendatud hinnaga kättesaadavaks tehtavaid kaupu ja teenuseid, mida töövõtjad ja nende perekonnad võivad soovi korral ja soovitud ajal oma vajaduste rahuldamiseks kasutada. Need ei kajastu tingimata tootmisprotsessis. Nende väärtus on nendes sisalduva kasu väärtus: tasuta antavate kaupade väärtus või nende väärtuse ja tööandjatele tehtavate maksete vahe, kui kaupu antakse vähendatud hinnaga. Sellised kirjed, mis on PAPs olulise tähtsusega, hõlmavad järgmisi komponente:

a) töötajatele tasuta või vähendatud hinnaga kättesaadavaks tehtavad põllumajandustooted, mis moodustavad osa töötasust ([1]);

b) oma tarbeks ette nähtud majutusteenused, mida pakutakse töötajatele tasuta või vähendatud hinnaga ([2]);

c) töövõtjate poolt ostetavad kaubad ja teenused, mis vastavad loonusena makstava palga mõistele (st ei kuulu vahetarbimise alla). Eelkõige kuulub loonuspalga hulka töövõtjate vedu tööle ja tagasi koju, välja arvatud juhul, kui sõit toimub tööajal. Sellesse kategooriasse kuuluvad ka tasulised majutusteenused, lasteaiateenused jms (vt ESA 95, 4.05).

3.019. Loonuspalga väärtust hinnatakse baashinna või ostuhinna alusel (olenevalt sellest, kas kaupu ja teenuseid toodab üksus ise või ostetakse need sisse).

3.020. Brutopalgad ei sisalda aga tööandjate kulutusi, mida nad teevad enda kasuks ja ettevõtte huvides. Sellisteks kulutusteks on muu hulgas: töövõtjate poolt töökohustuste täitmisel tehtud reisi-, lahutus- või kolimiskuludega seotud toetused/hüvitised, töövõtjate poolt ettevõtte nimel tasutud esinduskulud ja kulutused mugavuste loomiseks töökohal (nt spordi- ja puhkamisvõimalused). Ka tööandjate sularahas makseid töötajatele tööriistade või tööriiete ostuks (sealhulgas summad, mida töötajad on lepingu alusel kohustatud nendeks otstarveteks kulutama) moodustavad osa käesolevasse rubriiki kuuluvast brutopalgast. Kõik need summad kirjendatakse töötajate vahetarbimisena (vt ESA 95, 4.07).

3.021. Tööandjate sotsiaalmaksed hõlmavad nende sotsiaalmaksete väärtust, mille tööandjad tasuvad sotsiaalkindlustuse tagamiseks oma töötajatele (nende hulka ei kuulu töötajate sotsiaalmaksed, mis arvatakse brutopalgast maha enne selle väljamaksmist (vt 3.017). Kõnealused maksed võivad olla tegelikud või kalkuleeritud.

([1]) Töötajatele antud põllumajandustooted kuuluvad põllumajanduse toodangu alla.

([2]) Majutusteenuseid käsitatakse lahutatava mittepõllumajandusliku tegevusena, mistõttu need kajastuvad üksnes töötajate hüvitistena ning arvatakse maha põllumajandustööstuse tegevuse ülejäägist. Kui tegemist oleks lahutamatu mittepõllumajandusliku tegevusega, kirjendataks need tootmise osana ning töötajate hüvitistena.

▼B

3.022. tegelikud maksed on tööandjate poolt tehtud maksed, sealhulgas põhikirjalised, lepingulised ja vabatahtlikud riski- ja sotsiaalkindlustusmaksed. Sotsiaalmaksed tasutakse kindlustusandjatele (sotsiaalkindlustusasutustele või erakindlustusseltsidele). Ehkki maksed tehakse otse kindlustusandjatele, käsitatakse neid töövõtjate hüvitiste osana, kuna loetakse, et nad saavad asjaomased summad kätte ning tasuvad need ise kindlustusandjatele.

3.023. Kalkuleeritud sotsiaalmaksed on seotud rahastamata sotsiaaltoetustega, mida tööandjad maksavad otse töötajatele või endistele töötajatele kindlustusseltsi või autonoomset pensionifondi kasutamata ([1]) (vt ESA 95, 4.10). Need maksed kirjendatakse perioodil, mil töö tehakse (kui need on seotud kohustuslike sotsiaaltoetustega) või toetuste maksmise ajal (kui need on seotud vabatahtlike sotsiaaltoetustega).

3.024. Tuleb rõhutada, et kui PAPs on tootmisüksusteks üksikud ettevõtted, ei hõlma töötajate hüvitised ettevõtte omaniku või tema tasuta töötavate pereliikmete tööd ettevõttes; kõnealused isikud jagavad omavahel segatulu, mis on üksikute ettevõtete tulutekkekonto tasakaalustav summa. Kui aga tootmisüksused moodustavad osa korporatsioonist (vt 5.09 ja 5.10), tuleb kõik töötasud kirjendada töötajate hüvitistena.

D. TOOTMIS- JA IMPORDIMAKSUD

(vt ESA 95, 4.14–4.29)

3.025. Tootmis- ja impordimaksud on valitsemissektori või Euroopa Liidu institutsioonide poolt sularahas või mitterahalistes vahendites sissenõutavad kohustuslikud maksed, mis on seotud kaupade ja teenuste tootmise ja importimisega, tööjõu kasutamisega või maa, hoonete ja muude tootmises kasutatavate varade omamise või kasutamisega. Need maksud tuleb tasuda kasumi tekkest olenemata (vt ESA 95, 4.14).

3.026. Tootmismaksud on:

— tootemaksud:

  — lisandväärtusmaks ja sarnased maksud,

  — impordimaksud ja imporditollimaksud, v.a lisandväärtusmaks, ja

  — muud tootemaksud, v.a lisandväärtusmaks ja impordimaksud

— muud tootmismaksud.

1. **Tootemaksud**

3.027. Tootemaksud makstakse toodetud või turustatud kauba või teenuse ühiku kohta. Neid võib väljendada rahasummana, mis määratakse kindlaks kauba või teenuse ühiku kohta, või arvutada väärtuse alusel kindlaksmääratud protsendina kauba või teenuse ühikuhinnast või väärtusest (vt ESA 95, 4.16).

([1]) Eelkõige palgad, mille maksmist tööandjad jätkavad ajutiselt oma töötajate haiguse, raseduse ja sünnituse, tööõnnetuste, töövõimetuse või koondamise puhul, tingimusel et asjaomaseid summasid on võimalik eristada.

▼B

3.028. Lisandväärtusmaks jms maksud on kaupadelt ja teenustelt ettevõtete poolt etappide kaupa võetavad maksud, mille tasub täies ulatuses lõppostja. Nende hulka kuuluvad lisandväärtusmaks ja muud mahaarvamisele kuuluvad maksud, mida kohaldatakse lisandväärtusmaksu reeglitega sarnaste reeglite alusel. ([1])

3.029. Impordimaksud ja imporditollimaksud, v.a lisandväärtusmaks, on valitsemissektori või Euroopa Liidu institutsioonide poolt sissenõutavad maksud imporditud kaupadelt, v.a lisandväärtusmaks, nende majandusterritooriumil vabasse ringlusse lubamise eest ja residentidest üksuste poolt mitteresidentidest üksustele osutatavatelt teenustelt.

3.030. Nende hulka kuuluvad imporditollimaksud ja muud maksud, näiteks põllumajandustoodete impordimaksud, impordilt võetavad kursikompensatsioonid, aktsiisimaksud jms (vt ESA 95, 4.18). Neid tasuvad importijad ja üldjuhul lähevad need üle kauba valdajale, kes tooted ostab, st need moodustavad osa kaupade ja teenuste ostuhinnast. Juhtudel, kus põllumajanduslikud tootmisüksused tootmisvahendeid otse impordivad, peavad impordimaksud, mahaarvamisele mittekuuluv lisandväärtusmaks ja kursikompensatsioonid (laekumised või maksed) kajastuma PAPs kasutatavas ostuhinnas.

3.031. Tootemaksud, v.a lisandväärtusmaks ja impordimaksud, on maksud residentidest ettevõtete poolt toodetavatelt kaupadelt ja teenustelt, mis tuleb tasuda nende kaupade või teenuste tootmise, ekspordi, müügi, üleandmise, rentimise või tarnimise korral või nende kasutamisel oma lõpptarbimiseks või oma kapitalimahutuseks (vt ESA 95, 4.19).

3.032. Põllumajanduse puhul on kõnealused maksud järgmised:

— suhkrupeedimaksud,

— karistused piimakvootide ületamise eest,

— varem piima ja teravilja suhtes kohaldatud kaasvastutusmaksud.

3.033. Kuna toodang kirjendatakse baashindades, kirjendatakse tootemaksud tootmiskontole (vt 2.082–2.086) ning need ei kajastu tulutekkekontol. Need tuleb kirjendada maksukohustuse tekke aluseks olevate tegevuste, tehingute või muude sündmuste toimumise ajal. Kuna PAPsse kirjendatakse need summad ilma mahaarvamisele kuuluva lisandväärtusmaksuta, sisaldavad need käibemaksu osas üksnes mahaarvamisele mittekuuluvat lisandväärtusmaksu. Seepärast lisandväärtusmaksu kontodele ei kirjendata, välja arvatud lisandväärtusmaksu alahüvitamise korral, mis kantakse „muude tootmismaksude” alla (vt 3.048 alapunkt g).

3.034. Teatavate põllumajanduses vahetarbimiseks mõeldud toodetega seotud tootemaksud (v.a lisandväärtusmaks) lisatakse vahetarbimise ostuhinnale tootmiskontol (vt 2.110–2.113). Seda tehakse näiteks mõningates EL liikmesriikides veinitootmiseks kasutatavalt suhkrult ja alkoholilt võetavate maksude puhul. Need maksud — maksud põllumajandusliku toidutööstuse toodetelt — tuleb lisada põllumajandustööstuse vahetarbimise väärtusele.

([1]) Käive on olulisim maksustamisobjekt. Kõik EL liikmesriigid nõuavad lisandväärtusmaksuna käibemaksu. Selle maksu määrad on liikmesriigiti ning tegelikult ka liikmesriikide piires erinevad. Üldjuhul maksustatakse põllumajandustooteid tavapärasest madalama määraga.

▼B

2. **Lisandväärtusmaksu käsitlemine**

3.035. ESA 95 kirjelduses (4.17) viidatakse standardsele lisandväärtusmaksusüsteemile, mille kohaselt lubatakse igal ettevõttel oma müügilt tasumisele kuuluva lisandväärtusmaksu summast maha arvata maksusumma, mille ta on tasunud vahesisendite või kapitalikaupade ostmisel. Lisaks lisandväärtusmaksu standardnormidele on aga ka põllumajanduse suhtes kohaldatavaid erinorme (ühtse maksumääraga lisandväärtusmaksusüsteemid), mille vorm on erinevates EL liikmesriikides erinev.

3.036. EL liikmesriikides kasutatavad ühtse maksumääraga süsteemide seas on peamiselt kahte liiki ostudelt tasutud lisandväärtusmaksu hüvitamise süsteeme:

— hinna kaudu. Selle puhul müüvad ühtse maksumääraga süsteemi alla kuuluvad põllumajandustootjad oma tooteid ühtse lisandväärtusmaksu määra võrra kallimalt, kuid ei tasu sissenõutud lisandväärtusmaksu maksuametitele, kuna nende poolt sissenõutud ning neile jääv lisandväärtusmaks kompenseerib, nii täpselt kui võimalik, nende oma ostudelt tasutus lisandväärtusmaksu,

— tagasimaksete kaudu. Selle süsteemi puhul müüvad põllumajandustootjad oma tooteid lisandväärtusmaksuta. Maksuametid teevad neile hiljem nende müügi alusel kindlaksmääratud protsendi ([1]) ulatuses tagasimakse, millega hüvitatakse nende oma ostudelt tasutud lisandväärtusmaks.

a) Mõisted

3.037. Ühtse maksumääraga süsteemide suhtes kohaldatakse ka järgmisi standardse lisandväärtusmaksusüsteemi mõisteid:

a) tootja poolt võetav lisandväärtusmaks: lisandväärtusmaks, mille tootja arvutab müüdud tootele kohaldatava maksumäära alusel ning lisab igale omamaisele ostjale esitatavale arvele;

b) tootja poolt vahetarbimiselt võetav lisandväärtusmaks: see on lisandväärtusmaks, mis arvutatakse iga ostetud toote suhtes kohaldatava maksumäära alusel ning mille tootja on tasunud vahesisenditelt; seda nimetatakse mahaarvatavaks ([2]) vahetarbimise lisandväärtusmaksuks;

c) tootja poolt kapitalikaupade ostmisel tasutav lisandväärtusmaks: seda nimetatakse mahaarvatavaks kapitalikaupade lisandväärtusmaksuks;

d) tootja poolt jooksvatelt tehingutelt tasumisele kuuluv lisandväärtusmaks: see on tootja poolt sissenõutud lisandväärtusmaksu ja tootja poolt vahetarbimiseks mõeldud ostudelt (a–b) tasutud lisandväärtusmaksu vahe;

([1]) Protsent võib varieeruda olenevalt toote liigist ja turustuskanalist.

([2]) Liikmesriikide kohaldatavate lisandväärtusmaksusüsteemide erinevused toovad vahel kaasa olukorra, kus põllumajandustootjate poolt ostudelt tasutud käibemaksu ei saa tagasi nõuda ega nõuda selle hüvitamist. Taolised lisandväärtusmaksu maksed on i) mahaarvamisele mittekuuluv lisandväärtusmaks, st toodete ostmisel tasutud lisandväärtusmaks, mida põllumajandustootjad, olenemata nende suhtes kohaldatavast süsteemist, ei saa müümisel võetud käibemaksust maha arvata ning mida seetõttu ei hüvitata; ii) ja/või punktis i nimetamata lisandväärtusmaks ostudelt, mida ühtse maksumääraga süsteemide alla kuuluvatele põllumajandustootjatele müügihinna või tagasimaksete kaudu täielikult ei hüvitata.

▼B

e) tootja poolt tasutud lisandväärtusmaksu kogusumma: see on tootja poolt sissenõutud lisandväärtusmaksu ja tootja poolt vahetarbimiseks mõeldud ostudelt ja kapitalikaupade ostudelt (a–b–c) tasutud lisandväärtusmaksu vahe.

3.038. ESA 95s sätestatakse ühtne lisandväärtusmaksu kirjendamise meetod. Tegemist on „netosüsteemiga", mille puhul sisendite ja väljundite hinnad kirjendatakse mahaarvatava käibemaksuta.

3.039. Maksuseadustes käsitatakse lisandväärtusmaksu tootjate „ajutise" maksuna, sest mahaarvamisele kuuluv lisandväärtusmaks, mille tootja peab tasuma oma ostudelt, ei ole tema arvutustes tegelikuks kulukomponendiks ning seda võib käsitada tema käibelt arvutatava lisandväärtusmaksu ettemaksena, mille tulemusena ta peab hiljem maksuametile tasuma üksnes asjaomaste summade vahe. Kuna üldjuhul peab tootelt sissenõutava lisandväärtusmaksu tasuma üksnes lõpptarbija, tegutseb tootja (koos vajalike vahetarbimiseks mõeldud kaupade tootjatega) tegelikult maksuameti agendina. Seevastu juhul, kui tootja ei saa ostudelt tasutud maksu maha arvata (või tagasi nõuda — mahaarvamisele mittekuuluva lisandväärtusmaksu puhul), tuleb lisandväärtusmaksu käsitada kulukomponendina.

b) Netomeetodi kasutamine

3.040. Standardsüsteemi alla kuuluvatel põllumajandustootjatel arvestusraskusi ei esine; müüdud või muul viisil realiseeritud toodetelt sissenõutavat käibemaksu PAPs arvesse ei võeta ning see ei tohi kajastuda üheski lõpptoodangu väärtuse hindamiseks kasutatavas hinnas, samas ei võeta PAP jaoks kulutuste arvutamisel arvesse ka mahaarvamisele kuuluvat käibemaksu, mis tasutakse vahetarbimiseks mõeldud toodetelt ja kapitalikaupadelt.

3.041. Põllumajandustootjatel, kelle suhtes kehtivad ühtse maksumääraga süsteemid, esineb siiski arvestusprobleeme (vt 3.035 jj). On selge, et üksikutele põllumajandustootjatele antav hüvitis on üliharva võrdne lisandväärtusmaksuga, mille nad on oma ostudelt tasunud. Ühtse maksumääraga süsteemide puhul kasutatakse lisandväärtusmaksu kirjendamiseks sama meetodit, kui standardsüsteemi puhul, st lõpptoodangusse kuuluvad üksikud kirjed ei sisalda lisandväärtusmaksu ja üksikud vahetarbimise ja kapitali kogumahutuse kirjed ei sisalda mahaarvamisele kuuluvat lisandväärtusmaksu.

Ühtse maksumääraga süsteemide alla kuuluvatele põllumajandustootjatele antava kindlasummalise hüvitise ja selle lisandväärtusmaksu vahe, mille nad oleks saanud maha arvata, kui nad oleks kuulunud standardse lisandväärtusmaksusüsteemi alla, toob kaasa üle- või alahüvitamise. Üle- või alahüvitamine tuleb PAPsse kirjendada eraldi.

3.042. Lisandväärtusmaksu üle- või alahüvitamist kirjendatakse ühtse maksumääraga süsteemide puhul järgmiselt:

— ostudelt tasutud lisandväärtusmaksu ülehüvitamine kirjendatakse „muude tootmissubsiidiumide" alla,

— ostudelt tasutud lisandväärtusmaksu alahüvitamine kirjendatakse „muude tootmismaksude" alla.

▼B

„Ostudelt tasutud lisandväärtusmaks” on lisandväärtusmaks, mille ühtse maksumääraga süsteemi alla kuuluvad põllumajandustootjad oleks saanud maha arvata, kui nad oleks kuulunud standardse lisandväärtusmaksusüsteemi alla.

3.043. See kirjendamismeetod soodustab põllumajandustoodangu, vahetarbimise ja põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse ühtset käsitlemist olenemata lisandväärtusmaksusüsteemist, mida põllumajandustootjate suhtes kohaldatakse. Lisaks võimaldab see lisandväärtusmaksu ülevõi alahüvitamist käsitleda sümmeetriliselt baashindades lisandväärtuse suhtes. Nii on võimalik arvutada kogu lisandväärtust baashindades olenemata kasutatavast lisandväärtusmaksusüsteemist, soodustades liikmesriikide PAP ühtlustamist ja võrreldavust (vt 3.033).

3. **Muud tootmismaksud**

3.044. Muud tootmismaksud on kõik maksud, mida ettevõtted tasuvad tootmistegevusest tulenevalt, sõltumata toodetud või müüdud kaupade või teenuste kogusest või hinnast (vt ESA 95, 4.22). Nendega võib maksustada maad, kapitalikaupu või kasutatavat tööjõudu.

3.045. Muud tootmismaksud on ainsad tööstuse tulutekkekontole kirjendatavad maksud. Need kajastuvad asjaomaseid makse maksvate tööstusharude või sektorite kontodel (maksekriteerium).

3.046. Põllumajanduse tulutekkekontole kirjendatavad maksud:

a) on kohustuslikud;

b) tasutakse otse põllumajandustööstuse poolt;

c) tuleb tasuda valitsemissektorile või Euroopa Liidu institutsioonidele;

d) kuuluvad muude tootmismaksude mõiste alla (vt 3.044).

3.047. Tulenevalt erinevate EL liikmesriikide rahanduse võrreldamatust ajaloolisest arengust on Euroopa Liidus arvukalt erinevaid tootmismakse. Põllumajanduses esineb kahte üsna olulist liiki tootmismakse: omandimaks ja mootorsõidukimaks.

3.048. Muud kõige olulisemad tootmismaksud on põllumajanduses järgmised:

a) omandimaksud ja muud maksud tootmiseks kasutatava maa ja ehitiste eest (olenemata sellest, kas need kuuluvad põllumajanduslikele üksustele);

b) maksud tootmises kasutatavatelt kapitalikaupadelt, nagu mootorsõidukid, masinad või muud seadmed (olenemata sellest, kas põllumajanduslikud üksused on nende omanikud või rentnikud);

c) maksud, mida tööandja tasub väljamakstavatelt palkadelt;

d) tootmistegevusega seotud saastemaksud;

▼B

e) kaubandus- või kutsetegevuseks vajalike litsentside/lubadega seotud maksud, tingimusel et asjaomased litsentsid/load antakse vastava summa tasumisel automaatselt. Kui nende maksetega seondub kontrollifunktsioon (nt taotleja pädevuse või kvalifikatsiooni kontroll), tuleb neid käsitada teenuste ostmisena valitsemissektorilt ning kirjendada vahetarbimisena (kui need ei ole täiesti ebaproportsionaalsed võrreldes asjaomaste teenuste osutamise kuludega) (vt 2.108 alapunkt o);

f) veekasutusmaksud, mis tasutakse kindlasummaliste maksudena ning ei olene tarbitud vee hulgast;

g) ühtse maksumääraga lisandväärtusmaksusüsteemide kohaldamisest tulenev lisandväärtusmaksu alahüvitamine (vt 3.041 ja 3.042).

3.049. Vastavalt tekkepõhisuse põhimõttele kirjendatakse tootmismaksud maksukohustuse tekkimise ajal. Käibemaksu alahüvitamise puhul on see vahetarbimiseks kaupade ja teenuste ostmise ning asjaomase põhivarasse tehtud kapitalimahutuse aeg (mitte tagasimakse aeg).

3.050. Muude tootmismaksude hulka ei kuulu:

a) põllumajandustööstuse poolt otse tasutavad kohustuslikud maksed, mille saaja ei ole valitsemissektor ega Euroopa Liidu institutsioonid. Need maksed loetakse turuteenuste ostmiseks maksete saajatelt ning kuuluvad seepärast põllumajanduse vahetarbimise alla;

b) trahve ja karistusmakseid ning kogumise ja sissenõudmisega seotud kulusid ei tohi kirjendada koos seonduvate maksudega, välja arvatud juhul, kui need on kõnealustest maksudest lahutamatud (vt ESA 95, 4133);

c) kohustuslikud maksud, mida ei kogu valitsemissektor ega Euroopa Liidu institutsioonid ja mis koormavad põllumajandust, kuid mille tegelikuks maksjaks on mõni klient-tööstusharu. Neid makseid arvestatakse nimetatud tööstusharu vahetarbimisena;

d) üldjuhul kasumilt või omandilt võetavad maksud, näiteks tasakaalustusmaksud, tulumaks, ettevõtte tulumaks ja omandimaks. Need tuleks kajastada jooksvate tulumaksude, omandimaksude jms koosseisus teisesel tulujaotuskontol;

e) pärandimaksud ja kinkemaksud ning erilised omandimaksud. Need tuleks kanda kapitalikontole kapitalimaksudena;

f) veekasutusmaksud, mille summa on otseselt või kaudselt seotud tarbitava vee hulgaga.

E. SUBSIIDIUMID

(vt ESA 95, 4.30–4.40)

3.051. Subsiidiumid on jooksvad vastutasuta maksed, mida valitsemissektor või Euroopa Liidu institutsioonid teevad residentidest tootjatele, et mõjutada nende tootmismahte, hindu ja tootmistegurite tasustamist. Muud turuvälised tootjad võivad saada muid subsiidiume üksnes juhul, kui need maksed sõltuvad riiklikest eeskirjadest, mis kehtivad nii turutootjate kui ka turuvälistele tootjate kohta. Tava kohaselt ei kirjendata tootesubsiidiume muu turuvälise toodanguna (vt ESA 95, 4.30).

▼B

3.052. Subsiidiumide liigid on järgmised:

— tootesubsiidiumid:

— imporditoetused,

— muud tootesubsiidiumid ja

— muud tootmissubsiidiumid.

1. **Tootesubsiidiumid**

3.053. Tootesubsiidiumid on toodetava või imporditava toote või teenuse ühiku kohta makstavad subsiidiumid. Subsiidium võib olla kindel kauba või teenuse ühikult makstav summa või see arvutatakse väärtuse alusel teatava protsendina ühikuhinnast. Subsiidiumi võib arvutada ka kindlaksmääratud hinnasihi ning ostja poolt tegelikult makstava turuhinna vahena. Tootesubsiidiumi makstakse üldjuhul kauba tootmisel, müümisel või importimisel. Tava kohaselt võib subsiidiume anda üksnes turutoodangule või oma lõppkasutuseks mõeldud toodangule (vt ESA 95, 4.33).

3.054. Impordisubsiidiumid on kaupadele ja teenustele antavad subsiidiumid, mis makstakse välja, kui majandusterritooriumil kasutamiseks mõeldud kaubad ületavad riigipiiri või kui residentidest institutsioonilistele üksustele osutatakse teenuseid. Need võivad hõlmata kahjumit, mida valitsuse eesmärgipärasest poliitikast tulenevalt kannavad riiklikud kaubandusorganisatsioonid, mille ülesandeks on osta mitteresidentidelt tooteid ning müüa neid residentidele edasi madalama hinnaga (ESA 95, 4.34).

3.055. Tootesubsiidiumid kajastatakse baashinnas (vt 2.082–2.086) toodangu väärtuse hindamise ajal ning seetõttu ei kajastu need tööstuse tulutekkekontol. Et võtta arvesse vahetarbimiseks mõeldud toodete või kapitalikaupade soetamisega (st import vms) seotud tootesubsiidiumeid, mille tulemusena nende kaupade ostuhind väheneb, kasutatakse vahetarbimise või kapitali kogumahutuse väärtuse hindamiseks ostuhindu (vt 2.110–2.113); sellest tulenevalt vähenevad kulutused nendele toodetele või teenustele.

▼M1

3.056 Toodangu väärtuse baashindades hindamise meetod nõuab tootesubsiidiumide ja muude tootmissubsiidiumide põhimõttelist eristamist. Põllumajandustoodete subsiidiume ([1]) võidakse maksta kas põllumajandustootjatele või teistele ettevõtjatele. Baashinna saamiseks lisatakse tootjatele laekunud turuhinnale vaid põllumajandustootjatele makstud tootesubsiidiumid. Ettevõtjatele, välja arvatud põllumajandustootjad, makstavaid põllumajandustoodete subsiidiume PAPs ei kajastata.

([1]) Põllumajandustootjatele makstavad põllumajandustoodete subsiidiumid hõlmavad tootjatele hinnavahetoetusena makstavaid subsiidiume (st juhtumeid, kus valitsemissektor maksab põllumajandustoodete tootjatele keskmise turuhinna ja põllumajandustoodetele garanteeritud hinna vahe).

▼B

3.057. Tootesubsiidiumid kirjendatakse nende aluseks olevate tehingute või sündmuste (tootmine, müük import jne) toimumise ajal, et tagada järjepidevus teiste kontode suhtes (toodangu baashindades mõõtmisel). Seega tuleb põllukultuuride tasandustoetused kirjendada saagikoristuse ajal ning kariloomade ja ammlehmade eest makstavad erilisatasud ja uttede eest makstavad lisatasud loomade pidamise ja/või toetuse saamise taotluse esitamise ajal.

2. **Muud tootmissubsiidiumid**

3.058. Muud tootmissubsiidiumid hõlmavad tootesubsiidiumide hulka mittekuuluvaid subsiidiume, mida residentidest tootmisüksused võivad saada tootmistegevusest tulenevalt. Muu turuvälise toodangu eest võivad muud turuvälised tootjad saada muid tootmissubsiidiume üksnes juhul, kui need toetused sõltuvad riiklikest eeskirjadest, mis kehtivad nii turutootjate kui ka turuvälistele tootjate kohta (vt ESA 95, 4.36). ESA 95s nimetatakse nelja liiki muid tootmissubsiidiume (vt ESA 95, 4.37): palga- või tööjõusubsiidiumid, subsiidiumid reostuse vähendamiseks, intressitoetused ja lisandväärtusmaksu ülehüvitamine. Need toetusi antakse peamiselt tootmiskulude katteks või tootmismeetodite muutmise soodustamiseks.

3.059. Kuna toodangu väärtust hinnatakse baashindades, kirjendatakse muud tootmissubsiidiumid tulutekkekontole (negatiivsete kasutustena).

a) Hüvitise saaja liik

3.060. Subsiidiumide saajad peavad üldjuhul tootma turustatavaid tooteid ja teenuseid või tooteid ja teenuseid oma lõpptarbimiseks. Turustatavad tooted ja teenused on kõik kaubad ja teenused, mis on turule viidud või turuleviimiseks ette nähtud. Nende hulka kuuluvad müüdud, bartertehingutes kasutatud, loonustasuna makstud tooted või tooted, mis on ladustatud, et neid hiljem ühel või mitmel nimetatud otstarbel kasutada. Oma lõpptarbimiseks tootmine hõlmab tooteid, mida säilitatakse lõpptarbimiseks või põhikapitali mahutuseks sama üksuse piires. Turuvälised tootjad aga võivad muid tootmissubsiidiume saada üksnes juhul, kui need maksed sõltuvad riiklikest eeskirjadest, mida kohaldatakse nii turutootjatele kui ka turuvälistelele tootjatele.

3.061. Turustatavate teenuste tootmine hõlmab ka kaubandus- ja ladustamisteenuseid. Subsiidiume võib seetõttu anda ka kaubandus- ja turukorraldusasutustele, mille ülesandeks on põllumajandustooteid osta ja edasi müüa (turukorraldusasutuste kohta vt 3.068 ja 3.069).

b) Muude tootmissubsiidiumide eesmärgid

3.062. Muid tootmissubsiidiume võib ESA 95 kohaselt anda juhul, kui nende peamiseks eesmärgiks ei ole müügihindade mõjutamine või tootmistegurite nõuetekohane tasustamine. Näiteks võib anda põllumajandustootmisele rahalist abi, et kaitsta kultuuri- ja looduspärandit, edendada konkreetses piirkonnas turismi, vältida pinnase erosiooni, reguleerida looduslikku veetasakaalu või mõjutada kliimat.

▼B

c) Maksekriteerium

3.063. Välja arvatud intressitoetuste puhul, mis on subsiidiumide eriliik, jaotatakse tootmissubsiidiumid nende tootmisharude tulutekkekontodele, millele subsiidiume makstakse. Selle subsiidiumide jaotamise meetodi tõttu ei kajasta PAP kõiki põllumajandusele antud toetusi. Lisaks otsetoetustele saavad põllumajanduslikud tootmisüksused kasu subsiidiumidest (ESA 95 tähenduses), mida makstakse tootmisahela eelmise ja järgmise etapi tootmisharudele ja eriti turukorraldusasutustele makstavatest subsiidiumidest. ([1])

▼M1

3.064 Põllumajanduse puhul on muud olulisemad tootmisega seotud subsiidiumid järgmised:

— palgasubsiidiumid,

— residentidest tootmisüksustele makstavad intressitoetused (vt ESA 95, 4.37 alapunkt c), ka juhul, kui need on mõeldud kapitalimahutuse soodustamiseks. ([2]) Tegelikkuses on need jooksvad ülekanded, mille eesmärk on vähendada tootjate tegevuskulusid. Neid käsitatakse kontodel subsiidiumidena tootjatele, kes neid toetusi saavad, isegi juhul kui tegelikult tasutakse intressivahe otse valitsusele või laenu andnud krediidiasutusele (erand maksekriteeriumist),

— ühtse maksumääraga süsteemide kohaldamisest tulenev lisandväärtusmaksu ülehüvitamine (vt 3.041 ja 3.042),

— sotsiaalmaksete ja kinnisvaramaksude hüvitamine,

— muude kulude hüvitamine, näiteks veini ja viinamarjavirde eraladustusabi ja abi lauaveinide ümberladustamiseks (tingimusel, et varud kuuluvad põllumajanduslikule üksusele),

— mitmesugused muud tootmissubsiidiumid:

— toetused maa tootmisest kõrvaldamiseks (kohustuslik tootmisest kõrvaldamine, mis on seotud kasvupinnal põhinevate toetustega, ja vabatahtlik tootmisest kõrvaldamine),

— rahaline hüvitis värskete puu- ja köögiviljade turult kõrvaldamise eest. Neid toetusi makstakse sageli turutootjate rühmadele ning neid tuleks käsitada põllumajandussubsiidiumidena, kuna tegemist on otsese hüvitisega toodangu kadude eest,

— hooajakohanduseks (aastaaegade mõju hüvitamine) ja ekstensiivistamiseks antavad kariloomatoetused,

([1]) Heaks näiteks on kahjukindlustusseltsidele makstavad subsiidiumid, mis võimaldavad neil seltsidel võtta kindlustuspoliiside omanikelt (st põllumajandusettevõtetelt, kes kindlustavad rahe-, külma- ja muid riske) väiksemaid (bruto)preemiaid. Kuna need on tootesubsiidiumid, mille objektiks on kindlustusteenus, ei kirjendata neid poliisiomaniku tulutekkekontole (ja toodud näite korral PAPsse üldse). Seevastu juhul, kui need subsiidiumid vähendavad kindlustusteenuste kulusid (kindlustuspoliisi omaniku jaoks), kajastub nende mõju poliisiomaniku tootmiskontol (vahetarbimise väärtuse vähenemise kaudu, vt 2.108 alapunkt g).

([2]) Kui aga toetusel on kaks eesmärki – nii laenu amortisatsiooni kui selle intresside katmine – ja seda ei ole võimalik nimetatud kaheks elemendiks jagada, käsitatakse kogu toetust investeerimistoetusena.

▼M1

— toetused põllumajandustootmiseks ebasoodsamates ja/või mägistes piirkondades,

— muud tootmismeetodite mõjutamiseks (ekstensiivistamine, reostuse vähendamise meetodid jms) antavad toetused,

— tootjatele makstavad hüvitised korduvate kadude eest varudest, näiteks lõpetamata toodanguna käsitatavate taime- ja loomakasvatussaaduste ning kasvufaasis istandikega seotud kadude eest (vt 2.040–2.045). Seevastu hüvitised kaubavarude ja/või tootmisteguritena kasutatavate istandikega seotud kadude eest kirjendatakse kapitalikontole muude kapitalisiiretena.

▼B

3.065. Tekkepõhisuse põhimõtte kohaldamine võib muude tootmissubsiidiumide kirjendamisel osutuda keerukaks. Kuna üldreeglit on raske sedastada, tuleks nimetatud põhimõtet kohaldada järjepidevalt, paindlikult ja pragmaatiliselt. Kuna suur osa põllumajandussubsiidiumidest on seotud tootmise ja tootmisteguritega (kasvupind, kari jms), tuleks need subsiidiumid üldjuhul kirjendada tootmise ajal või tootmisteguri soetamise ajal (eriti kui tegemist maa ja kariloomadega). Subsiidiumide puhul, mis ei ole tootmise või tootmisteguritega otseselt seotud, on raske määratleda nende aluseks oleva tehingu toimumise aega ning eristada seda subsiidiumide maksmise ajast. Sellisel juhul kirjendatakse subsiidiumid nende laekumisel.

3.066. Soovitatakse järgmisi erilisi kirjendamismeetodeid:

— tasandustoetused tootmisest kõrvaldatava põllumaa eest: tootmisest kõrvaldatava maa registreerimise ajal,

— toodete (puuviljade/köögiviljade) turult kõrvaldamine: kõrvaldamine kirjendatakse kalendriaasta asemel sellele viljelusaastale, mil kõrvaldamine tegelikult toimus, et tagada järjekindlus viljelusaastal toimunud kõrvaldamisi kajastavate toodanguhinnangute ja subsiidiumide (kui negatiivsete kasutuste) tulutekkekontole kirjendamisel,

— loomakasvatustoetused (ekstensiivistamistoetus jms): ajal, mil ettevõtja loomad soetas ning toetuse saamise taotluse esitamise kuupäeval,

— kulude hüvitamine (sealhulgas intressitoetus): kulude ja intressi sissenõutavaks muutumise ajal,

— hüvitised toodangut mõjutavate korduvate kadude eest (põllukultuurid, kariloomad ja kasvufaasis istandikud, vt 3.064): ajal, mil toodang PAPsse kirjendatakse (kui on kindlalt teada hüvitise täpne suurus),

— muud subsiidiumid, mis ei seondu otseselt toodete või tootmisteguritega (otsene sissetulekutoetus, ebasoodsamate alade toetus jms): soovitatav on jätkata makseaja kriteeriumi kasutamist, kuna raske on kindlaks teha, millal abitaotlus esitati ning kas asjaomased summad on täpsed.

▼B

3.067. PAP alla ei kuulu järgmised subsiidiumid:

— jooksvad maksed, mis on küll subsiidiumid PAP tähenduses, kuid mida ei maksta põllumajanduslikele tootmisüksustele. Suurema osa neist ülekannetest saavad turukorraldusasutused. Ehkki makstavad summad võivad mõjutada põllumajandustoodete müügihindu ja seepärast on tegemist põllumajanduse toetamisega, tuleb need kirjendada maksekriteeriumi alusel selle tööstusharuga seotud rubriiki, millele need makstakse,

— turukorraldusasutuse jooksvad maksed põllumajanduslikele tootmisüksustele. Need tuleb kirjendada selle toote toodangu komponentidena, mille eest toetust makstakse, kui turukorraldusasutus tegeleb üksnes kaupade ostu, müügi ja ladustamisega. Kui aga asutuse ülesandeks on vaid subsiidiumide maksmine, tuleks jooksvad maksed tootmisüksustele kirjendada subsiidiumidena (vt 3.068 ja 3.069),

— kutseorganisatsioonide erakorralised maksed põllumajanduslikele tootmisüksustele. Need maksed ei ole subsiidiumid, kuna kutseorganisatsioonid ei kuulu valitsemissektori alla,

— valitsemissektori jooksvad maksed kodumajapidamistele kui tarbijatele. Neid käsitatakse sotsiaaltoetustena või mitmesuguste jooksvate ülekannetena. Viimaste hulka kuuluvad teatavad riiklikud toetused struktuurimuutusteks, näiteks rahaline abi ettevõtjate kutsealaseks ümberõppeks,

— kapitalisiirded: need erinevad jooksvatest maksetest, kuna vähemalt ühe tehingupoole puhul on tegemist vara või varade soetamise või realiseerimisega. Olenemata sellest, kas tehingud tehakse sularahas või mitterahaliselt, peaks nende tulemuseks olema tehingu ühe või mõlema poole bilansis kajastuvate varade mõõdetav muutus (vt ESA 95, 4145). Kapitalisiirded on kapitalimaksud, investeerimistoetused ja muud kapitalisiirded (vt ESA 95, 4147). Need kirjendatakse sektori/tööstuse kapitalikontole kohustuste ja netoväärtuse muutustena. Kapitalisiirete alla kuuluvad teatud põllumajandusabi liigid. Neist kõige olulisemad on:

  — toetused viljapuuaedade/viinapuuaedade sordivahetuseks (taasistutamiskohustuseta), mis kuuluvad muude kapitalisiirete alla,

  — toetused viljapuuaedade/viinapuuaedade restruktureerimiseks (taasistutamiskohustusega), mis kuuluvad investeerimistoetuste alla,

  — piimatootmise lõpetamise või vähendamise toetused: kirjendatakse muude kapitalisiiretena, kui need mõjutavad otseselt või kaudselt kvootide suurust,

▼B

— valitsemissektori maksed põllumajandusettevõtetele ja kvaasiettevõtetele, et katta mitme majandusaasta jooksul akumuleerunud kaod või ettevõtte poolt mittemõjutavatest põhjustest tingitud erakorralised kaod. Need maksed tuleks kirjendada muude kapitalisiiretena,

— valitsemissektori või muu maailma poolt (st välisriikide ja/või Euroopa Liidu institutsioonide poolt) põllumajandustootmises kasutatavate kapitalikaupade omanikele makstavad hüvitised seoses erakorraliste ja õnnetustest tingitud kadudega, näiteks nende kaupade hävinemine või kahjustumine sõjategevuse, muude poliitiliste sündmuste või loodusõnnetuste tagajärjel. Need maksed tuleks kirjendada muude kapitalisiiretena (vt 3.096),

— põllumajandustoodete tootjate poolt valitsemissektorilt võetud laenude kustutamine (nt valitsemissektori ettemaksed tootjaettevõttele, kes on akumuleerinud mitme majandusaasta tegevuskahjumi). ESA 95s sätestatakse, et need tehingud tuleks samuti liigitada kapitalisiireteks,

— tootmis-, tulu- või omandimaksude vähendamist ESA 95s ning seetõttu ka PAPs selgesõnaliselt ei käsitleta, kuna arvesse võetakse üksnes tegelikult sissenõutud makse,

— valitsemissektorile kuuluvad põllumajandusettevõtete ja kvaasiettevõtete kapitali osad ja osalused. Need kirjendatakse osade ja muude osalustena.

d) Turukorraldusasutused

3.068. Turukorraldusasutused:

— mis tegelevad üksnes kaupade ostu, müügi ja ladustamisega, jaotatakse rahvamajanduses järgmiselt:

  — tööstuste järgi kaubanduse alla; see tegevus loetakse tava kohaselt turustatavateks mittefinantsteenusteks,

  — sektorite järgi korporatiivsete kvaasikorporatiivsete mittefinantsettevõtete alla, kui neid turukorraldusasutusi käsitatakse institutsiooniliste üksustena ESA 95 tähenduses, vastasel juhul aga sektorisse, kuhu kuulub suurem üksus,

— mis tegelevad üksnes subsiidiumide maksmisega, jaotatakse rahvamajanduses järgmiselt:

  — tööstuste järgi valitsemissektori turuvälise toodangu alla, kuna vastavalt ESA 95 reeglitele saab subsiidiume (lisaks Euroopa Liidu institutsioonidele) maksta vaid valitsus,

  — sektorite järgi valitsemissektori alla (vt eelmine taane),

▼B

— mis tegelevad nii kaupade ostu, müügi ja ladustamise kui ka subsiidiumide maksmisega, jaotatakse rahvamajanduses järgmiselt:

— tööstuste järgi kaubandusharude alla, kui tegemist on nende tootmisüksustega (kohaliku TAÜ tüüpi), mis ostavad, müüvad või ladustavad kaupu, ning valitsemissektori ja selle tootmisüksuste turuvälise toodangu harude alla,

— sektorite järgi valitsemissektori alla, kuna subsiidiume võib maksta üksnes valitsemissektor. Muusse sektorisse liigitamine tähendaks, et turukorraldusasutuste poolt makstavad toetused ei oleks enam ESA 95 tähenduses subsiidiumid.

3.069. Maksekriteeriumi range kohaldamise tulemuseks on mitmesuguste ESA 95 määratlusele vastavate subsiidiumide kajastamatajäämine PAPs, kuna need kirjendatakse nende tööstusharude ja sektorite kontodele, millele subsiidiume makstakse. Eelkõige juhul, kui turukorraldusasutused on sektori jaoks määratud valitsemissektori poolt, kajastuvad asutustele seoses turukorraldusprotsessidega (ost, ladustamine ja edasimüük) valitsemissektori kontol nii „kasutuste" kui ka „vahenditena". Sellest tulenevalt võib valitsemissektor anda subsiidiume (st muid tootmissubsiidiume) teistele valitsemissektori asutustele.

F. OMANDITULU

(vt ESA 95, 4.41–4.76)

1. **Mõiste**

3.070. Omanditulu on tulu, mille finantsvara või materiaalse mittetoodetud väärtuse omanik saab tasuks teisele institutsioonilisele üksusele summade andmise või materiaalse mittetoodetud väärtuse tema käsutusse andmise eest (ESA 95, 4.41).

3.071. ESA 95s liigitatakse omanditulu järgmiselt:

— intressid,

— ettevõtete jaotatud tulu (dividendid ja kvaasiettevõtete tulu väljavõtmine),

— reinvesteeritud tulu otseselt välisinvesteeringult,

— kindlustuspoliiside omanike omanditulu,

— maarendis ja maavararendis.

3.072. PAP hõlmab üksnes ettevõtlustulu kontol kajastuvat omanditulu (vt kontode kogum, 1.38–1.48). Sellele kontole kirjendatakse vahendite poolele üksuste sissetulekud seoses nende otsese osalemisega tootmisprotsessis (tegevuse ülejääk/segatulu) ja laekunud saadaolev omanditulu. Kasutuste poolele kirjendatakse põllumajanduslike tegevustega (ja lahutamatute mittepõllumajanduslike kõrvaltegevustega) seotud makstav omanditulu. Üldiselt saab ettevõtlustulu kontot pidada üksnes institutsioonilise sektorite osas, kuigi seda võib pidada ka tööstusharu kohta, kui teatav omanditulu on seostatav kohalike TAÜdega.

▼B

3.073. PAP seisukohalt on oluline üksnes kolme liiki omanditulu: intressid, rendised ja kindlustuspoliiside omanike omanditulu.

2. **Intressid**

3.074. Intress on kapitalilaenu eest makstav tasu. See väljendub korrapäraste maksetena, eelnevalt kindlaksmääratud maksetena või protsendina (kindlaksmääratud või mitte) laenu väärtusest. PAPs on intress põllumajandusettevõtete vajaduste rahuldamiseks (näiteks põllumajandusmaa, hoonete, masinate, sõidukite või muude seadmete soetamiseks, ka juhul, kui neid kasutatakse seoses lahutamatu mittepõllumajandusliku kõrvaltegevusega) antud laenude vastaskirje.

3.075. Intress hõlmab ka põllumajanduses kasutatavate kapitalikaupade (teatud juhtudel ka maa) liisingumakseid. Intressimaksete alla kuulub üksnes rendiosa (mida käsitatakse liisinguandja poolt liisinguvõtjale antud kaudse laenuna; kapitaliosa kirjendatakse finantskontole).

3.076. Tuleb märkida, et tinglikku intressi põllumajandusettevõtete oma põhikapitalilt käesolevasse rubriiki ei kirjendata; see kajastub põllumajandusettevõtte tulu komponendina (vt 5.06). Makstava intressina kirjendatav summa sisaldab ka põllumajandusele antavaid intressitoetusi.

3.077. Kirjendada tuleks ka korporatiivsete põllumajandusettevõtete koosseisu kuuluvatele üksustele põllumajandusliku tegevusega seoses kogunenud intressid. Üksikutele ettevõtjatele kogunenud intresse põllumajandustööstuse ettevõtlustulu mõõtmisel arvesse ei võeta, kuna leiti, et enamus intressi toovatest varadest ei ole seotud üksuste põllumajandusliku tegevusega ning perekonna vara on väga raske eristada tootmises kasutatavast varast. ([1])

3.078. Intressid kirjendatakse tekkepõhiselt, st kogunenud intressina (mitte makstud intressina).

▼M2

3.079 Kuna finantsvahendajate osutatud teenuste väärtus jaotub erinevate klientide vahel, tuleb finantsvahendajate tehtud ja saadud tegelikke intressimakseid või -laekumisi kohandada, et kõrvaldada finantsvahendajate kaudsetest teenustasudest tulenevad marginaalid. Nende kulude hinnanguline väärtus tuleks lahutada laenuvõtjate poolt finantsvahendajatele makstud intressidest ning lisada hoiustajatele kogunenud intressidele. Kõnealuseid kulusid käsitatakse tasuna finantsteenuste pakkujate poolt oma klientidele osutatud teenuste eest, mitte aga intressimaksetena (vt 2.107.1 ja 2.108 alapunkt i; ESA 95, I lisa, 4.51).

([1]) Saadud intressid on vastavuses finantskonto „Muude saadaolevate arvetega” (F.7). Sellesse kategooriasse kuuluvad kõik muude saadaolevate arvete kontolt lähtuvad tehingud, st kõik finantsvarad, mis tekivad finants- või mittefinantstehingute vastukaaluna, tingimusel et tehingu toimumise aeg ja makse sooritamise aeg ei ole sama.

▼B

3. **Maarendis ja maavararendis**

3.080. Rendised on maksed, mis tasutakse mittetoodetud materiaalsete väärtuste (maa ja maavarade) omanikule nende väärtuste teisele üksusele kättesaadavaks tegemise eest. PAPs hõlmab see kirje peamiselt maarendist, mida ettevõtjad maksavad maaomanikele. ([1])

3.081. Kui omanik maksab teatavaid otseselt põllumajandusliku tegevusega seotud tasusid (omandimaks, maaharimiskulud jms), tuleks kirjendatavaid rendiseid vastavalt vähendada. Nimetatud tasud kantakse muude tootmismaksude alla (omandimaksu puhul) või vahetarbimise alla (maaharimise puhul).

3.082. Maarendis ei hõlma sellel asuvate hoonete või elamute renditasu; neid renditasusid käsitatakse maksena turuteenuse eest, mida omanik osutab ehitise või elamu rentnikule ning need kirjendatakse teenuste vahetarbimisena või lõpptarbimise kuluna (kodumajapidamiste kontodele), olenevalt rentniku liigist. Kui puudub objektiivne alus, et jaotada makse maarendiseks ja sellel asuvate ehitiste renditasuks, tuleb kogu summa kirjendada maarendisena. See reegel on ESA soovituse kohandatud versioon (vt ESA 95, 4.73). ([2])

3.083. Kogu maarendis tuleks kirjendada käesolevasse rubriiki olenemata sellest, kas maad renditakse lühemaks või pikemaks perioodiks kui üks aasta.

3.084. Renditasude hulka ei kuulu:

— neis ehitistes asuvate eluruumide rendiväärtus; see on tasu eratarbimise alla kuuluva turuteenuse eest (st elanik maksab renti oma netosissetulekust),

— mitteelamute kutsealaseks tegevuseks kasutamise eest makstav renditasu (vt 2.108 alapunkt a),

— ehitiste amortisatsioon,

— ehitiste jooksvad hooldekulud (vt 2.106),

— omandimaks (vt 3.048 alapunkt a),

— ehitiste kindlustamisega seotud kulud (vt 2.108 alapunkt g).

3.085. Kui maad ja ehitisi kasutab omanik, ei ole tinglikke renditasusid tarvis arvestada. Renditasud mittetoodetud materiaalsetelt väärtustelt, nagu patenteeritud varad või tootmisõigused (piimakvoodid), tuleks kirjendada vahetarbimisena (vt 2.108 alapunkt n).

([1]) Tuleb silmas pidada, et saadud renditasud ei ole PAP seisukohalt olulised, kuna kasutatakse põllumajandustööstuse mõistet (vt 1.44).

([2]) ESA 95s pannakse ette, et kogu summa tuleks kirjendada maarendisena, kui maa väärtus on suurem kui ehitise väärtus, vastupidisel juhul aga ehitiste renditasuna.

▼B

4. **Kindlustuspoliiside omanike omanditulu (ei kuulu PAP alla)**

3.086. Kindlustuspoliiside omanike omanditulu kuulub kindlustustehniliste eraldiste ja pensionifondide investeerimisest saadava esmase kogutulu hulka (vt ESA 95, 4.68). Neid tehnilisi eraldisi käsitatakse kindlustusvõtjatele kuuluva varana. ESA 95s sätestatakse, et ettevõtlustulu arvutamisel tuleb vahenditena arvesse võtta kindlustustehniliste eraldiste investeerimisest saadud tulu. Seda tulu käsitatakse kindlustuspoliiside omanike vahel jaguneva omandituluna. Loetakse, et see tulu makstakse kindlustusseltsidele tagasi täiendavate preemiatena, kuna tegelikkuses jääb see tulu neile (vt ESA 95, 4.69).

3.087. Kindlustuspoliiside omanike omanditulu ei kuulu PAP alla. Põllumajandustulu mõõtmine on asjakohane vaid juhul, kui:

— see hõlmab kõiki kahjukindlustusega seotud vooge (teenuse väärtus, kindlustuspoliiside omanike tulu, netopreemiad ja nõuded): sel juhul kajastatakse mõõdetud tulu pärast kõikide kahjukindlustusega seotud ümberjaotamistehingute esitamist (kindlustuspoliiside omanike ja kindlustusseltside vahelised ja perioodidevahelised tehingud), või

— see põhineb üksnes teenuse väärtusel (mida kindlustusseltsilt kindlasti saadakse) (vt 2.108 alapunkt g): sel juhul kajastatakse mõõdetud tulu enne kõikide nimetatud ümberjaotamistehingute esitamist.

PAP puhul on kasutamiseks valitud teine lahendus.

G. KAPITALISIIRDED

(vt ESA 95, 4145–4167)

3.088. Ainsad PAPsse kirjendatavad kapitalisiirded on saadavad kapitalisiirded, st investeerimistoetused ja muud kapitalisiirded. Need jaotustehingud kirjendatakse kapitalikontole (vt 1.41 ja 1.48).

1. **Investeerimistoetused**

3.089. Investeerimistoetused on rahalised või mitterahalised kapitalisiirded, mida valitsussektor või teised riigid teevad residentidest või mitteresidentidest institutsioonilistele üksustele, et osaliselt või täielikult rahastada kapitalikaupade soetamist (vt ESA 95, 4152). Investeerimistoetused teistest riikidest hõlmavad otse Euroopa Liidu institutsioonide poolt Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondi (EAGGF) arendusrahastu kaudu antavaid toetusi.

3.090. Intressitoetusi investeerimistoetuste hulka ei arvata (vt 3.064), isegi juhul, kui need on mõeldud investeerimistehingute soodustamiseks. Tuleb siiski meeles pidada, et kui toetusega soodustatakse ka võlgade ja kapitaliintresside tasumist ning neid kahte komponenti ei ole võimalik teineteisest eristada, tuleb toetus tervikuna investeerimistoetusena kirjendada.

▼B

3.091. Kõige olulisemad EAGGF arendusrahastu poolt antavad muud toetused ja investeerimistoetused põllumajandusele on:

— viljapuuaedade või viinamarjaistanduste restruktureerimise toetused, millega kaasneb taasistutamiskohustus (vt 3.067),

— tootmisüksuste investeeringute rahastamiseks võetud laenude tagasimaksmine valitsussektori arvelt,

— tegevuse alustamise toetused noortele põllumajandustootjatele, et aidata neil vara soetada.

3.092. Investeerimistoetused tuleb kirjendada ajal, mil need tuleb tasuda (vt ESA 95, 4162).

2. **Muud kapitalisiirded**

3.093. Muude kapitalisiirete hulka kuuluvad siirded, mis ei ole investeerimistoetused ega kapitalimaksud ja mis iseenesest ei too kaasa tulu ümberjaotamist, kuid millega jaotatakse ümber majanduse erinevate sektorite või allsektorite või teiste riikide vara (ESA 95, 4164).

3.094. Muud kapitalisiirded erinevad investeerimistoetusest kahe asjaolu poolest:

— investeerimistoetusi võib välja maksta vaid valitsussektor, muid kapitalisiirdeid aga võivad välja maksta kõik institutsioonilised üksused,

— investeerimistoetused piirnevad põhivara soetamisega seotud maksetega, muud kapitalisiirded aga võivad seonduda üksuste vahelise mis tahes liiki säästude siirdamisega.

3.095. Muud kapitalisiirded võivad olla valitsussektori või teiste riikide hüvitised sõjategevuse või loodusõnnetuste, näiteks tulvade vms tagajärjel hävinud kapitalikaupade omanikele. Nende hulka kuuluvad ka valitsussektori siirded mitme majandusaasta jooksul akumuleeritud kadude või ettevõtete poolt mõjutamatutel põhjustel tekkinud erakorraliste kadude katteks (vt ESA 95, 4165).

3.096. Põllumajanduse puhul hõlmavad muud kapitalisiirded ka:

— toetusi viljapuuaedade või viinamarjaistanduste lõplikuks likvideerimiseks,

— toetused piimatootmise lõpetamiseks või vähendamiseks (kui need mõjutavad otseselt või kaudselt kvootide mahtu),

— hüvitised põllumajandustoodete toomiseks kasutatavate kapitalikaupade (nt loomad ja seadmed) erakorraliste ja õnnetustest tingitud kadude eest (vt 2.045 ja 3.067),

— muuks kui vara soetamiseks ette nähtud tegevuse alustamise toetused noortele põllumajandustootjatele,

— toetused vara väärtuse vähenemise hüvitamiseks või võlgade vähendamiseks.

▼B

3.097. Muud rahalised kapitalisiirded kirjendatakse ajal, mil need tuleb tasuda (mitterahalised siirded aga ajal, mil läheb üle vara omandiõigus või kreeditor kustutab võla).

H. PÕHIKAPITALI KULUM

(vt ESA 95, 6.02–6.05)

3.098. Põhikapitali hulka kuuluvate kaupade prognoositav kulum arvestusperioodil on kaudne kulutus, kuni asi uue soetuse kaudu asendatakse. Seda kulumit ja iganemist mõõdetakse põhikapitali kulumi abil. Selle kandmine tootmiskontole „kasutuste" alla võimaldab põhikapitali tehtavad mahutused jaotada nende kogu kasutusajale.

3.099. Kui tootmisvahendi kasutusiga on pikem kui üks aasta, kajastab põhikapitali kulum arvestusperioodi jooksul tavapärase kulumi ning prognoositava iganemise kaudu ära kasutatud põhikapitali summat. ([1]) Kui aga kasutatava tootmisvahendi kasutusiga on lühem kui üks aasta, kirjendatakse selle kulum vahetarbimisena.

3.100. Põhikapitali kulumit rakendatakse kõikide kapitalikaupade (st toodete) suhtes (ehkki teatavatel juhtudel on tarvis paindlikkust; vt 3.105). See hõlmab materiaalset ja immateriaalset põhivara, mittetoodetud väärtuste olulist parendamist ja omandi üleminekuga seotud kulusid. Põhikapitali kulumit ei arvutata varude ja lõpetamata toodangu puhul ega mittetoodetud vara, näiteks maa, maavarade ja patenteeritud varade puhul.

3.101. Põhikapitali kulum on vaid üks vara väärtuse muutuse komponent (põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse, muude varade mahu muutuste ja nominaalse kapitalikasumi (kahjum maha arvatud) kõrval; vt 2.134). Eelkõige ei hõlma põhikapitali kulum muid varade mahu muutusi (mis ei ole seotud kapitali kogumahutusega põhivarasse):

— erakorralised kaod või õnnetustest (maavärinad, sõda, põud, epideemiad jne) põhjustatud kaod,

— ettenägematu iganemine elik põhikapitali kulumina tavapärase kulumi katteks tehtud eraldiste ja tegelike kadude vahe juhul, kui õnnetusjuhtumid põhjustavad oodatavast põhikapitali kulumist suuremat amortisatsiooni,

— põhivara klassifikatsiooni muutused, st nende majandusliku kasutuse muutused, näiteks erakasutusse või muusse majanduslikku kasutusse võetud põllumajandusmaa ja ehitiste puhul.

([1]) Sealhulgas provisjonid seoses kapitalikaupade kadudega õnnetusjuhtumite tagajärjel, mille vastu on võimalik kindlustada. Nende provisjonide kirjendatav väärtus on kindlustatud kapitalikaupadelt tasutud netokindlustusmaksete väärtus.

▼B

3.102. Põhikapitali kulumit, mida tuleb eristada maksustamisega seoses arvutatavast ja äriühingute raamatupidamises kajastatavast amortisatsioonist, tuleb hinnata kapitalikaupade varude ja asjaomaste kaupade (keskmise) tõenäolise kasutusea alusel. Kui andmed kapitalikaupade varude kohta puuduvad, on soovitav arvutamiseks kasutada jooksva inventuuri meetodit ja varude soetusmaksumust hinnataval vaatlusperioodil (st vara asendusmaksumus vaatlusaastal, mitte kunagine soetusmaksumus). Asendusmaksumus tehakse kindlaks hindade alusel, mida ettevõtted peavad konkreetsel vaatlusperioodil maksma kapitalikauba asendamiseks uue kaubaga, mis on sellega nii sarnane kui võimalik. See lähenemisviis on vajalik sisemajanduse netoprodukti õigeks arvutamiseks.

3.103. Põhikapitali kulumit arvutatakse lineaarse kulumi meetodi abil, st asjaomase kapitalikauba väärtus jaotatakse ühtlaselt selle kasutusperioodile. Kulumimäära leidmiseks kasutatakse valemit 100/n, kus „n” on selle kategooria kaupade kasutusiga aastates („n” võib riigiti erineda ja aja jooksul muutuda). Teatavatel juhtudel võib kulum olla geomeetriline. Jooksva asendusmaksumuse ja põhikapitali kulumi kindlaksmääratud määra kasutamise tõttu erined põhikapitali kulum aastast aastasse, kui ostuhinnad ei püsi muutumatuna vara kogu tavapärase kasutusea jooksul.

3.104. Põhikapitali kulumit seoses toodetud materiaalsete ja immateriaalsete väärtuste omandi üleminekuga tuleks arvutada keskmise kasutusea alusel, milleks tava kohaselt on üks aasta.

3.105. Loomade kui põhikapitali kulum on produktiivloomadega (piim, vill jne) puhul võrdeline nende tootlikkuse oodatava vähenemisega ning see kajastub neist loomadest tulevikus saadava kasu jooksvas väärtuses. Kuna produktiivloomadest tulevikus saadava kasu väärtus aja jooksul väheneb, tuleb loomade suhtes kohaldada põhikapitali kulumit. Sellise vara osas põhikapitali kulumi arvestamise keerukust silmas pidades leiti siiski, et produktiivloomade suhtes ei tohiks põhikapitali kulumit arvestada. Loomade arvutustest väljajätmise otsus tehti järgmistel kaalutlustel:

— tootlikkuse ja majandusliku väärtusega seotud amortisatsioon on seotud vanusega, kuid ei ole selle otsene, korrapärane ja jätkuv funktsioon, nagu see on kaudselt muude amortisatsioonijuhtude korral,

— loomade eemaldamine produktiivkarjast võib tuleneda majanduskeskkonna muutumisest (tapaloomade eest saadava hinna, loomasööda hinna jms muutused).

▼B

3.106. Kuigi need kaalutlused ei takista loomade kui põhikapitali kulumi arvutamist, muudavad nad kõnealused arvutused keskmise eluea ja põhikapitali kulumi määrade osas väga keerukaks. Ka oleks raske tagada loomade prognoositava ja tegeliku keskmise kulumi vahelist järjepidevust. See käsitlusviis tagab ka PAP ja ESA 95 (vt ESA 95, 6.03) ja põllumajandusliku raamatupidamise andmevõrgu mikromajanduslike kontode ühilduvuse ning kõrvaldab vajaduse teha vahet põhikapitali ja varude hulka kuuluvatel loomadel.

IV. PÕLLUMAJANDUSE TÖÖJÕUSISEND

4.01. Põllumajanduse tööhõive hõlmab kõiki isikuid — töötajaid ja füüsilisest isikust ettevõtjaid — kes moodustavad põllumajandustööstusele iseloomulikke tegevusi (põllumajanduslikke ja lahutamatuid mittepõllumajanduslikke kõrvaltegevusi) harrastavate residentidest üksuste palgalise ja mittepalgalise tööjõusisendi.

Põllumajanduse tööhõive alla kuuluvad kõik jätkuvalt ettevõttes töötavad pensioniikka jõudnud isikud.

Selle alla ei kuulu isikud, kelle koolikohustus ei ole lõppenud.

4.02. Töötajad on kõik isikud, kes lepingu alusel töötavad teise residendist institutsioonilise (põllumajandusliku) üksuse heaks ning saavad selle eest tasu (mis kirjendatakse töötajate hüvitistena, vt III peatüki C jaotis). Töötajate tööjõusisend on palgaline tööjõusisend. Tava kohaselt loetakse leibkonda mittekuuluvate töötajate töö palgaliseks tööjõusisendiks. Kui põllumajanduslik üksus on korraldatud tavapärase ettevõttena (vt 5.09), kuulub kogu tööjõusisend palgalise tööjõusisendi alla.

4.03. Füüsilisest isikust ettevõtjad on isikud, kes on nende juriidilise isiku õigusteta üksuste ainuomanikud või kaasomanikud, kus nad töötavad. Füüsilisest isikust ettevõtjate tööjõusisend on mittepalgaline tööjõusisend. Ettevõtja pereliikmed, kes ei saa ette kindlaks määratud ja tegelikult tehtud töö järgi arvutatavat tasu, loetakse füüsilisest isikust ettevõtjateks.

4.04. Eriliste ettevõtete puhul (vt V peatüki B jaotis) käsitletakse töötajate tööjõusisendit samal viisil, kui juriidilise isiku õigusteta üksuste puhul (füüsilisest isikust ettevõtjad). Juhid/osanikud jagavad üksuse segatulu (mittepalgaline tööjõusisend), töötajad aga saavad töötasu (palgaline tööjõusisend).

4.05. Töötundide koguarv on töötajana või füüsilisest isikust ettevõtjana residentidest põllumajanduslike üksuste heaks arvestusperioodil tegelikult töötatud tundide arv.

▼B

4.06. ESA 95 sisaldab selgitust selle kohta, mida töötundide koguarv hõlmab ja mida mitte (11.27 ja 11.28). Töötundide koguarv ei hõlma omaniku või tegevjuhi tööd kodumajapidamises.

4.07. Aasta tööühikud (ATÜ) on täistööajaga töökohad (tehtud töö hulk taandatud täistööajaga töökohtadele), st töötundide koguarv jagatuna majandusterritooriumil täistööajaga töökohtadel aastas keskmiselt töötatud töötundide arvuga.

4.08. Ühele isikule võib omistada maksimaalselt ühe ATÜ. See piirang kehtib ka juhul, kui mõni isik töötab põllumajandustööstuses rohkem tunde, kui keskmine täistööaeg.

4.09. Et leida põllumajanduse tööjõusisend isikutelt, kes töötavad põllumajandusettevõtetes osalise tööajaga, jagatakse tegelikult (nädalas või aastas) töötatud tundide arv täistööajaga töökohal tegelikult (nädalas või aastas) töötatava tundide arvuga.

4.10. Täistööajaga töökohal tegelikult töötatav tundide arv ei ole kõikide tööliikide puhul tingimata sama. On võimalik, et täistööajaga töökohana käsitatav töötundide arv on füüsilisest isikust ettevõtjate puhul suurem, kui töötajate puhul. Viimasel juhul sätestatakse lepingus maksimaalne töötundide arv.

4.11. Isikute poolt töötatud tundide arvu ei kohandata ea- (st vanus alla 16 või üle 65) ega sookoefitsiendi alusel. Kehtima peab võrdsus. „Täistööaeg" määratletakse töötundide arvu, mitte toodetud koguse ja/või kvaliteedi alusel.

4.12. Kui alternatiivsete allikate eelistamiseks põhjust ei ole, tuleks täistööajaga töökoht põllumajanduses määratleda ühenduse põllumajandusettevõtete struktuuriuuringute praeguse määratluse kohaselt siseriiklike töölepingusätetega ette nähtud minimaalse töötundide arvuna. Kui siseriiklikes õigusnormides ei ole töötundide arvu aasta kohta märgitud, loetakse miinimumarvuks 1 800 tundi (225 kaheksatunnist tööpäeva).

V. PÕLLUMAJANDUSTULU NÄITAJAD

5.01. PAP üks peamisi eesmärke on mõõta põllumajandustulu ja selle muutusi.

A. TULU JA TASAKAALUSTAVATE KIRJETE MÕISTE

5.02. Tulu võib määratleda maksimumsummana, mille tulusaaja võib konkreetsel perioodil ära tarbida ilma, et väheneks tema varade maht. Selle võib määratleda ka kogutarbimisena ja vara väärtuse muutusena konkreetsel perioodil, kusjuures kõik muud näitajad jäävad samaks, kuna tulu on see, mille oleks võinud ära tarbida. Jooksevkontode ja kapitalikonto eristamine ESA 95s võimaldab vaadelda maksimaalset võimalikku tarbimist, lähtudes jooksevkontodel kajastuvast tarbimisest ja säästudest ning kapitalikontol kajastuvast varade väärtuse muutusest.

▼B

5.03. Põllumajandustööstuse kontode kogum võimaldab välja arvutada kolm tasakaalustavat kirjet, mida on võimalik kasutada põllumajandustööstuse koondtuluna: netolisandväärtus, tegevuse netoülejääk (netosegatulu) ja ettevõtluse netotulu. Nende kirjete seosed on järgmised:

Tootmiskonto			Tulutekkekonto			Ettevõtlustulu konto		
P.1		Väljund	B.1n		Netolisandväärtus	B.2n B.3n		Tegevuse netoülejääk/netosegatulu
P.2	–	Vahetarbimine	D.1	–	Töötajate hüvitised	D.41	–	Saadud intressid (*)
K.1	–	Põhikapitali kulum	D.29	–	Muud tootmismaksud	D.41	–	Makstud renditasu
			D.39	+	Muud tootmissubsiidiumid	D.45	–	Makstud intressid
B.1n	=	Netolisandväärtus	B.2n B.3n	=	Tegevuse netoülejääk/-netosegatulu	B.4n	=	„Ettevõtluse netotulu”
D.29	–	Muud tootmismaksud						
D.39	+	Muud tootmissubsiidiumid						
	=	Lisandväärtus tegurikuludes/ressursitulu						

(*) Üksnes ettevõtetena korraldatud põllumajanduslike üksuste saadud intressid.

5.04. Tööstuse netolisandväärtusega mõõdetakse kõikide põllumajanduslike kohalike TAÜde loodud väärtust, millest on maha arvatud põhikapitali kulum. Kuna toodangut hinnatakse baashindade ning vahetarbimist ostuhindade alusel, sisaldab lisandväärtus tootesubsiidiume, millest on lahutatud tootemaksud. Netolisandväärtus tegurikuludes (netolisandväärtus baashindades, millest on maha arvatud muud tootmismaksud ja juurde lisatud muud tootmissubsiidiumid) kajastab kõikide tootmistegurite tasustamist (maa, kapital, tööjõud) ning seda võib nimetada „tegurituluks”, kuna see hõlmab tootmistegevusega tegeleva üksuse poolt loodud kogu väärtust.

▼B

5.05. Tegevuse netoülejääk hõlmab maa-, kapitali- ja palgalise tööjõu tulu. See on tulutekkekonto tasakaalustav kirje ning kajastab tulu jaotust tootmistegurite ning valitsemissektori vahel. Netolisandväärtust ja tegevuse netoülejääki arvutatakse tööstuste kohta.

5.06. Ettevõtluse netotulu, mis saadakse ettevõtetena korraldatud põllumajanduslike üksuste saadud intressi lisamisel tegevuse netoülejäägile, lahutades seejärel renditasud (st põllumajandusrent ja maarendis) ning intressid, kajastab mittepalgalise tööjõu hüvitisi, tulu üksustele kuuluvalt maalt ning kapitali kasutamisest saadud tulu. See sarnaneb ettevõtete arvepidamises kasutatava jooksva kasumiga enne jaotamist ja tulumaksu tasumist. Kuigi ettevõtluse netotulu tööstuste osas alati arvutata, saab selle väärtust üldjuhul põllumajandustööstuse osas hinnata, kuna võimalik on kindlaks teha üksnes põllumajandusliku tegevusega (ning mittepõllumajanduslike kõrvaltegevustega) seotud intresside ja renditasude osakaal.

5.07. Füüsilisest isikust ettevõtjate puhul kajastab ettevõtlustulu ühelt poolt hüvitist põllumajandusettevõtja (ja mittepalgaliste pereliikmete) tehtud töö eest ning teiselt poolt ettevõttesse jäävat tulu, ilma et neid kahte komponenti oleks võimalik teineteisest eristada (siinkohal kasutatud mõiste „ettevõtja” tähistab loomulikult kõiki isikuid, kes antud tööstusharus füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevad). Seepärast on tegemist segatuluga. Nagu iga teine tööstus, koosneb ka põllumajandustööstus siiski eri liiki institutsioonilistesse üksustesse kuuluvatest tootmisüksustest: ettevõtetest ja füüsilisest isikust ettevõtjatest. Füüsilisest isikust ettevõtjate ja ettevõtetena korraldatud üksuste teenitud ettevõtlustulu on erinev. Viimasel juhul on tegemist „puhta” ettevõtlustuluga, kuna selle hulka ei kuulu tööjõu hüvitised (töö tasustamist tuleb käsitada palgalise tööjõu tasustamisena, isegi kui tegemist on ettevõtte juhtide ja osanikega).

5.08. Tuleb silmas pidada, et tulude kogusummad, mis leitakse tööstuse kontode kogumi tasakaalustavate kirjetena, ei peegelda kogutulu ega põllumajanduses tegutsevate kodumajapidamiste kasutatavat tulu, kuna viimastel võib lisaks puhtalt põllumajanduslikele tuludele olla ka muid sissetulekuallikaid (mittepõllumajanduslikud tegevused, töötasud, sotsiaaltoetused, omanditulu). Teiste sõnadega, põllumajandustulu ei tohi käsitada põllumajandustootjate tuluna. Selliselt mõõdetud tulu hõlmab ka konkreetsel arvestusperioodil põllumajanduslikest tegevustest (ning lahutamatutest mittepõllumajanduslikest kõrvaltegevustest) saadud tulu, kuigi mõningatel juhtudel saadakse vastavad sissetulekud alles hiljem. Seepärast ei ole tegemist tuluga, mis on just arvestusperioodil tegelikult saadud.

▼B

B. KORPORATIIVSETE ÜKSUSTE TULU KÄSITLEMINE

5.09. Füüsilisest isikust ettevõtjad (või pereettevõtted) on Euroopa Liidus kõige levinumad põllumajanduslikud üksused. Mõningad põllumajanduslikud tootmisüksused võivad siiski olla korporatiivsed ning esineda tavapäraste ettevõtetena (st nende organisatsiooniline struktuur sarnaneb muudes majandussektorites tegutsevate ettevõtetega) või eriliste ettevõtetena (näiteks talupidaja, kes maksudega seotud põhjustel loob oma majandustegevuse ärilise osa jaoks eraldi äriühingu, või rühm talupidajaid, kes moodustavad ühingu, et kasutada ühiselt maad ja tööjõudu teatavat liiki ühistutena).

5.10. Põllumajandustööstuse ettevõtluse kogutulu koosneb seega kolmest osast:

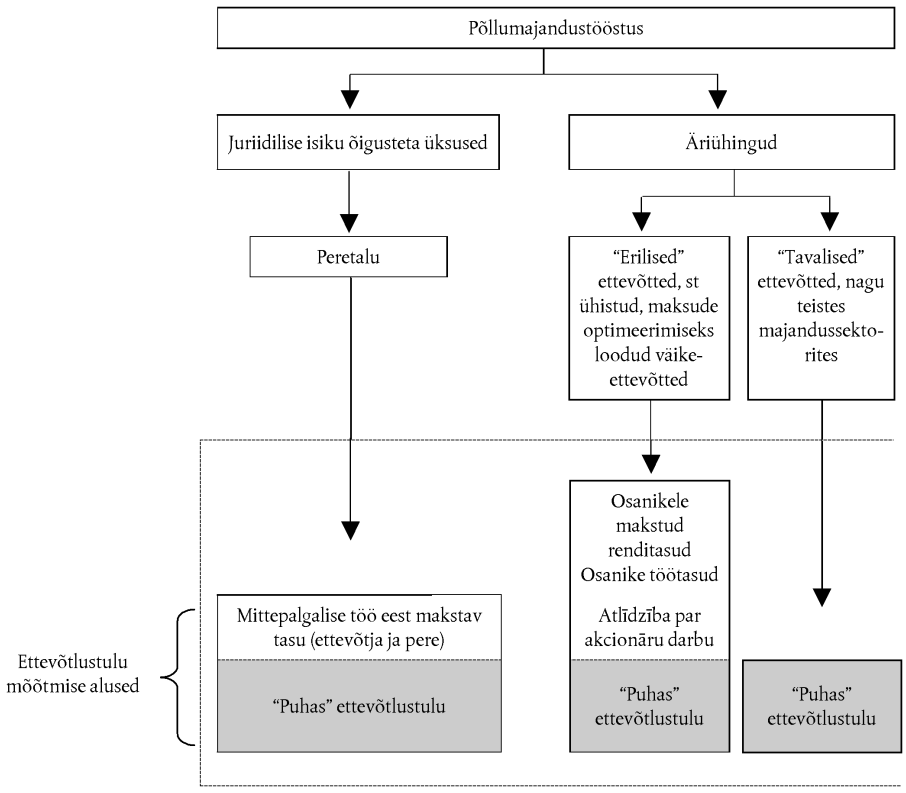
— füüsilisest isikust ettevõtjate (juriidilise isiku õigusteta üksuste) „sega-ettevõtlustulu”,

— „tavaliste” ettevõtete „puhas” ettevõtlustulu,

— põllumajandustööstusele iseloomulike eriliste ettevõtete „sega-ettevõtlustulu”.

Neid kolme osa kirjeldatakse punktis 5.11 esitatud tabelis.

5.11. „Puhas” ettevõtlustulu ei tohi sisaldada mis tahes töötajate hüvitisi ega renditasusid, mis on makstud enne kasumi jaotamist. Enamiku põllumajandusele iseloomulike ettevõtete puhul on raske osanikele maa- ja tööjõusisendite eest makstud tasu eristada jagatud kasumist. Seepärast soovitatakse põllumajanduse ettevõtlustulu mõõdupuuks võtta seda liiki põllumajandusliku üksuse „segatulu”, st tulu peaks sisaldama osanikest töötajatele nende töö eest makstavaid hüvitisi ja renditasusid. Seepärast ei tohi nende eriliste ettevõtete puhul ettevõtlustulu arvutamisel kõrvale jätta töötasusid ja renditasusid. Ettevõtlustulu arvutamiseks jagatakse need ettevõtted seega füüsilisest isikust ettevõtjate rühmaks. Samas tuleb töötasudel ja jaotatud kasumil selget vahet teha „tavaliste” ettevõtete puhul.

▼B

C. PÕLLUMAJANDUSTULU NÄITAJATE MÄÄRATLUS

5.12. Neid kolme põllumajandustulu näitajat võib kirjeldada järgmiselt:

— näitaja A: tegurite tegeliku tulu indeks ATÜ kohta põllumajanduses.

See mõõdupuu näitab põllumajanduse tegelikku netolisandväärtust tegurikuludes ATÜde koguarvu kohta. ([1])

— näitaja B: põllumajanduse ettevõtluse netotulu indeks mittepalgalise ATÜ kohta.

See näitaja kajastab aja jooksul toimuvaid ettevõtluse netotulu muutusi, mittepalgalise ATÜ kohta. Iga liikmesriigi puhul vastavaks indeksiks ümberarvestatuna annab see teavet pigem suundumuste kui tulude suuruse kohta. Kõige kasulikum on see riikides, kus põllumajandus on korraldatud füüsilisest isikust ettevõtjate baasil. Teiselt poolt, kui võtta arvesse „tavaliste" ettevõtete olemasolu, mis kasutavad ettevõtlustulu teenimiseks üksnes palgalist tööjõudu, on näitaja B isikliku sissetuleku mõistega võrreldes ülehinnatud. See probleem võib takistada liikmesriikide tulude suuruse võrdlemist, kui „tavaliste" ettevõtete osakaal väga palju erineb,

— näitaja C: põllumajanduse ettevõtluse netotulu.

See koondtulu esitatakse absoluutskaalal ([2]) (või reaalskaalal, indeksina). See võimaldab võrrelda liikmesriikide põllumajandustööstuse tulu läbi aja.

D. TULUDE KOONDSUMMAD EUROOPA LIIDU PUHUL

5.13. Euroopa Liidu kui terviku indekseid ja muutusi võib arvutada riikide indeksite ja muutuste keskmistena või otse EL koondsummade alusel, mis saadakse riikide andmete ümberarvestamisel eurodesse või ostujõu standarditesse (OJS). Mõlemal juhul tuleb valida baasaasta; aasta, millest lähtuti erinevate riikide osa kindlaksmääramisel ühenduse keskmiste näitajate arvutuste jaoks või aasta, mille valuutakursse koondsummade arvutamiseks kasutati.

5.14. Olenevalt sellest, kas arvutused seonduvad lühiajalise suundumuse (aasta „n" muutused võrreldes aastaga „n–1") või pikaajalise suundumuse analüüsiga (üldjuhul aastast 1980 aastani n), kasutatakse mõnevõrra erinevaid meetodeid ja erinevaid baasaastaid.

([1]) Et võtta arvesse osalise tööajaga ja hooajalist tööd, mõõdetakse põllumajanduse tööhõivet või selle muutusi ATÜdes (täpsemalt vaata IV peatükist). Tehakse vahet mittepalgalistel ja palgalistel ATÜdel, mis kokku annavad ATÜde koguarvu.

([2]) See tulu arvväärtus vastab varasemale füüsilisest isikust ettevõtjate „netotulule leibkonna põllumajanduslikust tegevusest".

▼B

5.15. Lühiajalise suundumuse analüüsimiseks arvutatakse Euroopa Liidu nominaal- või reaaltulude muutused aastal n võrreldes aastaga n–1 liikmesriikides prognoositavate vastavate muutuste kaalutud keskmisena, kusjuures osakaalud arvutatakse aasta n–1 koondtulude alusel, mis arvestatakse aasta n–1 valuutakursside järgi ümber eurodesse; nimetatud osakaalud on loomulikult seotud koondsummadega. See aastal n–1 põhinev süsteem näib olevat lühiajaliseks analüüsiks sobivaim ning on kõige paremini vastavuses üksikutes liikmesriikides kasutatava meetodiga.

5.16. Pikaajalise suundumuse analüüsimiseks arvutatakse Euroopa Liidu tulunäitajate muutused EL koondsummade alusel, mis väljendatakse eurodes 1995. aasta vahetuskursside järgi; kui väärtused esitatakse reaalskaalal (st pärast keskmise hinnatõusu mõju mahaarvamist), võetakse deflaator samuti 1995. aasta järgi (1995 = 100). See 1995. aastal põhinev meetod näib olevat sobivaim koguperioodide 1980–n suundumuste kirjeldamiseks ja analüüsimiseks.

E. TULUNÄITAJATE DEFLATSIOON

5.17. Et leida iga liikmesriigi osas indeksid ja tuluindikaatorite väärtuste muutused reaalskaalal, deflateeritakse vastavaid nominaalandmeid kaudse SKT hinnaindeksiga.

5.18. Sellist deflateerimist õigustavad olulised asjaolud, nagu usaldusväärsus ja võrreldavus. Kaudne SKT hinnaindeks on kogu majanduse kõikide kaupade, toodete ja teenuste üldine hinnaindikaator. Deflaatorina tuleb kõne alla ka siseriiklike lõppkasutuste hinnaindeks. Erinevalt SKT hinnaindeksist võtab see samaväärselt ja otseselt arvesse väliskaubanduse mõju ning peegeldab seega impordihindade muutusi (nt energiahindade muutumist) kiiremini ja selgemalt. Et tagada võrreldavus Euroopa Komisjoni koostatava muu statistikaga, otsustati siiski uut deflaatorit mitte kasutusele võtta.

5.19. Et leida Euroopa Liidu kui terviku kogu reaaltulu, deflateeritakse esmalt erinevates liikmesriikides registreeritud nominaalväärtused (jooksevhindades), kohaldatakse asjaomaste liikmesriikide suhtes kaudset SKT hinnaindeksit ning arvestatakse summad seejärel ümber eurodesse (pikaajalise analüüsi puhul 1995. aasta vahetuskursside alusel ja lühiajaliste suundumuste analüüsi korral aasta n – 1 vahetuskursside alusel, nagu eespool kirjeldatud). Seejärel liidetakse tulemused, et saada Euroopa Liidu reaalväärtused. Nende reaalväärtustes koondsummade alusel arvutatakse välja Euroopa Liidu indeksid ja muutused, mis tähendab, et kunagi ei kasutata otseselt „EL deflaatorit”.

VI. PAP VÄÄRTUSE HINDAMINE PÜSIVHINDADES

A. HINDADE JA MAHTUDE MÕÕTMINE

(vt ESA 95, 10. peatükk)

6.01. Kui majandusanalüüsis uuritakse väärtuste muutumist, on kasulik teha vahet mahtude muutumisest ja hindade muutumisest tingitud väärtuse muutustel. ESA 95s (10.15–10.23) sätestatakse selgesõnaliselt, et hinnakomponent peaks hõlmama üksnes hinnamuutusi ning kõik muud muutused peaksid kajastuma mahukomponendis. Seega tuleb toodete vahelisi kvaliteedierinevusi (füüsilised omadused, jaemüügipunkti liik jms) võtta arvesse mahu-, mitte hinnamuutustena.

▼B

6.02. Paljudest toodetest on saadaval erinevaid versioone, mille kvaliteet on erinev. ESA 95s määratletakse mitu kvaliteedierinevusi põhjustavat tegurit, PAP puhul on aga neist kõige olulisem füüsiliste omadustega seotud tegur. Selle abil kajastatakse asjaolu, et konkreetse toote määratluse piires võib esineda füüsilisi erinevusi, mille tõttu füüsilised ühikud (nt üks tonn) ei ole majanduslikus mõttes identsed. Selle näiteks on kaks teraviljatonni, mis müüakse kahel järjestikusel aastal. Esimesel aastal on teravili jahvatamiskõlblik, teisel aastal on sellest jahvatamiskõlblik alla poole ning ülejäänu müüakse söödaks. See tähendab, et teravilja keskmine kvaliteet on langenud. Teine PAP seisukohalt oluline kvaliteedierinevus on toote müük kahel erineva hinnatasemega turul, st riigisisesel ja välisturul või tööstuskasutajatele ja tarbijatele (vt ESA 95, 10.15–10.18).

6.03. Püsivhindades andmete koostamiseks kasutatavad mahu- ja hinnaindikaatorid peavad kajastama kvaliteedimuutusi. Seepärast on soovitav seda tööd teha nii üksikasjalikult kui võimalik, et jõuda võimalikult lähedale täiesti homogeensetele elementaartoodetele. Kui elementaartooted on täiesti homogeensed, saab mahumuutusi hinnata kvantiteedimuutuste alusel.

6.04. Statistilisi andmeid on aga sageli võimalik saada üksnes kõrgemalt tasandilt, mistõttu need ei kajasta enam rangelt homogeenseid tooteid. ESA 95 kohaselt (10.32) on sellisel juhul soovitav mahumuutuste leidmiseks deflateerida jooksva aasta väärtust sobiva hinnaindeksiga.

6.05. See üksikasjalikkuse tase, kus indeks loetakse elementaarindeksiks (vaadeldavat tooted loetakse homogeenseteks), on elementaarne agregeerituse tase. PAPs on elementaarne agregeerituse tase vähemalt andmeedastustabelis sisalduva nomenklatuuri kõige üksikasjalikum tase. Hinnaindeksite koostamiseks on siiski soovitav lähtuda veelgi üksikasjalikumatest andmetest.

6.06. Iga kontodel esitatava kaupade ja teenuste kogusumma puhul tuleb hinna- ja kvaliteedi mõõtmist teostada selliselt, et

väärtusindeks = hinnaindeks × mahuindeks

See tähendab, et asjaomase voo väärtuse mis tahes muutus kajastub kas hinnamuutuse, mahumuutuse või nende kombinatsioonina (vt ESA 95, 10.13).

6.07. Jooksva väärtuse süsteemne jaotus „hinnamuutusteks” ja „mahumuutusteks” põhineb üksnes voogudel, mis kajastavad kaupade ja teenustega tehtavaid tehinguid ning nende tehingute väärtuse hindamiseks kasutatavatel komponentidel (toodang, vahetarbimine, põhikapitali kulum, kogulisandväärtus, netolisandväärtus, kapitali kogumahutus põhivarasse, varude muutus, maksud ja tootesubsiidiumid).

▼B

B. PAP PÜSIVHINDADES KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED JA MEETODID

1. **Indeksivalemi valik**

6.08. ESA 95 (10.62) kohaselt tuleb eelistada Fischeri indekseid. Neil indeksitel on siiski mõningaid puudusi, muu hulgas ei ole need kokkuliidetavad ja nõuavad märkimisväärsel hulgal baasandmeid. Seepärast sätestatakse ESA 95s, et kasutada võib ka Laspeyres'i mahuindeksit ja Paasche hinnaindeksit.

6.09. ESA 95 soovituste kohaselt mõõdetakse PAP puhul mahumuutusi Laspeyres'i indeksi ja hinnamuutusi Paasche indeksi abil.

Laspeyres'i mahuindeks:

$$L(q) = \frac{\sum p_0 q_n}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum p_0 q_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum V_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum V_0}$$

Paasche hinnaindeks:

$$P(p) = \frac{\sum q_n p_n}{\sum q_n p_0} = \frac{\sum p_0 q_n \frac{p_n}{p_0}}{\sum p_0 q_n}$$

Iga elementaartoote puhul:

— p_0: baasaastal 0 registreeritud hind,

— p_n: aastal n registreeritud hind,

— q_0: baasaastal 0 registreeritud kogus,

— q_n: aastal n registreeritud kogus,

— V_0: baasaastal 0 registreeritud väärtus: ($V_0 = p_0 q_0$).

2. **Võrdlusaasta**

6.10. Mahumuutusi mõõdetakse Laspeyres'i indeksi abil: elementaarridade koguselisi muutusi kaalutakse seetõttu võrdlusaasta väärtuse alusel. Hinnamuutusi mõõdetakse Paasche indeksi abil: elementaarridade hinnamuutusi kaalutakse seetõttu jooksva aasta väärtuse alusel, mis esitatakse võrdlusaasta hindades.

6.11. Võrdlusaasta on aasta, mille hindu kasutatakse kaalumissüsteemi koostamiseks.

6.12. Kõige täpsemini saab aastate vahelisi mahumuutusi mõõta kõige hilisema kättesaadava võrdlusaasta alusel. See lähenemisviis tagab, et paranduskoefitsiendid on suhteliselt ajakohased ning aitab vältida tootmisest kõrvaldatud toodete ning tootmisse võetud uute toodete kaalumisega seotud probleeme. Seepärast kasutatakse PAP puhul mahumuutuste mõõtmiseks eelmise aasta paranduskoefitsiente.

▼B

3. **Jadade esitamine seoses võrdlusaastaga**

6.13. Püsivhindades andmete esitamiseks ja koostamiseks kasutatav aasta ei pruugi olla baasaasta; seda nimetatakse võrdlusaastaks. Indeksite reas on võrdlusaasta see aasta, mille puhul indeksi väärtus on 100.

6.14. Mahuindeksite rida võrdlusaasta hindades saadakse eelmise aasta hindades arvutatud indeksite ühendamisel (vt ESA 95, 10.64).

6.15. Oluline on silmas pidada, et võrdlusaasta muutumine ei mõjutaks eelmisel aastal põhinevaid mahumuutusi. Seepärast esitatakse PAP andmed seostatuna kindlaksmääratud võrdlusaastaga, võrreldes veel kord iga muutujat eraldi, olenemata sellest, kas tegemist on koond- või elementaarindeksitega.

6.16. Näide:

Võtame kaks homogeenset elementaartoodet, A ja B. Eelmise aasta hinnastruktuurist tuleneb järgmine rida:

Terviku (A+B) mahu- ja hinnaindeksid olenevad toodetele A ja B antud osakaalust.

	90P90	90–91 mahuin-deks	91P90	90–91 hinnain-deks	91P91	91–92 mahuin-deks	92P91	92–91 hinnain-deks	92P92
A	100	105,0	105	110,0	115	102,0	117	108,0	126
B	300	110,0	330	95,0	314	90,0	283	105,0	297
Kokku	400	108,8	435	98,6	429	93,2	400	105,8	423

Kui need read esitatakse seostatuna kindlaksmääratud võrdlusaastaga (nt 1990), on võimalik samad n/n–1 mahuindeksid säilitada üksnes indeksite eraldi ühendamise teel. Selle tulemusena saadakse järgmine rida (baasväärtus aastal 1990 on 100):

	1990	1991	1992
A	100	105,0	107,1
B	100	110,0	99,0
Kokku	100	108,8	101,4

(101,4 = 108,8*9,3/100)

▼B

Väärtused püsivhindades, mis esitatakse seostatuna võrdlusaastaga 1990, on:

	1990	1991	1992
A	100	105	107,1
B	300	330	297,0
Kokku	400	435	405,6

(405,6 = 400*101,4/100)

Selle tulemusena ei ole konto summad enam kokkuliidetavad. A ja B püsivhindades väärtuste lisamisel tekib järgmine rida:

	1990	1991	1992
A + B	400	435	404,1

Uuesti võrreldud read ei ole kokkuliidetavad, välja arvatud võrdlusaastale järgneval aastal.

6.17. ESA 95 kohaselt (10.67) avaldatakse mitteliidetavad püsivhindades andmed kohandusteta. ([1]) Sellest lähtutakse ka PAP puhul. Kasutajatele tuleb siiski selgitada, et tabelid ei ole kokkuliidetavad.

4. **Püsivhindades lisandväärtuse arvutamine**

6.18. Lisandväärtus on tootmiskonto tasakaalustav kirje. Seepärast ei ole võimalik lisandväärtust otseselt hinnakomponendiks ja mahukomponendiks jagada. Püsivhindades lisandväärtuse arvutamise teoreetiliselt õige meetod on „topeltdeflateerimine” (vt ESA 95, 10.27–10.28).

6.19. Eelmise aasta hindades esitatav kogulisandväärtus määratletakse seepärast eelmise aasta hindades mõõdetud toodangu ja eelmise aasta hindades mõõdetud vahetarbimise vahena. Eelmise aasta hindades esitatav netolisandväärtus määratletakse eelmise aasta hindades mõõdetud kogulisandväärtuse ja eelmise aasta hindades mõõdetud põhikapitali kulumi vahena. Lisandväärtus kindlaksmääratud võrdlusaasta hindades leitakse uuestivõrdlemisel.

6.20. Näide:

Jooksvate väärtuste ja eelmise aasta hindades esitatud väärtuste (mahtude) rida toodangu ja vahetarbimise osas on järgmine:

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Toodang	150	160	170	180	200
Vahetarbimine	40	30	35	40	45

([1]) See ei välista võimalust, et teatavatel juhtudel võivad koostajad eelistada lahknevused likvideerida, parandamaks andmete üldist järjepidevust.

▼B

Lisandväärtuse mahu saamiseks lahutatakse toodangu mahust vahetarbimise maht. Saadakse järgmine rida:

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Kogulisandväärtus	110	130	135	140	155

Nii saadakse järgmised mahuindeksid eelmise aasta hindades:

	1996	1997
Kogulisandväärtus	118,2	103,7

(118,2 = 130/110*100) (103,7 = 140/135*100)

Aasta n kogulisandväärtus 1995. aasta hindades saadakse 1995. aasta jooksva väärtuse korrutamisel ühendatud mahuindeksitega.

Lisandväärtus 1996 (1995. aasta hindades) = 110*1,182 = 130

Lisandväärtus 1997 (1996. aasta hindades) = 110*1,182*1,037 = 135

5. **Maksude ja tootesubsiidiumide jagamine mahu- ja hinnakomponendiks**

6.21. Baashindades hinnatud väärtuste jagamine vastavateks mahu- ja hinnakomponentideks eeldab, et jagatakse ka maksud ja tootesubsiidiumid. PAP osas tegutsetakse järgmiselt:

6.22. Tootesubsiidiumi (või maksu) mahuindeks on identne tootjahindades mõõdetud toodangu mahuindeksiga. Sel juhul on toodangu mahuindeks sama, olenemata sellest, kas see väljendatakse tootjahindades või baashindades.

6.23. Sellel lahendusel on teinegi eelis: mahuindeks ei sõltu väärtuse hindamise meetodist. Sellest tulenevalt saab hinna- ja mahuindekseid baashindades üheselt tõlgendada: täiesti homogeense põhitoote mahuindeks on identne koguseindeksiga; hinnaindeks kajastab keskmise baashinna muutust.

6.24. Näide:

Konkreetse toote toodangu väärtus tootjahindades aastal n on 1 000; toodangu väärtus aastal n+1 on 900. Toodangu mahuindeks on 102.

Toodet subsideeritakse. Subsiidiumi väärtus aastal n on 100; subsiidiumi väärtus aastal n+1 on 150.

▼B

Subsiidiumi mahu/hinna jaotus toimub järgmiselt:

	Väärtus n	n+1/n mahuindeks	Maht n+1	n+1/n hinnaindeks	Väärtus n+1
Toodang tootjahindades	1 000	102,0	1 020	88,2	900
Tootesubsiidiumid	100	102,0	102	147,0	150
Toodang baashindades	1 100	102,0	1 122	93,6	1 050

Subsiidiumi mahuindeks on sama, mis tootjahindades mõõdetud toodangul.

▼B

II LISA

PAP ANDMEEDASTUSPROGRAMM

Iga toodangukirje (kirjed 01–18, sealhulgas allkirjed) osas tuleb edastada nii väärtus baashindades kui ka selle komponendid (väärtus tootjahindades, tootesubsiidiumid ja tootemaksud).

Andmed seoses tootmiskonto ja kapitali kogumahutusega põhivarasse tuleb edastada nii jooksev- kui püsivhindades.

Kõik väärtused tuleb esitada riigi vääringu miljonites ühikutes. Töösisend tuleb väljendada tuhandetes ATÜdes.

1. **Tootmiskonto**

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November aasta n (prognoosid)	Jaanuar aasta n+1 (prognoosid)	September aasta n+1
01	Teravili (sealhulgas seemned)	X	X	X
01.1	Nisu ja speltanisu	X	X	X
01.1/1	Pehme ja speltanisu	—	—	X
01.1/2	Kõva nisu	—	—	X
01.2	Rukis ja meslin	X	X	X
01.3	Oder	X	X	X
01.4	Kaer ja suviteraviljasegud	X	X	X
01.5	Teramais	X	X	X
01.6	Riis	X	X	X
01.7	Muu teravili	X	X	X
02	Tehnilised kultuurid	X	X	X
02.1	Õliseemned ja õliviljad (sh seemned)	X	X	X
02.1/1	Rapsi- ja rüpsiseeme	—	—	X
02.1/2	Päevalill	—	—	X
02.1/3	Soja	—	—	X
02.1/4	Muud õlirikkad tooted	—	—	X
02.2	Valgurikkad kultuurid (sealhulgas seemned)	X	X	X
02.3	Toortubakas	X	X	X
02.4	Suhkrupeet	X	X	X
02.5	Muud tehnilised kultuurid	X	X	X

▼B

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November aasta n (prog-noosid)	Jaanuar aasta n+1 (prog-noosid)	September aasta n+1
02.5/1	Kiutaimed	—	—	X
02.5/2	Humal	—	—	X
02.5/3	Muud tehnilised kultuurid: muud	—	—	X
03	Söödataimed	X	X	X
03.1	Söödamais	—	—	X
03.2	Söödajuurviljad (sealhulgas söödapeet)	—	—	X
03.3	Muud söödataimed	—	—	X
04	Köögiviljad ja aiandustooted	X	X	X
04.1	Värsked köögiviljad	X	X	X
04.1/1	Lillkapsas	—	—	X
04.1/2	Tomatid	—	—	X
04.1/3	Muu värske köögivili	—	—	X
04.2	Taimed ja lilled	X	X	X
04.2/1	Taimlataimed	—	—	X
04.2/2	Dekoratiivtaimed ja lilled (sealhulgas jõulupuud)	—	—	X
04.2/3	Istandikud	—	—	X
05	Kartulid (sealhulgas seeme)	X	X	X
06	Puuvili	X	X	X
06.1	Värsked puuviljad	X	X	X
06.1/1	Lauaõunad	—	—	X
06.1/2	Lauapirnid	—	—	X
06.1/3	Virsikud	—	—	X
06.1/4	Muud värsked marjad ja puuviljad	—	—	X
06.2	Tsitrusviljad	X	X	X
06.2/1	Magus apelsin	—	—	X
06.2/2	Mandariinid	—	—	X
06.2/3	Sidrunid	—	—	X
06.2/4	Muud tsitrusviljad	—	—	X

▼B

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November aasta n (prog-noosid)	Jaanuar aasta n+1 (prog-noosid)	September aasta n+1
06.3	Troopilised puuviljad	X	X	X
06.4	Viinamarjad	X	X	X
06.4/1	Lauaviinamarjad	—	—	X
06.4/2	Muud viinamarjad	—	—	X
06.5	Oliivid	X	X	X
06.5/1	Lauaoliivid	—	—	X
06.5/2	Muud oliivid	—	—	X
07	Vein	X	X	X
07.1	Lauavein	—	—	X
07.2	Kvaliteetvein	—	—	X
08	Oliiviõli	X	X	X
09	Muud taimekasvatussaadused	X	X	X
09.1	Peamiselt punumiseks kasutatav taimne materjal	—	—	X
09.2	Seemned	—	—	X
09.3	Muud taimekasvatussaadused: muud	—	—	X
10	Taimekasvatustoodang (01–09)	X	X	X
11	Loomad	X	X	X
11.1	Veised	X	X	X
11.2	Sead	X	X	X
11.3	Hobuslased	X	X	X
11.4	Lambad ja kitsed	X	X	X
11.5	Kodulinnud	X	X	X
11.6	Muud loomad	X	X	X
12	Loomsed tooted	X	X	X
12.1	Piim	X	X	X
12.2	Mari	X	X	X
12.3	Muud loomsed saadused	X	X	X
12.3/1	Toorvill	—	—	X
12.3/2	Siidiussikookonid	—	—	X
12.3/3	Muud loomsed saadused: muud	—	—	X

▼B

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November aasta n (prog-noosid)	Jaanuar aasta n+1 (prog-noosid)	September aasta n+1
13	Loomakasvatustoodang (11+12)	X	X	X
14	Põllumajandustoodete toodang (10+13)	X	X	X
15	Põllumajandusteenuste toodang	X	X	X
15.1	Põllumajandusteenused	—	—	X
15.2	Piimakvoodi rentimine	—	—	X
16	Põllumajandustoodang (14+15)	X	X	X
17	Mittepõllumajanduslikud kõrvaltegevused (lahutamatud)	X	X	X
17.1	Põllumajandustoodete töötlemine	X	X	X
17.2	Muud lahutamatud kõrvaltegevused (kaubad ja teenused)	X	X	X
18	Põllumajandustööstuse toodang (16+17)	X	X	X
19	Vahetarbimine kokku	X	X	X
19.01	Seemned ja istutusmaterjal	X	X	X
19.02	Energia; määrdeained	X	X	X
19 02/1	— elekter	—	—	X
19 02/2	— gaas	—	—	X
19 02/3	— muud kütused ja mootorikütused	—	—	X
19 02/4	— muud	—	—	X
19.03	Väetised ja mullaparandusained	X	X	X
19.04	Taimekaitsetooted ja pestitsiidid	X	X	X
19.05	Veterinaarkulud	X	X	X
19.06	Loomatoit	X	X	X
19.06/1	— teiste põllumajandusettevõtete tarnitud sööt	X	X	X
19.06/2	— väljastpoolt põllumajandustööstust ostetud sööt	X	X	X
19.06/3	— samas ettevõttes toodetud ja tarbitud sööt	X	X	X
19.07	Materjalide hooldus	X	X	X
19.08	Ehitiste hooldus	X	X	X

▼B

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November aasta n (prog-noosid)	Jaanuar aasta n+1 (prog-noosid)	September aasta n+1
19.09	Põllumajandusteenused	X	X	X
▼M2				
19.10	Kaudselt mõõdetavad finantsvahendusteenused (FISIM)	X	X	X
19.11	Muud kaubad ja teenused	X	X	X
▼B				
20	Kogulisandväärtus baashindades (18–19)	X	X	X
21	Põhikapitali kulum	X	X	X
21.1	Seadmed	—	—	X
21.2	Kinnisvaratehingud	—	—	X
21.3	Istandikud	—	—	X
21.4	Muud	—	—	X
22	Kogulisandväärtus baashindades (20-21)	X	X	X

2. **Tulutekkekonto**

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November [aasta] n (prog-noosid)	Jaanuar [aasta] n+1 (prog-noosid)	September [aasta] n+1
23	Töötajate hüvitised	X	X	X
24	Muud tootmismaksud	X	X	X
25	Muud tootmistoetused	X	X	X
26	Teguritulu (22–24+25)	X	X	X
27	Tegevuse ülejääk ja segatulu (22–23–24+25)	X	X	X

▼B

3. **Ettevõtlustulu konto**

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November [aasta] n (prognoosid)	Jaanuar [aasta] n+1 (prognoosid)	September [aasta] n+1
28	Makstavad rendised ja muud kinnisvara renditasud	X	X	X
29	Makstud intressid	X	X	X
30	Saadud intressid	X	X	X
31	Ettevõtlustulu (27–28–29+30)	X	X	X

4. **Kapitalikonto elemendid**

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November [aasta] n (prognoosid)	Jaanuar [aasta] n+1 (prognoosid)	September [aasta] n+1
32	Kapitali kogumahutus põllumajandustoodetesse (põhivara)	—	—	X
32.1	Kapitali kogumahutus istandikesse (põhivara)	—	—	X
32.2	Kapitali kogumahutus loomadesse (põhivara)	—	—	X
33	Kapitali kogumahutus mittepõllumajandustoodetesse (põhivara)	—	—	X
33.1	Kapitali kogumahutus materjalidesse (põhivara)	—	—	X
33.2	Kapitali kogumahutus ehitistesse (põhivara)	—	—	X
33.3	Muu kapitali kogumahutus põhivarasse	—	—	X
34	Kapitali kogumahutus põhivarasse (välja arvatud mahaarvamisele kuuluv lisandväärtusmaks) (32+33)	—	—	X
35	Kapitali kogumahutus põhivarasse (välja arvatud mahaarvamisele kuuluv lisandväärtusmaks) (34–21)	—	—	X
36	Varude muutus	—	—	X
37	Kapitalisiirded	—	—	X
37.1	Investeerimistoetused	—	—	X
37.2	Muud kapitalisiirded	—	—	X

▼B

5. **Põllumajanduse tööjõusisend**

Punkt	Muutujate loend	Andmed vaatlusaasta n kohta		
		November [aasta] n (prog-noosid)	Jaanuar [aasta] n+1 (prog-noosid)	September [aasta] n+1
38	Põllumajanduse tööjõusisend kokku	X	X	X
38.1	Põllumajanduse mittepalgaline tööjõusisend	X	X	X
38.2	Põllumajanduse palgaline tööjõusisend	X	X	X